

BỘ GIÁO DỤC VÀ ĐÀO TẠO BỘ VĂN HÓA THỂ THAO & DU LỊCH
TRƯỜNG ĐẠI HỌC SÂN KHẤU & ĐIỆN ẢNH HÀ NỘI

NGUYỄN QUANG TRUNG

NGHỆ THUẬT TẠO HÌNH
PHIM HOẠT HÌNH BÚP BÊ VIỆT NAM

LUẬN VĂN THẠC SĨ

Chuyên ngành Nghệ thuật Điện ảnh - Truyền hình

Hà Nội - 2016

BỘ GIÁO DỤC VÀ ĐÀO TẠO BỘ VĂN HÓA THỂ THAO & DU LỊCH
TRƯỜNG ĐẠI HỌC SÂN KHẤU & ĐIỆN ẢNH HÀ NỘI

NGUYỄN QUANG TRUNG

**NGHỆ THUẬT TẠO HÌNH
PHIM HOẠT HÌNH BÚP BÊ VIỆT NAM**

LUẬN VĂN THẠC SĨ

Nghệ thuật Điện ảnh Truyền hình

Mã số: 60 21 02 32

Người hướng dẫn khoa học:
PGS. TS. Trần Thanh Hiệp

Hà Nội - 2016

LỜI CAM ĐOAN

Tôi xin cam đoan công trình nghiên cứu này là của tôi, được thực hiện dưới sự hướng dẫn tận tâm của Phó giáo sư - Tiến sĩ Trần Thanh Hiệp, các nhà khoa học và sự giúp đỡ chí tình của các nghệ sĩ điện ảnh.

Công trình này chưa được công bố và không trùng lặp với bất cứ một công trình nào trước đây.

Những ý kiến tham khảo, trích dẫn của các tác giả đều có nguồn gốc và chú thích cụ thể, rõ ràng.

Tôi xin hoàn toàn chịu trách nhiệm về những lời cam đoan trên.

Hà Nội, ngày tháng năm 2016

Tác giả luận văn

Nguyễn Quang Trung

MỤC LỤC

	Trang
DANH MỤC CÁC CHỮ VIẾT TẮT	4
PHẦN MỞ ĐẦU	5
1. Lý do chọn đề tài	5
2. Lịch sử nghiên cứu vấn đề	7
3. Mục đích nghiên cứu	8
4. Đối tượng nghiên cứu	9
5. Nhiệm vụ nghiên cứu	9
6. Câu hỏi nghiên cứu	9
7. Phạm vi giới hạn nghiên cứu	9
8. Phương pháp nghiên cứu	10
9. Ý nghĩa khoa học và thực tiễn	10
10. Cấu trúc luận văn	11
Chương 1: CƠ SỞ LÝ LUẬN NGHỆ THUẬT TẠO HÌNH PHIM HOẠT HÌNH VÀ KHÁI QUÁT SỰ PHÁT TRIỂN CỦA PHIM HOẠT HÌNH BÚP BÊ TRÊN THẾ GIỚI	12
1.1. Khái niệm phim hoạt hình	12
1.2. Nghệ thuật tạo hình phim hoạt hình búp bê	14
1.2.1. Đặc trưng của nghệ thuật tạo hình phim hoạt hình búp bê	16
1.2.1.1. Tính khoa trương	18
1.2.1.2. Tính giả định	18
1.2.1.3. Tính ước lệ	19
1.2.1.4. Tính hiện thực	20
1.2.1.5. Tính hài hước	20
1.2.2. Nhân tố cấu thành nghệ thuật tạo hình phim hoạt hình búp bê	20
1.2.2.1. Kịch bản	20
1.2.2.2. Đạo diễn	22
1.2.2.3. Tạo hình	23
1.2.2.4. Diễn xuất, động tác	25

1.2.2.5. Âm thanh: âm nhạc, tiếng động, tiếng nói... ..	26
1.2.2.6. Dựng phim.....	27
1.3. Sơ lược lịch sử phim hoạt hình búp bê thế giới	28
1.4. Xu hướng phát triển của phim hoạt hình búp bê thế giới	37
1.4.1. Thay đổi mạnh mẽ về tạo hình và nội dung	37
1.4.2. Những cải tiến trong phương pháp làm phim Búp bê	40
1.4.2.1. Cải tiến phương pháp tạo hình nhân vật	40
1.4.2.2. Sử dụng máy tính và các phần mềm làm phim hiện đại....	42
1.4.3. Ứng dụng thành tựu của nghệ thuật làm phim hoạt hình búp bê sang các lĩnh vực giải trí khác	44
Tiểu kết chương 1.....	45
Chương 2: ĐẶC ĐIỂM NGHỆ THUẬT TẠO HÌNH PHIM HOẠT HÌNH BÚP BÊ VIỆT NAM VÀ GIẢI PHÁP PHÁT TRIỂN.....	47
2.1. Khái quát lịch sử hình thành và phát triển phim hoạt hình búp bê Việt Nam	47
2.1.1. Giai đoạn 1965 -1975	48
2.1.2. Giai đoạn 1975 - 1990	50
2.1.3. Giai đoạn 1990 - 2005	51
2.1.4. Giai đoạn 2005 - nay.....	51
2.2. Một số đặc điểm nghệ thuật tạo hình phim hoạt hình búp bê Việt Nam..	52
2.2.1. Nghệ thuật tạo hình phim hoạt hình búp bê đã có một truyền thống quý báu	53
2.2.2. Nghệ thuật tạo hình phim hoạt hình búp bê dựa vào nguồn văn học dân gian phong phú.....	55
2.2.3. Nghệ thuật tạo hình phim hoạt hình búp bê mang đậm bản sắc văn hóa dân tộc và hơi thở của thời đại	59
2.2.3.1. Bản sắc dân tộc trong tạo hình phim hoạt hình búp bê Việt Nam.....	60

2.2.3.2. Bản sắc dân tộc diễn xuất phim hoạt hình búp bê Việt Nam.	63
2.2.3.3. Kết hợp yếu tố dân tộc và hiện đại đã tạo nên bản sắc riêng của phim hoạt hình búp bê Việt Nam	65
2.3. Thuận lợi và thách thức đối với nghệ thuật tạo hình phim hoạt hình búp bê Việt Nam hiện tại.....	68
2.3.1. Những thuận lợi trong việc phát triển phim hoạt hình búp bê Việt Nam.....	68
2.3.2. Những khó khăn thách thức.....	71
2.4. Giải pháp cho sự phát triển phim hoạt hình búp bê Việt Nam	73
2.4.1. Nhận thức rõ vị trí, vai trò và tiềm năng phát triển của nghệ thuật tạo hình phim hoạt hình búp bê.....	75
2.4.2. Quan tâm đến việc xây dựng đội ngũ làm phim hoạt hình búp bê	76
2.4.3. Quan tâm tới nhu cầu giải trí của khán giả phim hoạt hình búp bê Việt Nam.....	78
2.4.4. Phát huy bản sắc dân tộc trong tạo hình để tạo được dấu ấn Việt Nam trên màn ảnh Hoạt hình búp bê thế giới	79
Tiểu kết chương 2.....	81
KẾT LUẬN.....	83
TÀI LIỆU THAM KHẢO.....	86
PHIM MỤC.....	101

DANH MỤC CÁC CHỮ VIẾT TẮT

2D	:	Hoạt hình 2 chiều
3D	:	Không gian 3 chiều
ĐD	:	Đạo diễn
HTV	:	Truyền hình thành phố Hồ Chí Minh
LHPQT	:	Liên hoan phim quốc tế
LHPVN	:	Liên hoan phim Việt Nam
NSND	:	Nghệ sĩ nhân dân
Nxb	:	Nhà xuất bản
PGS	:	Phó Giáo sư
PR	:	Tạo mẫu nhanh
tr	:	Trang
TS	:	Tiến sĩ
TVC	:	Phim quảng cáo
VTC	:	Truyền hình kỹ thuật số Việt Nam
VTV	:	Truyền hình Việt Nam

PHẦN MỞ ĐẦU

1. Lý do lựa chọn đề tài

Từ khi ra mắt bộ phim đầu tiên *Đáng đời thằng cáo* năm 1960 đến nay, hoạt hình Việt Nam cũng đã hơn 50 tuổi, trải qua những giai đoạn lịch sử khác nhau và có một số lượng phim nhất định được làm ở nhiều thể loại như hoạt hình vẽ tay, hoạt hình cắt giấy, hoạt hình búp bê, trong đó rất nhiều bộ phim có giá trị như *Mèo con*, *Chuyện Ông Gióng*, *Sơn Tinh - Thủy Tinh*, *Áu Cơ - Lạc Long Quân*, *Trê Cóc*... Trong những năm gần đây, tiếp thu sự phát triển của khoa học kỹ thuật và nghệ thuật làm phim hoạt hình thế giới, phim hoạt hình Việt Nam đã có nhiều bước tiến, các nhà làm phim hoạt hình Việt Nam đã sáng tạo, áp dụng và đưa ra những phương thức làm phim mới như áp dụng công nghệ làm phim hoạt hình 3D như *Người con của Rồng*, *Càng to càng nhỏ*, *Cậu bé cờ lau*, *Chẫu chàng chẫu chuộc*... làm những phim hoạt hình dài tập như *Phim hoạt hình lịch sử Việt Nam - 100 tập*, *Lu và Bun - 55 tập*... Kỹ thuật làm phim hoạt hình hiện đại giúp cho các nghệ sỹ hoạt hình Việt Nam có thêm công cụ sáng tạo. Tuy nhiên, để tạo ra sự đột phá hay một dấu ấn của phim hoạt hình Việt Nam trong lòng khán trước một rừng những bộ phim hoạt hình hoạt hình thế giới choáng ngợp về mặt công nghệ trong điều kiện cơ sở vật chất, kỹ thuật và nhân lực của hoạt hình Việt Nam còn rất nhiều hạn chế là vô cùng khó khăn. Việc tìm ra thêm một hướng đi phù hợp đáp ứng yêu cầu phát triển của hoạt hình nước Việt Nam là vô cùng cần thiết.

Trên thế giới hiện nay, bên cạnh những kỹ thuật làm phim mới, hiện đại như phim hoạt hình làm theo công nghệ 3D, các nhà làm phim hoạt hình thế giới cũng không ngừng cải tiến, hoàn thiện kỹ thuật để cho ra đời những bộ phim ở các thể loại truyền thống khác như thể loại phim hoạt hình búp bê. Nghệ thuật làm phim hoạt hình nói chung và nghệ thuật làm

phim hoạt hình búp bê nói riêng được sự hỗ trợ của khoa học công nghệ đã tiến những bước rất dài cả về qui mô và chất lượng nghệ thuật. Rất nhiều bộ phim hoạt hình búp bê nổi tiếng thế giới đã ra đời như *Phi đội gà bay* (*Chicken Run*), *Cô dâu ma* (*Corpse Bride*), *Cừu quê ra phố* (*Shaun the sheep*), *Hội quái hộp* (*The Boxtrolls*)... đã tạo nên những dấu ấn mới cả về nghệ thuật làm phim và doanh thu trong phòng chiếu làm nguồn cảm hứng cho rất nhiều nghệ sỹ làm phim hoạt hình. Không chỉ là những bộ phim ngắn, được sản xuất thô sơ phim hoạt hình búp bê đã trở thành những tác phẩm điện ảnh với giá trị nghệ thuật và hiệu quả kinh tế không thua kém các bộ phim bom tấn. Không chỉ đóng khuôn trong các tác phẩm điện ảnh phim hoạt hình búp bê còn tham gia vào việc truyền tải thông điệp bằng hình ảnh, quảng bá các sản phẩm tiêu dùng, làm tăng hấp dẫn và tạo hiệu quả tích cực đối với người xem. So sánh chi phí sản xuất và số lượng nhân lực tham gia trong quá trình thực hiện, phim hoạt hình búp bê không yêu cầu quá cao về mặt đầu tư trang thiết bị công nghệ và đào tạo nhân lực chuyên môn như phim hoạt hình 3D, vừa không phải qua quá nhiều công đoạn với số lượng nhân lực đông đảo như phim hoạt hình 2D. Không những vậy phim hoạt hình búp bê còn có những ưu điểm về tính cách điệu, tính cường điệu trong diễn xuất tận dụng được hiệu quả của ống kính máy quay điện ảnh trong việc diễn tả không gian. Các họa sỹ có thể dễ dàng nắm vững và xử lý kỹ thuật trong quá trình sáng tạo.

Trong lịch sử phát triển nghệ thuật phim hoạt hình Việt Nam, các nghệ sỹ Việt Nam đã từng khai thác, sáng tạo nên những bộ phim hoạt hình búp bê có giá trị mang bản sắc riêng, được thế giới công nhận - phim hoạt hình búp bê *Chuyện ông Gióng* với Giải Bò câu vàng tại Liên hoan phim quốc tế Leipzig 1971 cho và các giải thưởng quốc tế khác. Tuy nhiên, trong thời gian qua, vì nhiều lý do mà thể loại hoạt hình búp bê

chưa được đầu tư sáng tác tương xứng với tiềm năng nên chưa phát huy được vai trò và thế mạnh của nó. Trên phương diện lý luận chúng ta cũng chưa có những nghiên cứu chuyên sâu, có tính hệ thống về nghệ thuật tạo hình phim hoạt hình búp bê của Việt Nam.

Là một họa sỹ hoạt hình, người viết lựa chọn đề tài *Nghệ thuật tạo hình phim hoạt hình búp bê Việt Nam* để nghiên cứu, tìm ra những ưu điểm, khắc phục những hạn chế của phim hoạt hình búp bê với mong muốn có thể đóng góp cho sự nhận thức chung, sự phát triển chung của nghệ thuật phim hoạt hình Việt Nam.

2. Lịch sử nghiên cứu vấn đề

Bằng nỗ lực và sự sáng tạo của các nghệ sỹ, họa sỹ, ngay từ ngày đầu thành lập (1959) phim hoạt hình Việt Nam đã đạt được rất nhiều thành tựu và trở thành người bạn thân thiết của rất nhiều thế hệ thiếu nhi. Tuy nhiên cho tới thời điểm hiện tại, khi tìm hiểu, nghiên cứu những công trình lý luận, nghiên cứu chuyên sâu về nghệ thuật phim hoạt hình và đặc biệt là thể loại phim hoạt hình búp bê Việt Nam người viết nhận thấy những những công trình, tác phẩm như vậy không nhiều, chủ yếu là các bài viết phê bình, chia sẻ kinh nghiệm, cảm nhận về quá trình thực hiện các bộ phim hoạt hình trên các báo và tạp chí.

Để thực hiện luận văn này học viên đã nghiên cứu cuốn sách *Hoạt hình, nghệ thuật thứ 8* [6] của PGS/TS/NSND Ngô Mạnh Lân là cuốn sách cho học viên những nền tảng cơ bản về phim hoạt hình.

Học viên cũng đã tiếp cận nhiều luận văn cao học. Luận văn cao học của Lê Thế Anh (2010) viết về *Ảnh hưởng của tranh dân gian Đông Hồ tới nghệ thuật tạo hình phim hoạt hình Việt nam* [1]. Luận văn cao học của Lê Huyền Trang (2012), *Tạo hình nhân vật trong phim hoạt hình Việt Nam* [12] nghiên cứu về những sáng tạo của các họa sỹ phim hoạt

hình Việt nam trong quá trình tạo hình nhân vật hoạt hình cũng như việc sử dụng các yếu tố dân tộc làm nên nét đặc trưng của nhân vật hoạt hình Việt Nam.

Bên cạnh đó công trình sưu tầm, hệ thống hóa những bài viết về *Điện Ảnh qua báo chí - Phim hoạt hình* từ năm 1966-2005 [8][9][10][11] của Viện Sân khấu - Trường ĐH Sân khấu - Điện ảnh Hà Nội cung cấp một cái nhìn tổng thể về quá trình phát triển của hoạt hình Việt Nam là tài liệu tra cứu, tham khảo hữu ích.

Trong quá trình tìm hiểu đề tài, người viết còn tham khảo các sách nghiên cứu về thể loại phim hoạt hình búp bê của nước ngoài như *StopMotion Craft Skills for Model Animation* - Susannah Shaw (2004) [14], *StopMotion Passion Process and Performance* - Barry JC Purves (2008) [13] để có một cái nhìn hệ thống, tổng thể về lịch sử phát triển, phương pháp sáng tác, các thể loại phim hoạt hình búp bê, quy trình thực hiện một bộ phim hoạt hình búp bê trên thế giới.

Như vậy, tới thời điểm hiện tại việc chưa có một cuốn sách, một công trình nghiên cứu có hệ thống chuyên sâu cho thể loại phim Hoạt hình búp bê Việt Nam. Dù ý thức được năng lực bản thân còn rất nhiều hạn chế, người viết vẫn cố gắng tìm hiểu, nghiên cứu vấn đề và cố gắng trình bày tương đối có hệ thống vấn đề nghệ thuật tạo hình của phim hoạt hình búp bê Việt Nam với mong muốn đóng góp những ý kiến xác đáng góp phần nâng cao chất lượng phim hoạt hình búp bê Việt Nam hiện nay.

3. Mục đích nghiên cứu

Nghiên cứu đề tài *Nghệ thuật tạo hình phim hoạt hình búp bê Việt Nam* học viên hướng tới mục đích tìm ra những đặc điểm nghệ thuật tạo hình phim hoạt hình búp bê khẳng định tiềm năng, cơ hội phát triển và thách thức của phim hoạt hình búp bê Việt Nam trong giai đoạn phát triển mới.

4. Đối tượng nghiên cứu

Đối tượng nghiên cứu của đề tài là một số đặc điểm nghệ thuật tạo hình qua phương pháp tạo hình và thủ pháp nghệ thuật, cơ hội và thách thức đối với phim hoạt hình búp bê Việt Nam và một số kinh nghiệm phát triển phim hoạt hình búp bê của thế giới.

Để thực hiện nghiên cứu, luận văn tiếp thu những thành quả nghiên cứu, phê bình, lý luận có trước và khảo sát, phân tích những bộ phim hoạt hình Việt Nam tiêu biểu nhằm phục vụ cho hướng đi này.

5. Nhiệm vụ nghiên cứu

Khái quát sự ra đời và phát triển của phim hoạt hình và thể loại phim hoạt hình búp bê trên thế giới cũng như ở Việt Nam.

Trên cơ sở lý luận, xác định một số đặc điểm của nghệ thuật tạo hình phim hoạt hình búp bê Việt Nam.

Phân tích thuận lợi và thách thức đối với phim hoạt hình búp bê Việt Nam từ đó tìm ra các giải pháp nhằm nâng cao chất lượng phim hoạt hình búp bê Việt Nam.

6. Câu hỏi nghiên cứu

- Phim hoạt hình búp bê phải chăng là một hướng phát triển của phim hoạt hình Việt Nam?

- Nghệ thuật tạo hình phim hoạt hình búp bê Việt Nam qua phương pháp tạo hình và thủ pháp nghệ thuật có những đặc điểm gì?

- Phim hoạt hình búp bê Việt Nam cần làm gì để nâng cao chất lượng, đáp ứng yêu cầu ngày càng khắt khe của khán giả.

7. Giới hạn phạm vi nghiên cứu

Với đề tài *Nghệ thuật tạo hình phim hoạt hình búp bê Việt Nam* người viết sẽ giới hạn vào việc nghiên cứu các phim hoạt hình búp bê Việt Nam và các phim hoạt hình búp bê tiêu biểu của thế giới làm tài liệu đối chiếu.

8. Phương pháp nghiên cứu

Từ cơ sở lý luận cơ bản về nghệ thuật tạo hình phim hoạt hình búp bê, từ kết quả phân tích thành tựu, kinh nghiệm của các tác phẩm phim hoạt hình búp bê nổi tiếng thế giới, học viên nghiên cứu phân tích đặc điểm của nghệ thuật tạo hình phim hoạt hình búp bê Việt Nam, trong đó quan tâm tới những yếu tố ảnh hưởng tới quá trình sáng tạo phim hoạt hình búp bê Việt Nam.

Nguồn tư liệu cho nghiên cứu bao gồm việc hệ thống hóa các tài liệu về hoạt hình thu thập được từ các nguồn khác nhau như sách báo, tạp chí, phim ảnh, internet, các bài viết, ý kiến của một số nhà nghiên cứu và những người làm nghề về vấn đề nghiên cứu và những vấn đề khác có liên quan. Phương pháp chủ yếu mà học viên sử dụng là phương pháp khảo sát, phân tích và tổng hợp.

9. Ý nghĩa khoa học và thực tiễn

Ý nghĩa khoa học: Hiện nay, việc nghiên cứu các vấn đề lý luận về phim hoạt hình ở Việt Nam chưa nhiều, nhất là về hoạt hình búp bê lại càng ít. Đã có những bài viết về vấn đề này, song chưa có nghiên cứu nào một cách hệ thống, chủ yếu là những bài viết riêng lẻ trên tạp chí hoặc chuyên mục trong các cuốn sách. Kết quả nghiên cứu của luận văn sẽ góp phần vào việc nhận thức vai trò và tiềm năng phát triển của phim hoạt hình búp bê Việt Nam, kết quả của luận văn này sẽ là một tài liệu tham khảo chuyên ngành cho những người làm phim hoạt hình và quan tâm đến hoạt hình búp bê Việt Nam.

Ý nghĩa thực tiễn: Từ việc đưa ra những ưu điểm của phim hoạt hình búp bê Việt Nam, tác giả mong muốn góp phần đề xuất với các nhà làm phim hoạt hình nói chung, các đạo diễn, họa sỹ phim hoạt hình nói riêng những gợi ý trong việc nâng cao chất lượng phim hoạt hình.

Giúp các nhà làm phim hoạt hình có thêm sự nhìn nhận về công tác sản xuất phim hoạt hình ở nước ngoài thông qua các phương pháp đối chiếu và góp phần nâng cao chất lượng phim hoạt hình Việt Nam.

10. Cấu trúc của luận văn

Ngoài phần mở đầu, kết luận, phụ lục, tài liệu tham khảo, luận văn được kết cấu gồm 2 chương:

Chương 1: CƠ SỞ LÝ LUẬN NGHỆ THUẬT TẠO HÌNH PHIM HOẠT HÌNH VÀ KHÁI QUÁT SỰ PHÁT TRIỂN CỦA PHIM HOẠT HÌNH BÚP BÊ TRÊN THẾ GIỚI

- 1.1. Khái niệm phim hoạt hình
- 1.2. Nghệ thuật tạo hình phim hoạt hình búp bê
- 1.3. Sơ lược lịch sử phim hoạt hình búp bê thế giới
- 1.4. Xu hướng phát triển của phim hoạt hình búp bê thế giới

Tiểu kết chương 1

Chương 2: ĐẶC ĐIỂM NGHỆ THUẬT TẠO HÌNH PHIM HOẠT HÌNH BÚP BÊ VIỆT NAM VÀ GIẢI PHÁP PHÁT TRIỂN

- 2.1. Khái quát lịch sử hình thành và phát triển phim hoạt hình búp bê Việt Nam
- 2.2. Một số đặc điểm nghệ thuật tạo hình phim hoạt hình búp bê Việt Nam
- 2.3. Thuận lợi và thách thức đối với nghệ thuật tạo hình phim hoạt hình búp bê Việt Nam hiện tại
- 2.4. Giải pháp cho sự phát triển phim hoạt hình búp bê Việt Nam

Tiểu kết chương 2

KẾT LUẬN

TÀI LIỆU THAM KHẢO

PHIM MỤC

Chương 1

CƠ SỞ LÝ LUẬN NGHỆ THUẬT TẠO HÌNH PHIM HOẠT HÌNH VÀ KHÁI QUÁT SỰ PHÁT TRIỂN CỦA PHIM HOẠT HÌNH BÚP BÊ TRÊN THẾ GIỚI

1.1. Khái niệm phim hoạt hình

Phim hoạt hình là một thể loại riêng biệt của nghệ thuật điện ảnh, một loại phim trong đó những hình vẽ, những bức tranh (hoặc hình búp bê, hình giấy trở...) được làm chuyển động, được thổi hồn bằng sự sáng tạo của người họa sĩ từ đầu đến cuối.

Phim hoạt hình mang tính tổng hợp các yếu tố nghệ thuật khác như văn học, tạo hình, âm nhạc, kiến trúc, diễn xuất như nhiều loại phim của điện ảnh, nhưng nó vẫn tồn tại như một thể loại riêng biệt của nghệ thuật điện ảnh, một thể loại độc lập của nghệ thuật tạo hình.

“Điểm khác nhau cơ bản giữa phim hoạt hình với các loại phim khác của điện ảnh trước hết là ở chỗ hoạt hình là phim do họa sĩ tạo ra, là thể loại phim có tính giả định dù nó được thể hiện một cách hiện thực đến thế nào chăng nữa” [5, tr.57].

Đó là đặc điểm cơ bản của phim hoạt hình, và chính là sức mạnh của loại phim này.

Sức mạnh đó thể hiện ở chỗ những nhân vật trong phim hoạt hình có thể diễn xuất hoàn toàn tự do, không giới hạn tùy theo óc tưởng tượng và tài năng của họa sĩ, nó có thể làm tất cả những gì khác thường, có thể thay hình biến dạng trong nháy mắt, từ con voi khổng lồ thành con kiến tí hon, từ cái bàn vô tri thành con người có tình cảm, từ cái cây bất động thành lực lượng thần tiên kỳ ảo.

Sức mạnh đó thể hiện ở chỗ những nhân vật trong phim hoạt hình có thể mang tính khái quát, tượng trưng cao độ của những nhân vật thần thoại

anh hùng, lý tưởng, đồng thời cũng bộc lộ được những nét cá tính độc đáo của từng nhân vật.

Sức mạnh đó thể hiện ở chỗ trong phim họa hình hiện thực gắn liền với tưởng tượng và mơ mộng, trái lại tưởng tượng và mơ mộng lại trở thành hiện thực một cách sắc nét.

Có được sức mạnh đó vì phim hoạt hình dùng phương tiện chủ yếu là hình vẽ chuyển động, là nghệ thuật tạo hình và nghệ thuật diễn xuất.

Hình vẽ, hoặc con rối, hình giấy trở là sản phẩm của nghệ sĩ tạo hình không thể bị hạn chế trong sự chuyển động và biến thay đổi như diễn viên bằng xương, bằng thịt. Hình vẽ có thể hoàn toàn không phụ thuộc vào thực đề hành động mặc dầu nó xuất phát từ thực tế và mục đích để diễn tả hiện thực một cách "thực" nhất.

Phương pháp nghệ thuật chủ yếu của phim hoạt hình chủ yếu là sự cường điệu, sự khoa trương, nó hoàn toàn phù hợp với chất liệu tạo hình của phim là hình vẽ.

Tăng cường điệu và khoa trương của hình vẽ phim hoạt hình cũng như trong nghệ thuật biếm họa không phải là sự bóp méo thiếu chủ định, không phải là sự diễn tả một cách tùy tiện mà là phương pháp xây dựng hình tượng để nó trở nên sắc sảo, ngộ nghĩnh và hiện thực hơn. Đó là cách diễn tả theo lối nói bóng gió, phóng đại cái chủ yếu, cái sâu sắc, cái cốt lõi của hình tượng nhân vật từ hình thức tạo hình đến tính cách bên trong, cùng hành vi hoạt động của nhân vật đó.

Nếu đòi hỏi phim hoạt hình phải diễn đạt một cách mềm mại tự nhiên như ngoại hình và diễn xuất của diễn viên phim truyện và cho đó mới là hiện thực thì cách làm đó ngược lại đặc trưng nghệ thuật của loại phim này,

Cho nên tính cường điệu, khoa trương của phim hoạt hình phải được thể hiện ở các mặt: nội dung sự việc, tính cách nhân vật, hình dáng bên ngoài

và hình động diễn xuất... đồng thời ở các yếu tố cấu thành khác của phim hoạt hình như âm nhạc, âm thanh, montage. Một nhân vật hoạt hình hoàn chỉnh là sự tổng hợp của mọi yếu tố cấu thành từ chủ đề, sự kiện đến nhân vật tạo hình và diễn xuất trong một bối cảnh âm thanh và nhịp điệu dàn dựng nhất định sự kết hợp thống nhất đó trong phương pháp nghệ thuật cường điệu của hoạt hình nếu được thể hiện đầy đủ dưới một chủ đề tư tưởng rõ ràng và sâu sắc sẽ đảm bảo cho phim có sức thuyết phục có sức lôi cuốn hào hứng và truyền cảm mạnh mẽ tới người xem.

Với những đặc điểm trên, phim hoạt hình đã có tác động trực tiếp vào suy nghĩ cụ thể và tư duy trừu tượng của các em. Nhờ những hình tượng sinh động rõ ràng, phim hoạt hình giúp các em nắm vấn đề đặt ra một cách dễ dàng, nhanh gọn đồng thời làm nảy nở những tưởng tượng phong phú, những ước mơ đẹp đẽ trong tâm hồn thơ trẻ của lứa tuổi nhỏ, cho thiếu niên nhi đồng. Ngày nay phim hoạt hình đã mở rộng đối tượng phục tới mọi tầng lớp và lứa tuổi đến cả thanh niên và người lớn tuổi. Đề tài phim không chỉ bó hẹp trong thần thoại, cổ tích, ngụ ngôn, đồng thoại... mà đã đề cập đến những vấn đề phức tạp và nóng hổi trong cuộc sống, mở ra những khả năng tư duy, lý tưởng, triết lý, đạo đức của cuộc sống.

Tóm lại, với đặc điểm nghệ thuật của phim hoạt hình, với nhiệm vụ và khả năng thể hiện, với lối diễn đạt súc tích mà sâu sắc, với cách thể hiện trong sáng và vui tươi, phim hoạt hình ngày càng lôi kéo sự hâm mộ của nhiều khán giả, hứa hẹn một tương lai phát triển đẹp đẽ như bất cứ một thể loại điện ảnh nào khác trong đại gia đình nghệ thuật điện ảnh.

1.2. Nghệ thuật tạo hình phim hoạt hình búp bê

Khác với phim hoạt họa, phim hoạt hình búp bê sử dụng những nhân vật có hình khối như những bức tượng nhỏ diễn xuất trong một không gian có chiều sâu thật và được tạo hình phù hợp với nội dung kịch bản. Những nhân

vật búp bê được chuyển động bằng cách nắn từng ly một để điều khiển dáng nhân vật từng hình một. Khi những hình ảnh đó nối tiếp liên tục với nhau sẽ tạo ra cảm giác chuyển động [Hình 1.9 đến hình 1.11].

Trước đây, sự chuyển động của nhân vật búp bê không được khéo léo, tinh vi như nhân vật vẽ tuy nhiên hiện nay những phim hoạt hình búp bê được đầu tư kỹ lưỡng dưới sự hỗ trợ của các phần mềm đồ họa máy tính các nhân vật được chuyển động vô cùng mềm mại.

“Phim búp bê có ưu thế căn bản là có hình khối, có chiều sâu, được chiếu sáng giống như ở tự nhiên nên tạo được cảm giác không gian, thời gian dễ dàng. Do đó, phim búp bê có khả năng thể hiện nhiều ý tưởng kịch bản phong phú...” [9, tr.125].

Phim hoạt hình búp bê với phim múa rối là hai thể loại hoàn toàn khác nhau. Múa rối (rối tay, rối que, rối dây, rối nước...) được diễn xuất dưới sự điều khiển trực tiếp của diễn viên trong thời gian thực trước mắt khán giả. Phim hoạt hình búp bê cũng sử dụng những con rối (có khối hình, đủ tay chân...) nhưng được diễn xuất bằng cách bẻ dáng từng hình và quay từng hình. Và nếu không quay phim theo lối từng hình rồi chiếu phim liên tục thì con búp bê không thể có diễn xuất và không có loại hình phim hoạt hình búp bê. Có thể nói phim múa rối có nghĩa là phim quay lại tiết mục múa rối như quay phim với diễn viên người thật đóng vai.

Thông thường, con búp bê có khung xương bằng cốt thép hay dây đồng bọc cao su, silicon làm da thịt và mặc quần áo may bằng vải, lụa, da... Song phim búp bê không phải chỉ có loại nhân vật được xây dựng bằng chất liệu như vậy. Người ta còn sử dụng nhiều chất liệu khác như gỗ, sợi len, cọng rơm, cành tre, ruột bấc, chất dẻo, sắt thép, thậm chí dùng cả hoa quả, côn trùng làm nhân vật có chuyển động.

Quy trình sản xuất phim búp bê có những điểm khác với sản xuất phim

hoạt họa. Sau khi có kịch bản phân cảnh và phác thảo nhân vật, bối cảnh của phim, người ta tiến hành thể hiện, không phải lên giấy mà làm thành những con búp bê thật, những nhà cửa, phong cảnh như thật theo ý đồ tạo hình... bằng các chất liệu thích hợp. Những thứ đó được xếp đặt trong trường quay (như ta xếp đồ chơi trên bàn), đặt đèn chiếu sáng ở những góc độ cần thiết sau đó thực hiện phân diễn xuất. Quá trình này (tức là việc thể hiện một động tác của nhân vật, diễn tả nội dung một cảnh phim) được thực hiện ngay trên bàn quay, làm trực tiếp trước ống kính của máy quay phim. Trước đây, nếu diễn xuất chưa đạt hoặc cảnh phim đó còn chỗ nào thiếu sót thì họa sĩ động tác phim búp bê lại phải làm lại một lần khác từ đầu đến cuối cả cảnh phim đó cho đến khi đạt yêu cầu. Tuy nhiên ngày nay với sự hỗ trợ của các phần mềm hiện đại các họa sĩ chỉ cần chỉnh sửa cảnh phim lỗi.

Làm phim hoạt hình búp bê là công việc đòi hỏi sự chuẩn bị chu đáo, sự tỉ mỉ, kiên nhẫn và sáng tạo. Quá trình thực hiện cần có sự tham gia phối hợp ăn ý giữa đạo diễn, họa sĩ, quay phim và các thành phần hỗ trợ khác.

1.2.1. Đặc trưng của nghệ thuật tạo hình phim hoạt hình búp bê

Cũng như các thể loại phim hoạt hình khác, phim hoạt hình búp bê bao gồm hai yếu tố cơ bản là hình và hoạt, được xây dựng trên nền tảng của hai ngành nghệ thuật lớn là nghệ thuật tạo hình và nghệ thuật điện ảnh, do đó nó mang đặc trưng của cả hai ngành nghệ thuật này và đồng thời ngôn ngữ hoạt hình búp bê cũng được xây dựng trên nền tảng ngôn ngữ điện ảnh và ngôn ngữ tạo hình.

Điện ảnh là sự tổng hợp của sáu loại hình nghệ thuật ra đời trước đó. Ngôn ngữ điện ảnh là ngôn ngữ hình ảnh động, là việc sử dụng tổng hòa các phương tiện biểu hiện của điện ảnh để kể lại một câu chuyện hay trình bày lại một sự việc theo ý đồ của tác giả một cách rõ ràng và hấp dẫn theo sự dẫn dắt của Montage.

Tạo hình là thuật ngữ được dùng chủ yếu trong các ngành nghệ thuật thị giác, thủ pháp sáng tạo nghệ thuật bằng ngôn ngữ hình khối, màu sắc, không gian, bố cục. Theo nghĩa rộng, tạo hình bao gồm hoạt động của hội họa, điêu khắc, mỹ thuật ứng dụng, kiến trúc, nhiếp ảnh, điện ảnh, truyền hình. Ngôn ngữ tạo hình là hình ảnh tĩnh, trong nhiều trường hợp để tả cái động bằng ngôn ngữ tạo hình, nghệ sĩ dùng thủ pháp lấy tĩnh để tả động.

Trong ngôn ngữ hoạt hình búp bê có ngôn ngữ của hình ảnh động và hình ảnh tĩnh, vì thế hoạt hình có sức biểu hiện rất lớn. Hoạt hình búp bê có thể sử dụng các thủ pháp nghệ thuật của điện ảnh cũng như tạo hình. Tuy nhiên, nó có những điểm riêng biệt so với các loại hình khác của hai ngành nghệ thuật trên.

Điểm khác nhau giữa hoạt hình búp bê với các loại hình khác của nghệ thuật tạo hình là ở chỗ mặc dù nó được bắt đầu từ hình (tĩnh) nhưng nếu không có phần hoạt (động), không có sự chuyển động, diễn xuất thì nó vẫn chỉ là nghệ thuật tạo hình mà không phải là hoạt hình.

Sự khác nhau giữa phim hoạt hình búp bê và phim điện ảnh chính là ở mặt tạo hình. Phương pháp xây dựng hình tượng nghệ thuật của phim hoạt hình búp bê khác hẳn phương pháp xây dựng hình tượng nghệ thuật của phim điện ảnh. Ở phim hoạt hình búp bê, hình tượng nghệ thuật là do họa sĩ tạo ra từ đầu đến cuối. Trong khi đó ở phim điện ảnh phương tiện chủ yếu để tác động và gây hiệu quả là ánh sáng và diễn xuất của diễn viên, bối cảnh, hiện thực đời sống.

Vì vậy, hoạt hình búp bê mang những đặc điểm của cả nghệ thuật điện ảnh và nghệ thuật tạo hình nhưng không đồng nhất với hai nghệ thuật đó.

Đặc trưng cơ bản của hoạt hình búp bê là ở tính khoa trương, cường điệu. Cường điệu khoa trương là thủ pháp thường gặp trong khá nhiều loại hình nghệ thuật như trong sân khấu, trong nghệ thuật tranh biếm họa... Là một bộ môn nghệ thuật giàu tính giả định đòi hỏi tạo hình phim hoạt hình phải

khái quát hóa những nét chính của hiện tượng, sự vật. Chính ở sự cường điệu đã giúp hoạt hình chinh phục những cảm xúc của con người. Sự cách điệu, phóng đại trong hình thức tạo hình không hoàn toàn xa rời hoặc bóp méo thực tế mà ngược lại giúp lột tả bản chất của hiện thực một cách sâu sắc và mới mẻ.

Từ đặc trưng của phim hoạt hình búp bê, các nhà nghiên cứu và các nghệ sĩ cũng đã rút ra được những đặc tính cơ bản của hoạt hình búp bê mà nghệ thuật tạo hình phim hoạt hình búp bê phải hàm chứa được như sau:

1.2.1.1. Tính khoa trương

Do đặc tính của mình, tạo hình phim hoạt hình búp bê không chấp nhận việc dập khuôn cái thật, bắt chước cái thật bởi sự bắt chước này không có sức truyền cảm chỉ mang lại sự gượng gạo, giả tạo.

Trong tạo hình nhân vật, việc cách điệu khoa trương giúp hình tượng nhân vật có nét độc đáo ở hình dạng bên ngoài và tính cách bên trong. Việc kết hợp giữa tạo hình nhân vật với sự cách điệu trong động tác, diễn xuất, trong nét mặt, cử chỉ giúp cá tính nhân vật được thể hiện một cách độc đáo và đầy đủ nhất. Có thể nói, không có sự cường điệu, nhấn mạnh những đặc điểm riêng thì nhân vật sẽ không có sự độc đáo trong hình thức biểu hiện cũng như trong cá tính.

Khoa trương cường điệu tuy là một đặc trưng của hoạt hình búp bê, nhưng không nên lạm dụng quá mà xa rời hiện thực khách quan. Chỉ khi nào người nghệ sĩ sử dụng một cách tài tình khéo léo và đặc địa các thủ pháp nghệ thuật nói chung, tính cường điệu khoa trương nói riêng thì tác phẩm hoạt hình đó mới trở nên sắc sảo, hàm súc trong nội dung, đẹp dễ hấp dẫn trong hình tượng mà không mất đi tính thời đại, tính xác thực của cuộc sống.

1.2.1.2. Tính giả định

Tính giả định là một đặc điểm khiến phim hoạt hình búp bê khác với các thể loại phim hành động thật của nghệ thuật điện ảnh như phim truyện,

phim tài liệu,... mà điển hình nhất là ở nghệ thuật tạo hình. Tính giả định là một vấn đề có tính bao quát trong nghệ thuật. Một tác phẩm nghệ thuật ra đời là kết tinh của sự sáng tạo, tái tạo lại hiện thực cuộc sống nên tính giả định, trong nghệ thuật có khá nhiều thủ pháp nhằm phát huy tối đa thế mạnh ngôn ngữ của mình. Với hoạt hình búp bê, những hình thức ẩn dụ, tượng trưng được sử dụng một cách thường xuyên, hiệu quả nhất. Những thủ pháp này có tác dụng khái quát và tái tạo lại hiện thực cuộc sống, làm cho nó trở thành một "hiện thực thứ hai" lôi cuốn, hấp dẫn người xem và trên khía cạnh nào đó thì mong muốn khán giả khám phá, đồng sáng tạo cùng tác phẩm.

Tính giả định là sức mạnh của nghệ thuật tạo hình. Sức mạnh đó thể hiện ở chỗ nhân vật hoạt hình búp bê diễn xuất tự do, không giới hạn, tùy theo óc tưởng tượng và tài năng của người họa sĩ. Nhân vật hoạt hình búp bê có thể mang tính khái quát, tượng trưng cao độ của những nhân vật thần thoại, anh hùng, lý tưởng, đồng thời bộc lộ tính cách độc đáo của từng nhân vật. Hoạt hình búp bê vừa hiện thực lại vừa mộng mơ vì phương tiện của hoạt hình búp bê là hình ảnh chuyển động, nghệ thuật tạo hình, nghệ thuật diễn xuất. Tính giả định, khoa trương, cường điệu này càng mạnh, càng logic thì tính cách hoạt hình càng cao, càng có hiệu quả rõ rệt.

1.2.1.3. Tính ước lệ

Phim hoạt hình búp bê cũng như nghệ thuật tạo hình phim hoạt hình búp bê không đòi hỏi chặt chẽ tuân theo mọi quy luật của đời sống xã hội, tự nhiên và khoa học mà hoạt hình búp bê có một quy luật riêng biệt để xây dựng những hình tượng điển hình: tính ước lệ. Thủ pháp ước lệ trong việc tạo nên những hoàn cảnh điển hình để tính cách điển hình hoạt động, phát huy tạo hình hoạt hình. Thủ pháp ước lệ của tạo hình nhân vật đòi hỏi người họa sĩ phải tạo được hình tượng trong phim đạt sự cường điệu hiện thực mang tính khái quát cao và có tính cách điển hình. Tính ước lệ

cho phép tìm ra những phong cách thích hợp mang tính dân tộc. Việc kế thừa kho tàng dân gian quý báu đó sẽ khiến cho tài năng nghệ sỹ thêm tỏa sáng, khả năng biểu hiện của hoạt hình thêm phong phú và xây dựng nên hoạt hình giàu tính dân tộc.

1.2.1.4. Tính hiện thực

Hình tượng nghệ thuật được phản ánh cũng cần phải dựa trên hiện thực. Tính hiện thực cũng là một đặc điểm quan trọng của phim hoạt hình búp bê cũng như nghệ thuật tạo hình phim hoạt hình búp bê. Những sự việc, tình tiết cũng phải được sáng tạo trên cơ sở hiện thực theo logic nhằm lột tả tính cách của chúng. Mặc dù phim hoạt hình búp bê coi yếu tố giả định, cường điệu, khoa trương, ước lệ là yếu tố căn bản, cốt lõi nhưng không thể không có yếu tố hiện thực. Bất kỳ một sáng tạo nghệ thuật nào cũng bắt nguồn từ hiện thực khách quan. Trong phim hoạt hình búp bê, những hành động, diễn xuất của nhân vật dù có khoa trương, cường điệu đến mức nào thì cũng phải được diễn đạt thông qua các chi tiết thực nhưng không phải là y như thật ở ngoài đời mà là cái cốt lõi nhất, đặc trưng nhất.

1.2.1.5. Tính hài hước

Tính hài hước là một trong những đặc tính quen thuộc, gắn liền với hoạt hình từ những ngày đầu mới ra đời. Ngôn ngữ tạo hình hoạt hình cùng với các thủ pháp khoa trương, cường điệu, ước lệ, nhân cách hóa... rất phù hợp khi kết hợp với yếu tố hài hước, khiến cho phim hoạt hình búp bê cũng như nghệ thuật tạo hình phim hoạt hình búp bê trở nên hấp dẫn với khán giả.

1.2.2. Nhân tố cấu thành nghệ thuật tạo hình phim hoạt hình búp bê

Những nhân tố sau là những nhân tố tạo nên thành công của phim hoạt hình búp bê và cũng là nhân tố tạo nên nghệ thuật tạo hình phim hoạt hình búp bê.

1.2.2.1. Kịch bản

Để làm nên một bộ phim hoạt hình búp bê hoàn chỉnh, không thể

không nói tới vai trò của kịch bản. Đây là yếu tố đầu tiên trong quá trình hình thành một tác phẩm nghệ thuật. Với điện ảnh nói chung, phim hoạt hình búp bê nói riêng, nó là cơ sở, là sáng tạo khởi đầu trong hành trình ra đời của bộ phim. Là một thể loại văn học, kịch bản hay còn gọi là kịch phim đương nhiên có giá trị văn học như các thể loại thơ, ký, truyện... Và như thế không phải ai cũng có khả năng viết kịch bản, nếu không có tư chất của một nhà văn.

Kịch bản là nghệ thuật của ngôn từ. Do vậy, nhà biên kịch phải là người có khả năng sử dụng từ ngữ điêu luyện, để có thể truyền tải những rung động, cảm thụ trước hiện thực cuộc sống của mình và gửi gắm vào đó những ý nghĩa nhân sinh. Bằng những xung đột, các tuyến nhân vật với những hành động, tính cách khác nhau, kịch bản phải tạo được hình tượng nghệ thuật hấp dẫn. Kịch bản phải mang đậm đặc tính điện ảnh, nghĩa là phải hình ảnh hóa được ngôn từ đó chính là tính hình tượng của phim được miêu tả bằng ngôn từ. Chính đặc điểm giàu tính ngôn ngữ điện ảnh này mang lại cho kịch bản sự hấp dẫn đối với các nhà đạo diễn và thuận lợi cho quá trình chuyển thể thành phim. Vì vậy, viết kịch bản là một công việc lao động ngôn từ khó khăn nhưng cũng rất lý thú đối với các nhà biên kịch.

Ngay từ lúc đặt bút viết kịch bản, nhà biên kịch phải hình dung được hình tượng của mình sẽ xuất hiện trên màn ảnh như thế nào, thậm chí có thể phát huy hiệu quả nghệ thuật tối đa nếu được thực hiện bằng thể loại phim gì: búp bê, hoạt họa hay cắt giấy. Thấu hiểu để những điều mình viết ra là một dự cảm tốt giúp quá trình tạo hình phản ánh trung thực những ý nghĩa mà kịch bản gửi gắm đồng thời nhà biên kịch cũng có sự định hướng trong việc xây dựng hình tượng, câu chuyện phù hợp với từng thể loại phim.

Trong phim hoạt hình búp bê tương quan giữa câu chuyện được kể - tạm gọi là "tích", với các tình tiết hóm hỉnh, vui nhộn tự nó đã chứa đựng một

nội dung riêng - tạm gọi là "trò". Ngoài việc truyền cảm cho người xem, trò còn có giá trị khắc họa tính cách nhân vật, đem lại sự hồn nhiên tươi mát cho phim, khơi dậy và giải đáp trí tò mò lạnh mạnh, trí tưởng tượng bay bổng của người xem. Những hiệu quả thẩm mỹ này không nằm ngoài sự đóng góp quý báu của kịch bản phim và sự hình tượng hóa của tạo hình. Nói thế để thấy rằng, nếu kịch bản là gốc rễ của một cái cây, thì tạo hình chính là thân cây và những cành lá biểu hiện sức sống của cái cây đó.

Như vậy, kịch bản và tạo hình trong phim hoạt hình búp bê có mối quan hệ chặt chẽ với nhau. Một kịch bản tốt phải là sơ sở để phát huy tối đa khả năng ngôn ngữ của tạo hình và một bộ phim có tạo hình đẹp phải là bộ phim mà ở đó hình tượng nhân vật, diễn xuất, bối cảnh... phải truyền tải được đầy đủ ý đồ mà kịch bản gửi gắm.

1.2.2.2. Đạo diễn

Một tác phẩm điện ảnh thành công hay thất bại có trách nhiệm rất lớn của người đạo diễn, là người xây dựng được tạo hình của bộ phim, tổ chức và truyền tải ngôn từ của kịch bản thành hình ảnh thị giác trên phim. Nó đòi hỏi người đạo diễn phải là người có tài năng và cá tính nghệ thuật độc đáo, bởi đạo diễn là công việc mang tính sáng tạo và tư duy cao.

Cũng giống như công việc đạo diễn của các bộ môn nghệ thuật khác, đạo diễn hoạt hình búp bê phải là người có kiến thức về văn học, âm nhạc, tạo hình... nhằm giúp cho quá trình sáng tạo được dễ dàng, giàu tính khái quát, tạo nên những hình tượng nghệ thuật đi sâu vào tình cảm con người. Việc am hiểu về tạo hình, sẽ mang những tác dụng tích cực cho công việc của người đạo diễn, giúp đạo diễn có những tìm tòi trong việc khám phá cho mình những phong cách, trường phái biểu hiện mới cũng như khả năng chuyển tải dễ dàng tư duy và tưởng tượng của mình thành những hình tượng cụ thể trên màn ảnh.

Bản chất của công tác đạo diễn là tìm tòi, sáng tạo ra những bất ngờ, riêng biệt, kỳ diệu bay bổng trong những sự việc thông thường. Đó không chỉ đơn thuần là việc chuyển thể từ kịch bản văn học sang kịch bản phân cảnh hình ảnh. Nó đòi hỏi người đạo diễn phải tìm hiểu, cân nhắc, chắt lọc... khám phá ra ý đồ bên trong của tính cách nhân vật nhằm tìm ra hình thức tạo hình phù hợp cho nội dung phim.

Trong một bộ phim, sự sống động của hình tượng nhân vật không chỉ nằm ở cách tạo hình mà hơn thế, còn được thể hiện đầy đủ qua yếu tố diễn xuất, động dung của nhân vật đó. Cũng như diễn viên phim truyện, nghệ thuật diễn xuất trong phim hoạt hình búp bê là vấn đề đặc biệt quan trọng trong công tác đạo diễn. Là người trực tiếp thể hiện những động tác, biểu hiện những rung động tình cảm của nhân vật, sáng tạo của họa sỹ diễn xuất nhiều khi vượt ra khỏi tầm kiểm soát của người đạo diễn. Do vậy, mặc dù đã có phân cảnh hình ảnh, nhưng giữa đạo diễn và họa sỹ diễn xuất phải luôn cần có sự trao đổi thường xuyên qua lại lẫn nhau để có sự thống nhất trong việc thể hiện ý đồ tác phẩm.

Hoạt hình búp bê - nghệ thuật của hình ảnh chuyển động, nơi người họa sỹ tạo dựng nên những thế giới đầy mê hoặc với những câu chuyện đầy tính huyền thoại và ý nghĩa nhân văn. Hơn bất cứ loại hình nghệ thuật nào, tạo hình trong hoạt hình búp bê có vai trò then chốt trong việc cấu thành tác phẩm. Do vậy, dù có một khối lượng công việc nặng nề, người đạo diễn vẫn phải đặt mối quan tâm hàng đầu tới tạo hình và diễn xuất trong phim.

1.2.2.3. Tạo hình

Tạo hình phim hoạt hình búp bê, bao gồm tạo hình nhân vật và tạo hình bối cảnh phim, có thể coi là vấn đề sống còn của tác phẩm. Đó chính là phương tiện quan trọng để truyền tải nội dung tác phẩm. Nói cách khác, đó là một hình thức biểu hiện của tác phẩm.

Điện ảnh nói chung và hoạt hình búp bê nói riêng lần đầu tiên xuất hiện với những bộ phim câm, cho đến nay đã có những tiến bộ vượt bậc. Mỗi quan hệ giữa nội dung và hình thức phim là một mối quan hệ biện chứng, một phạm trù triết học và cũng là một phạm trù rất quan trọng của nghệ thuật. Hình thức chính là phương tiện truyền tải nội dung, là sự tiếp xúc đầu tiên của người xem với tác phẩm. Khi xem một bộ phim, yếu tố đầu tiên tác động đến người xem là hình ảnh, là âm thanh của phim, nó có ảnh hưởng sâu sắc đến cảm xúc, thẩm mỹ, quá trình cảm thụ tác phẩm của người xem.

Phim hoạt hình búp bê cũng là một loại hình của nghệ thuật tạo hình nên tạo hình phim hoạt hình búp bê cũng bao gồm những yếu tố của nghệ thuật tạo hình: đường nét, hình khối, màu sắc, chất cảm, không gian, bố cục. Đồng thời, tạo hình phim hoạt hình búp bê cũng được thừa hưởng ở nghệ thuật tạo hình những hình thức biểu hiện khác nhau, làm cho hình thức biểu hiện của tạo hình phim hoạt hình búp bê được phong phú. Các dân tộc khác nhau có nền văn hóa khác nhau, có nghệ thuật tạo hình dân gian khác nhau, khi đưa những nét đó vào tạo hình phim hoạt hình tạo nên sự phong phú, hấp dẫn, riêng biệt của mỗi dân tộc.

Được xây dựng trên cơ sở nghệ thuật tạo hình nhưng tạo hình phim hoạt hình búp bê cũng có những đòi hỏi sáng tạo riêng. Bởi lẽ tạo hình phim hoạt hình búp bê đòi hỏi họa sĩ không chỉ nắm vững phương tiện biểu hiện của nghệ thuật tạo hình mà còn phải kết hợp vận dụng phương tiện biểu hiện của nghệ thuật điện ảnh. Trong phim hoạt hình, nhân vật được tạo ra để hoạt động chứ không phải để đứng yên. Vì thế, cách xử lý tạo hình nhân vật từ hình dáng bên ngoài đến cấu trúc bên trong của nó có ý nghĩa quyết định đến việc điều khiển động tác và nhân hình sau đó.

Tạo hình phim hoạt hình búp bê bao gồm tạo hình bối cảnh phim và tạo hình phong nền. Hai yếu tố này trong một bộ phim phải được hài hòa, thống

nhất với nhau và phù hợp với động tác, diễn xuất, tinh thần của kịch bản, phong cách của đạo diễn và các yếu tố khác của bộ phim. Hoạt hình cũng là một loại hình của nghệ thuật điện ảnh nên việc vận dụng các góc nhìn của điện ảnh khi tạo hình bối cảnh phim là rất quan trọng, tạo nên những hiệu quả thị giác thú vị cho người xem. Qua tạo hình phim tác giả đã có thể truyền tải những ý đồ nhất định trong tác phẩm và phong cách sáng tác của mình.

1.2.2.4. Diễn xuất, động tác

Trong phim hoạt hình búp bê, diễn xuất là một trong những yếu tố quan trọng làm nên sức sống của bộ phim và truyền được cảm xúc đến người xem. Nếu diễn xuất của nhân vật sơ lược, điều đó không những không làm tăng sức mạnh cho tạo hình phim mà còn làm giảm đi vẻ đẹp của tạo hình. Với ý nghĩa đó, họa sỹ diễn xuất không chỉ là người diễn viên trên cương vị thực hiện ý đồ của đạo diễn mà còn là đạo diễn thứ hai trên cương vị sáng tạo diễn xuất.

Để có được hiệu quả diễn xuất như mong muốn, ngay từ khâu tạo hình, người họa sỹ phải cân nhắc từng nét vẽ sao cho hình dáng nhân vật vừa cô đọng, khái quát mà vẫn thuận lợi cho quá trình diễn xuất về sau. Do diễn xuất là một tập hợp những chuyển động có nội dung, tiết tấu với sự hỗ trợ của âm nhạc và tiếng động, nên mỗi động tác trong diễn xuất cần được kiểm soát sao cho chuẩn xác về tiết tấu và có tính tạo hình. Ngay cả việc tổ chức tạo hình - bố cục - nhịp điệu động, những khoảng dừng đúng lúc, đúng chỗ, đủ độ dài cũng đem lại những hiệu quả đáng kể. Đó chính là cái tĩnh gợi cảm, trữ tình, nằm trong cái động linh hoạt phong phú, bất ngờ, gây được cảm xúc mạnh mẽ đầy kịch tính. Những chuyển động không cân nhắc kỹ vừa không đạt về nội dung, làm yếu tính cách nhân vật, vừa phá vỡ bố cục của toàn cảnh.

Nếu họa sỹ tạo hình là người sáng tạo hình tượng nghệ thuật ban đầu, thì người họa sỹ diễn xuất sẽ thổi hồn vào đó qua những động tác của nhân

vật. Có thể nói, ngoài việc tạo những nhân vật nền tảng, những dáng vóc thì giữa tạo hình nhân vật và hình vẽ động phải hòa nhập với nhau. Tính cách nhân vật phải được khái quát ước lệ, tinh giản để với thời gian ít nhất những hình vẽ vẫn nêu được các tính mạnh mẽ và rõ nét. Bằng sự sáng tạo của mình các họa sỹ diễn xuất đã đem đến cho người xem những cảm xúc đẹp của tạo hình, những bất ngờ hóm hỉnh của động tác khoa trương hơn thực tế cuộc đời.

Trong thể loại phim hoạt hình búp bê thì họa sỹ diễn xuất có ít hơn về số lượng, nhưng không vì thế mà khối lượng công việc giảm đi, bởi vì các họa sỹ phải sáng tạo, uốn nắn nhân vật của mình theo sự tưởng tượng dưới đèn chiếu để người quay phim quay trực tiếp từng hình lên phim. Để có một thước phim như mong muốn, người họa sỹ phải có thời gian làm việc hàng tháng trời và trong một bộ phim đòi hỏi nhiều họa sỹ diễn xuất mới có thể đảm bảo quá trình sản xuất phim.

1.2.2.5. Âm thanh: âm nhạc, tiếng động, tiếng nói...

Trong nghệ thuật điện ảnh, mỗi thể loại phim có nhu cầu về âm nhạc khác nhau. Phim tài liệu - khoa học, âm nhạc có vai trò dẫn truyện mang tính dàn trải từ đầu đến cuối phim, ít xáo trộn thì với phim truyện, âm nhạc, bài ca mang nhiều tính miêu tả, hỗ trợ thêm cho hình ảnh, cho tình cảm, diễn xuất, hành động của truyện kịch.

Với hoạt hình búp bê, âm nhạc có vị trí quan trọng trong việc tạo nên sự hoàn thiện của tác phẩm. Nó có một ngôn ngữ độc lập riêng trong việc diễn tả nội dung câu chuyện, truyền đạt đến người xem những cảm nhận thú vị, hấp dẫn và hiệu quả.

Cùng những đặc trưng, đặc thù của loại hình, âm nhạc phim hoạt hình búp bê cũng công phu, chi tiết trong thể hiện: Hoạt, đột biến đến bất ngờ trong tiết tấu; Vui, hài, dí dỏm đến tức cười trong diễn biến hành

động; Cường điệu, khoa trương, giả định... Âm nhạc phim hoạt hình búp bê, vì thế, giàu tính tượng thanh, tượng hình, hiệu quả và chính xác đến từng hành động, động tác. Do đó, đòi hỏi người sáng tác nhạc cũng như những nghệ sỹ hòa âm, phối khí phải có cá tính, một tâm hồn nhạy cảm, đồng điệu và thấu hiểu kịch bản cùng những ý tưởng mà đạo diễn gửi gắm nhằm góp phần lột tả đề tài, nội dung, giá trị nghệ thuật của bộ phim.

Với vai trò dẫn truyện, thậm chí thay hoàn toàn lời thoại nhân vật nên âm nhạc phim hoạt hình phải đẹp, giàu hình ảnh, có chất thơ, tính xung đột phải nổi trội, tính tiết tấu phải vui, hào hứng như xiếc, sinh động như rối, và cuối cùng, tính huyền ảo phải bao trùm không khí âm nhạc trong phim. Đối với âm nhạc trong phim hoạt hình dành cho thiếu nhi nói chung cần có sự trong sáng, nhẹ nhàng, dễ hiểu, dễ nhớ, tránh sa đà vào những giai điệu ai oán, lâm ly, những ấn tượng nặng nề, rùng rợn, gây cảm giác rối loạn, căng thẳng... Do đó, khi tiến hành làm âm nhạc cho phim hoạt hình búp bê, các nhạc sỹ thường cố gắng tìm tòi sao cho các hình tượng âm nhạc, cách phát triển chủ đề cũng như ý đồ âm nhạc (từ sơ đồ, quá trình sáng tác, sửa chữa, dàn dựng, thu thanh, dựng nhạc, hòa âm, bản đầu...) phải được thực hiện rất kỹ càng, hòa đồng với tạo hình, với ngôn ngữ hình ảnh một cách chính xác đến từng hình, từng động tác... để âm nhạc thực sự phụ trợ đắc lực cho thẩm mỹ nghệ thuật của phim.

1.2.2.6. Dựng phim

Dựng phim là công việc lựa chọn, sắp nối những cảnh quay đã thực hiện thành đường dây câu chuyện hoàn chỉnh theo đúng kịch bản phim. Việc dựng phim phải tạo logic, tính liên tục, tiết tấu cho bộ phim và không chỉ kể lại câu chuyện theo cách riêng của từng tác giả mà còn tạo nên những hiệu quả gây bất ngờ do nghệ thuật tạo hình mang lại cho người xem. Có thể dựng phim theo trình tự thời gian hoặc dựng song song.

Dựng phim là một việc quan trọng trong việc làm phim. Thế nhưng trong phim hoạt hình Việt Nam, công tác dựng phim chưa được coi trọng đúng mức, phần lớn mới dừng lại ở mức độ cắt ghép giản đơn trong khi đó nếu những hình ảnh riêng biệt trong phim được sắp xếp lại theo một luật lệ nhất định thì có thể tự thân việc sắp xếp ấy đã làm bật lên những ý nghĩa khác hoặc ít ra là có thể tạo cho phim có sự cuốn hút, hấp dẫn hơn.

1.3. Sơ lược lịch sử phim hoạt hình búp bê thế giới

Từ thừa bình minh của văn minh loài người, con người đã mong muốn ghi lại những hình ảnh chuyển động và tái tạo lại chúng. Trong một chiếc bát gốm được phát hiện ở Shahr-e Sukhteh, Iran có niên đại 5.200 năm cho chúng ta thấy năm hình vẽ mô tả các giai đoạn chuyển động của một con dê nhảy lên ăn lá cây hay trên bức tranh tường được tìm thấy trong lăng mộ của Khnumhotep tại nghĩa trang Beni Hassan của Ai Cập khoảng 4000 năm tuổi có một loạt hình ảnh dài của miêu tả chuỗi các diễn biến trong một trận đấu vật. Ở Trung Hoa cổ đại, người ta phát minh ra Đèn kéo quân, hay còn gọi là Đèn cù, là một loại đồ chơi bằng giấy có đặc điểm khi thả xuống do tác động của đối lưu không khí các hình ảnh bên trong hiện ra trên mặt đèn sẽ xoay vòng theo cùng một chiều liên tục không dừng lại.

Khi xã hội loài người trở nên văn minh hơn, nghệ thuật múa rối ra đời với nhiều thể loại như: rối tay, rối que, rối dây... Ở Trung Quốc, Indonesia, Malaysia, Thổ Nhĩ Kỳ, Hy Lạp nghệ thuật múa rối Bóng (hoặc múa rối Bì ảnh) là một loại hình kể chuyện và giải trí cổ xưa sử dụng các con rối làm từ da bò. Khi biểu diễn người nghệ sỹ đứng trong sân khấu điều khiển các nhân vật của mình cử động phía trước một nền vải được chiếu sáng để tạo ra phản chiếu của hình ảnh cử động. Ở Việt Nam, nghệ thuật múa rối nước gắn liền với tập tục nghi lễ, hội hè của người Việt cổ trên dưới 1000 năm, nghệ thuật

múa rối nước phát triển mạnh nhất vào thời Lý - Trần (thế kỷ XI - XII). Bia Sùng Thiện Diên Linh Tự Tháp có niên hiệu Thiên Phù Duệ Vũ thứ 2 (1121) thời Lý Nhân Tông, có ghi trò múa rối nước được biểu diễn nhân dịp mừng thọ nhà vua.

Trên cơ sở những phát minh về khoa học kỹ thuật, con người đã chế tạo ra nhiều thiết bị hiển thị hình ảnh hoạt hình. The magic lantern - năm 1650 - chiếc lồng đèn ma thuật được Christiaan Huygens hay Athanasius Kircher chế tạo. Thaumatrope một món đồ chơi đơn giản do Sir John Herschel phát minh, John Ayrton Paris phổ biến rộng rãi khi ông đã trình diễn tại Royal College of Physicians ở London vào năm 1824. Phenakistoscope, thiết bị tạo hình ảnh động sớm nhất được phát minh vào năm 1831, đồng thời tại Bỉ bởi Joseph Plateau và tại Áo bởi Simon von Stampfer. Zoetrope - năm 1834 của William George Horner. Flipbook năm 1868, cuốn sách nhỏ in một chuỗi các chuyển động ở các trang. Đặc biệt, năm 1877, E.Reynaud đã tạo ra Praxinoscope thiết bị quang học chiếu những hình ảnh hoạt hình lên màn ảnh từ. Với những bộ phim: *Anh hề và những con chó xiếc*, *Vại bia ngon*, *Chàng Piero đáng thương* trình chiếu tại Paris ngày 28/10/1892, E.Raynaud đã trở thành người mở đường cho nghệ thuật của phim hoạt hình ngày nay.

Ngày 28 tháng 12 năm 1895, tại Salon Indien (Phòng khách Ấn Độ) nằm dưới tầng hầm của quán cà phê Grand Café ở Paris, hai anh em Auguste và Louis Lumière trình chiếu những thước phim đầu tiên đánh dấu sự ra đời của nghệ thuật Điện ảnh. Giấc mơ có được những hình ảnh chuyển động của con người đã trở thành hiện thực.

Đối với phim hoạt hình, có được sự khởi đầu trước nhưng phải đến năm 1906, nghệ thuật hoạt hình mới có cơ hội ra đời khi một nhà kỹ thuật trong xưởng phim của hãng Vitagraph đã tìm ra phương pháp "quay từng

hình" (image per image), Ứng dụng phương pháp "quay từng hình", năm 1906 đạo diễn người Mỹ gốc Anh của hãng Vitagraph - James Stuart Blackton đã cho ra đời bộ phim hoạt hình đầu tiên, phim *Những pha hài hước của những khuôn mặt ngộ nghĩnh* (*Humorous Phases of Funny Faces*) là các bức vẽ khuôn mặt có sự thay đổi từ khuôn hình này sang khuôn hình khác. Những đường nét dần dần hình thành những khuôn mặt hoàn chỉnh nhưng không chuyển động cho đến khi cả hai khuôn mặt đều hiện ra thì mắt, miệng mới chuyển động... Cũng trong năm này, Hãng Pathé sản xuất bộ phim *Nhà hát của Bóp bé nhỏ* (*Le Théâtre de Petit Bob*) do nhà làm phim người Tây Ban Nha Segun de Chomón thực hiện. Phim kể về hộp đồ chơi của một cậu bé biết sinh hoạt như con người. Để làm được điều đó, Segun đã kiên nhẫn thay đổi vị trí các đồ vật qua từng khuôn hình. Loại phim này được gọi là Poxilation, một thể loại của nghệ thuật làm phim stop motion rất phổ biến hiện nay.

Nếu như Raynaud, Blackton và Émile Cohl có công khám phá ra những nguyên tắc cơ bản trong việc làm phim hoạt hình thì những nghệ sỹ Mỹ là những người đưa phim hoạt hình từ chỗ chỉ là trò trình diễn lạ mắt mua vui trong chốc lát thành một loại hình nghệ thuật được công chúng yêu thích và có doanh thu khổng lồ

Năm 1919, Nhân vật hoạt hình đầu tiên, chú mèo Felix của Pat Sullivan ra đời. Đây là bộ phim hoạt hình đen trắng, bộ phim xoay quanh những hành động vui nhộn của nhân vật chính trong phim - mèo Felix theo phong cách của thể loại truyện tranh comic rất phổ biến tại Mỹ vào thời kỳ đó. Chú mèo Felix trở thành nhân vật hoạt hình có tuổi đời lớn nhất và được trẻ em trên toàn thế giới yêu thích đến tận ngày nay.

Năm 1920, xưởng phim Disney Brothers Studio tiền thân của Walt Disney Animation Studios ngày nay được thành lập bởi anh em Roy O.

Disney tại kinh đô điện ảnh Hollywood với vốn vện 40 đô la. Với nguyên tắc “ thể hiện như thật cái không thể có ” do Disney đề ra và theo đuổi suốt cuộc đời, xưởng phim Walt Disney đã cống hiến cho khán giả và ngành nghệ thuật làm phim hoạt hình rất nhiều dấu ấn quan trọng.

Năm 1928 là *Chiếc tàu thủy hơi nước Willie (Steamboat Willie)* bộ phim hoạt hình đầu tiên được đồng bộ âm thanh âm thanh từ các hoạt động của diễn viên - chú chuột Mickey.

Năm 1929, với phim hoạt hình *Nhảy múa với những bộ xương (The Skeleton Dance)* bộ phim hoạt hình đầu tiên mà các nhân vật chuyển động theo tiết tấu trên nền nhạc giao hưởng Disney cho thấy âm nhạc trong phim không chỉ giữ vai trò làm nền, minh họa mà có vai trò dẫn dắt, khám phá, điều khiển sự hoạt động của các nhân vật một cách nhịp nhàng.

Năm 1932, Disney cho ra đời *Cây và Hoa (Flowers and Trees)* bộ phim hoạt hình màu đầu tiên trên thế giới.

Năm 1937, *Bạch Tuyết và Bảy chú lùn (Snow White and the Seven Dwarfs)*, phim truyện hoạt hình đầu tiên của Disney đánh dấu tầm vóc của phim hoạt hình có thể sánh ngang với các tác phẩm điện ảnh lớn. Trong quá trình làm phim, Disney cũng đưa ra những phát minh có ảnh hưởng rất lớn tới sự phát triển của phim hoạt hình như kỹ thuật tách lớp cảnh (phông nền không còn là một lớp như trước nữa mà có tiền cảnh, trung cảnh hậu cảnh nên khi kết hợp với ống kính máy quay sẽ tạo được chiều sâu của bối cảnh) hay rotoscoping - kỹ thuật vẽ diễn xuất từ những hình ảnh quay nhân vật thật từ máy quay để có thể đạt được sự chính xác và mềm mại trong quá trình diễn động. Tạo hình sinh động, nội dung hấp dẫn bộ phim tới tận ngày nay vẫn là một trong những bộ phim hoạt hình hay nhất và được khán giả trên toàn thế giới yêu thích.

Ngoài những thành tựu của W.Disney, những nền điện ảnh hoạt hình khác với phong cách độc đáo và tính nhân văn ẩn chứa trong từng tác phẩm cũng tạo được rất nhiều dấu ấn tiêu biểu.

Năm 1910 lịch sử của nghệ thuật phim hoạt hình búp bê bắt đầu bằng việc họa sỹ người Nga Ladislas Starevich - cha đẻ của thể loại hoạt hình búp bê, đã khởi đầu sự nghiệp vĩ đại của mình bằng phim *Sự trả thù của nhà quay phim* (*The Revenge of a Kinematograph Cameraman*) [Hình 1.1]. Nhân vật của phim chính là các con búp bê từ côn trùng thật kết hợp những con rối nhựa có khớp dây nhằm tạo thuận lợi cho diễn xuất và thay đổi vị trí của chúng từ khuôn hình này sang khuôn hình khác. Với cốt truyện dí dỏm, bộ phim đã khiến khán giả vô cùng yêu thích và kinh ngạc khi những con bọ cánh cứng thể hiện tình huống với vẻ chân thực đến như vậy.

Năm 1920, sau khi chuyển đến Paris, Starevich tiếp tục làm những phim hoạt hình búp bê ngắn trong 9 năm từ 1920 đến 1929. Trong hai năm 1929 - 1930, ông đã sản xuất bộ phim hoạt hình búp bê dài đầu tiên của mình, *The Tale of the Fox* [Hình 1.2]. Bộ phim kể về một con cáo có đội lột người với thủ đoạn độc ác. Mức độ chi tiết và tinh tế của các nhân vật hoạt hình trong *The Tale of Fox* là vô cùng xuất sắc, chứa đầy sự hài hước, hành động. Những nhân vật búp bê của Starevich trong phim có khả năng biểu cảm khuôn mặt tuyệt vời. Có đến 75 con rối có những tính cách khác nhau đã được tạo trong bộ phim với rất nhiều kích thước đa dạng. Con rối nhỏ nhất chỉ cao hơn 1 inch một chút, Lion King là con rối cao nhất trong bộ phim, gần 3,5 feet. Theo phân tích có đến 273.000 động tác khác nhau trong phim. Thật phi thường khi Starewitch chỉ mất có 18 tháng để hoàn thành bộ phim và những người giúp đỡ, chỉ đơn giản là gia đình ông. Ông làm việc một mình với con gái Irene, người cộng tác viên suốt đời của ông và vợ ông - Anna cùng cô con gái nhỏ Nina giúp khi cần thiết. *The Tale of the Fox* tiên thực sự là bộ phim hoạt hình búp bê hoàn chỉnh đầu được sản xuất và phát hành, mặc dù các hoạt cảnh đã được hoàn tất năm 1930 nhưng phim đã bị trì hoãn nhiều năm do các vấn đề kỹ thuật với nhạc nền. Khi *The Tale of the Fox* của Starewitch được

công chiếu lần đầu tiên tại Berlin vào tháng 4 năm 1937, bộ phim ngay lập tức tạo được thành công lớn. Nước Đức nhận tài trợ tài trợ toàn bộ nhạc nền của bộ phim.

Nhận thấy vào ngày tiềm năng to lớn của nghệ thuật phim hoạt hình búp bê, các nghệ sĩ trên thế giới ngay lập tức bắt tay vào thử nghiệm loại phim này, ngày 02 tháng 12 năm 1937, một bộ phim hoạt hình búp bê khác được phát hành tại Đức mang tên là *Bảy con quạ (The Seven Ravens)*, thực hiện bởi anh em nhà Diehl: Ferdinand và Hermann dựa theo truyện cổ tích Grimm.

Tại Mỹ, Bị kích thích bởi khả năng sáng tạo giữa việc kết hợp âm nhạc với hình ảnh động một nhà sản xuất Broadway có tên là Michael Myerberg đã tiếp cận nhà làm phim hoạt hình búp bê Lou Bunin để phát triển một dự án hoạt hình cực kỳ tham vọng. Bắt đầu từ năm 1942, Stokowski, Myerberg, và Bunin dành 3 năm lên kế hoạch cho một bộ phim hoạt hình búp bê phỏng theo vở opera dài 14 giờ đồng hồ của Richard Wagner: *The Ring of the Nibelungen* thành 4 giờ hoạt hình búp bê. Dự án này đòi hỏi những con rối vô cùng phức tạp như thần lùn, người khổng lồ, rồng, các chiến binh Valhalla, sinh vật nàng tiên cá có tên gọi là "Rhinemaidens," và một số cảnh chiến đấu hoành tráng khác. Hãng Universal đã chuẩn bị để sản xuất dự án này tuy nhiên do nước Mỹ đang chìm sâu vào cuộc chiến tranh thế giới lần thứ 2, dự án đầy tham vọng này đã bị dập tắt, Myerberg và Bunin phải chia tay nhau. Không nản chí Myerberg tiếp tục với những dự án phim búp bê khác như *Aladanh và cây đèn thần (Aladdin and the Wonderful Lamp)*, *Hansel and Gretel* gặt hái được những thành công nhất định.

Trong thể loại phim hoạt hình búp bê, Tiệp Khắc đã có những đóng góp nâng cao vị trí của thể loại nghệ thuật này, tạo một nhịp thở hòa vào sự đổi mới cơ bản của phim hoạt hình giữa thế kỷ XX khiến người xem trân trọng và

thích thú. tạo cho búp bê một vị trí xứng đáng không kém thể loại phim hoạt họa, loại phim đã có những đỉnh cao từ trước Đại chiến lần II.

Nói đến điện ảnh búp bê Tiệp Khắc trước hết phải nói đến Jiri Trnka (1912-1969) - người sáng tạo ra trường phái nghệ thuật búp bê Tiệp, nghệ sỹ tài năng đem lại vinh quang cho phim búp bê Tiệp. Bộ phim búp bê đầu tiên của Trnka ra đời năm 1947 với tên *Spalicek (Năm của Tiệp)* diễn tả những tập tục nông thôn đã bị lãng quên như ngày hội, những cuộc vui chơi nhảy múa, đám rước để công nhận và khẳng định vẻ đẹp cùng chất thơ của nó.

Tiếp theo, Trnka dựng những phim cổ tích như *Chim họa mi của Hoàng đế* [Hình 1.3] theo truyện cổ tích của Andersen, phim *Hoàng tử Bajaja* [Hình 1.4] - truyện dân gian về chàng dũng sĩ nông dân đã chiến thắng con rồng độc ác để cứu đất nước khỏi tai nạn, tạo nên một cảnh tượng trang trọng của bản anh hùng ca dựa trên tạo hình Tiệp thời Trung cổ.

Đáng kể hơn là bộ phim *Truyện cổ Tiệp* làm năm 1953, theo truyện của Jirasek. Là một thiên sử thi dân tộc, bộ phim đã trở thành đỉnh cao của điện ảnh búp bê và là một thành công rực rỡ của ông. Trnka đã khái quát lịch sử dân tộc từ lúc xuất hiện những bộ lạc du mục Slave trên đất Tiệp qua nhiều sự kiện lớn có tính bi kịch. Những tính cách nhân vật sâu sắc và phức tạp, những diễn biến cài răng lược trong cấu trúc phim, từ chất anh hùng sôi nổi sang cảnh sinh hoạt hàng ngày làm cho bộ phim không những mang được tính khái quát triết học, đồng thời có sức thuyết phục mạnh mẽ. Tạo hình nhân vật hết sức khái quát, bối cảnh xây dựng hết sức cô đọng, diễn xuất phối hợp những tư thế tĩnh với những động tác sinh động, lối dàn dựng cảnh với bố cục phong phú, cách xử lý ánh sáng mang tính kịch, cách dùng âm thanh có tính hình tượng.

Hoạt hình búp bê Tiệp Khắc bên cạnh Trnka còn có những nghệ sỹ điện ảnh búp bê cự phách như Zeman, Hermina Tyrlova và Bretislav Pojar. Đã có người gọi họ là "tốp ca tứ tấu" tuyệt diệu của nghệ thuật búp bê Tiệp.

Zeman nổi tiếng với một loạt phim búp bê *Ngài Prokouk* những mẩu chuyện về một nhân vật tốt bụng, hồn nhiên nhưng không thực tế do đó rơi vào những hoàn cảnh éo le, bất ngờ, thú vị như Prokouk trong lao động, trong sáng chế, trong gánh xiếc, Prokouk say rượu, quan liêu v.v... Đỉnh cao của Zeman và cũng là của điện ảnh búp bê là bộ phim *Niềm cảm hứng* ra đời năm 1948. Trên cơ sở công nghiệp pha lê nổi tiếng của Tiệp, Zeman đã tạo ra một thế giới búp bê kỳ ảo bằng chất liệu pha lê, đầy thơ mộng và trữ tình *Columbine* và *Harlequin* - hai nhân vật pha lê này được xuất hiện từ mơ tưởng của nghệ sỹ thổi thủy tinh, đã sống trong một bối cảnh thần tiên, trong suốt, lóng lánh với những chuyển động lướt nhanh, tạo nên hiệu quả lạ lùng đầy hấp dẫn.

Nữ đạo diễn Tyrlova là người chuyên làm phim cho lứa tuổi nhỏ. Bà làm những phim cổ tích, đồng thoại như *Khúc hát ru con*, *Chín con gà con*, *Cái nút...* mang vẻ ngây thơ đáng yêu mà đa cảm gây được nhiều cảm tình đặc biệt của các em. Điều thú vị là vật liệu đã tạo nên con rối trong phim của Tyrlova là những thứ dễ kiếm, rẻ tiền mà vẫn phục vụ được yêu cầu, diễn xuất của nhân vật như sợi len, cọng rơm, thậm chí chỉ là chiếc khăn tay nhỏ. Lối tạo hình giản dị mang nhiều họa tiết trang trí dân gian cùng với lối diễn xuất nhẹ nhàng, có duyên của phim Tyrlova đã giúp các em nhận thức rõ hơn những khái niệm như lòng trung thực, trách nhiệm, tình hữu ái.

Pojar lại vừa làm phim cho người lớn và cho các em. Là học trò của Trnka, Pojar đã có những tìm tòi mới. Ngay bộ phim đầu tay *Thêm một chén nữa* (mà Trnka tham gia làm họa sỹ) Pojar đã chứng tỏ ra là một đạo diễn sắc sảo, độc đáo. Trong phim, Pojar đã diễn đạt những động tác chững chạc đến những tốc độ nhanh như điên dại của cuộc đua mô tô với ô tô, với tàu hỏa với máy bay vì người lái đã tự cho phép mình uống thêm một chén rượu. Pojar

làm rất nhiều phim như *Chiếc ô*, *Nhà hùng biện*, *Sư tử và bài hát*... đều có những nhân vật sinh động thú vị.

Bí quyết thành công của búp bê Tiệp Khắc trước hết là sự nhận thức đầy đủ tính đặc thù của con rối, phát huy cao độ ưu thế của nó. Mặt khác, các nghệ sỹ búp bê Tiệp Khắc đã biết kế thừa và phát huy truyền thống nghệ thuật múa rối, nghệ thuật tạo hình, do vậy từ đề tài đến tạo hình và cả chất liệu dựng phim đã bộc lộ rõ rệt tính chất dân tộc. Và tính nhân đạo, chất thi vị của những tác phẩm đó đã phản ánh tâm hồn các tác giả, đồng thời cũng là tình cảm và cách nhìn của nhân dân lao động Tiệp Khắc.

Những năm 1960 và 1970 hoạt hình búp bê thế giới có những sự giao lưu học hỏi khá thú vị giữa những cường quốc về phim hoạt hình như Nhật Bản, Mỹ và Tiệp Khắc. Nhà làm phim hoạt hình Nhật Bản Kihachiro Kawamoto đi đến Tiệp Khắc để làm việc với Trnka tại studio của ông vào năm 1963. Trnka khuyến khích Kihachiro Kawamoto khai thác các bộ phim múa rối Nhật Bản như một phong cách đặc trưng của cá nhân. Kawamoto trở lại Nhật Bản mang ảnh hưởng này. Những bộ phim của Mochinaga sau này hoàn toàn được lấy cảm hứng sự kết hợp mới mẻ này sau đó dần ảnh hưởng từ Nhật Bản sang Mỹ.

Có thể nói phim hoạt hình búp bê là thể loại phim hoạt hình có nhiều sáng tạo tuy nhiên phim hoạt hình búp bê cho tới những năm đầu của thế kỷ 21 vẫn có những hạn chế so với các thể loại phim hoạt hình khác.

Tuy nhiên vào lúc mà công nghệ làm phim hoạt hình 3D bằng máy tính đang lên ngôi thì năm 2000 với sự ra đời của *Phi đội gà bay (Chicken Run)* [Hình 1.5] cùng với nhiều kỹ thuật làm phim hoạt hình búp bê hiện đại như Rapid prototyping, nghệ thuật làm phim hoạt hình cổ điển tưởng chừng sắp rơi vào quên lãng đã tiến những bước dài về mặt kỹ thuật và chất lượng nghệ thuật để tạo ra những tác phẩm điện ảnh có khả năng sánh ngang với

các tác phẩm điện ảnh nổi tiếng khác khác. Các tác phẩm phim hoạt hình búp bê ra đời ngày một nhiều hơn như *Cô dâu ma* (Corpse Bride), *Cừu què ra phở* (Shaun the sheep) [Hình 1.6], *Hội quái hộp* (The Boxtrolls) [Hình 1.7], phim hoạt hình búp bê đã dần khẳng định được chỗ đứng của mình. Ngày nay bên cạnh các hãng phim hoạt hình giàu truyền thống như WallDisney Animation, Dreamwork Animation thì các hãng phim búp bê như Aardman Animations, Laika Entertainment cũng đã khẳng định được vị trí của mình và ngày càng có nhiều tác phẩm xuất sắc. Nghệ thuật làm phim hoạt hình búp bê hồi sinh mạnh mẽ và ngày càng được sử dụng rộng rãi trong các lĩnh vực truyền thông khác bởi tính độc đáo và sáng tạo.

1.4. Xu hướng phát triển của phim hoạt hình búp bê thế giới

1.4.1. Thay đổi mạnh mẽ về tạo hình và nội dung

Ngày nay phim hoạt hình không chỉ dành riêng cho trẻ em hay thanh thiếu niên mà là cho mọi lứa tuổi. Cùng với tốc độ phát triển mạnh mẽ của khoa học kỹ thuật, hoạt hình ngày nay ngày càng có nhiều bước tiến vượt bậc. Với sự hỗ trợ đắc lực của công nghệ, các bộ phim được đầu tư chu đáo hơn về nhiều mặt, từ việc nhân văn hóa nội dung tạo nên những sự phá cách độc đáo đến việc tạo ra những bối cảnh vô cùng hoành tráng hấp dẫn thị giác người xem. Phim hoạt hình đã mở rộng phạm vi khán giả, không chỉ là những em bé mà ngay cả những thanh niên, người lớn tuổi đều có thể thấy thích thú với những siêu phẩm hoạt hình như *Chicken run*, *Vút bay*, *Đi tìm Nemo*, *Kỷ băng hà*, *Minions*, *Rô bốt biết yêu Wall-E*, *Những mảnh ghép cảm xúc*, *Nữ hoàng băng giá*, hay *The Boxtrolls*...

Hoạt hình ngày nay không còn đi theo lối cũ của những câu chuyện thần tiên ngày trước. Hoạt hình đã khai thác thêm những đề tài mới tạo nên những sự phá cách độc đáo. Nhiều đề tài về tình cảm gia đình, bạn bè được khai thác một cách đa chiều. Phim hoạt hình búp bê *Phi đội gà bay*

(*Chicken Run*) lấy cảm hứng từ 2 bộ phim "vượt ngục" kinh điển về Thế chiến thứ 2: *Cuộc đào thoát vĩ đại (The Great Escape)* và *Trại giam 17 (Stalag 17)*... Những chú gà không còn "ngây thơ" như thường thấy trong phim hoạt hình nữa, mà khoác lên mình một bộ mặt khác: tình yêu và sự khao khát tự do. Những nhân vật được nhân hóa đến một mức mà ta có cảm giác như chính chúng là những con người thật sự, cho dù bên ngoài, chúng vẫn luôn là những nhân vật ngộ nghĩnh (những chú gà công nghiệp mập mạp, tròn trịa rất dễ thương).. như *Vút bay* của hãng Pixar kể về ông lão Carl Fredricksen và cậu bé Russell bay đến Nam Mỹ trong một căn nhà được kéo lên không trung bằng những quả bóng bay, để thực hiện ước mơ đi khắp được đi du lịch khắp thế giới của người vợ đã mất. *Rô bốt biết yêu Wall-E* lấy chinh phục tình cảm của hàng triệu khán giả bằng câu chuyện về tình yêu và sự hy sinh cao cả đồng thời lồng ghép trong đó là ý thức gìn giữ môi trường. Hay *Shaun the Sheep*, bộ phim thông minh và tinh tế với nhiều tầng lớp ý nghĩa tuy đơn giản, hấp dẫn nhưng vẫn sâu sắc và cảm động mà không cần bất cứ lời thoại nào. Chú cừu Shaun cùng bầy cừu chán cuộc sống tẻ nhạt nơi trang trại nên quyết định một ngày "đổi gió" bằng cách lừa ông chủ ngủ trên toa xe rồi làm mọi điều mình thích như pha cocktail, xem ti vi... Chẳng may toa xe bị trượt đi rồi chạy thẳng ra thành phố, rồi ông chủ bị vật cứng đập vào đầu nên mất trí nhớ. Shaun, bầy cừu cùng chú chó Bitzer bắt đầu cuộc phiêu lưu đi tìm và đưa ông chủ về lại trang trại, một hành trình khá nhiều kịch tính, vừa gay cấn vừa hài hước. Các nhân vật chính của phim là từ một nông trại, với mỗi tình cảm và tính cách con người, súc vật miền thôn quê mộc mạc, ấm áp và trong lành. Nhưng phim vẫn không thiếu những chi tiết châm biếm cuộc sống hiện đại, như việc ông chủ mãi mê với chiếc điện thoại thông minh trong khi tắm cho lũ cừu, hay hình ảnh vị đại gia với cái đầu tóc cắt theo kiểu cạo lông

cừ được tung lên và lan truyền trên mạng xã hội thành ra một đầu tóc "hot" nhất, khiến ông chủ trang trại mất trí nhớ đột nhiên trở thành người làm đầu nổi tiếng ở thành phố. Phần lớn các nhân vật trong phim là những con vật, thế nhưng thấm đẫm tính người và những chuyện rất là "con người". Như chi tiết lũ cừ và chó giả làm người khi đi tìm ông chủ ở thành phố để khỏi bị bắt gom vào nơi nuôi nhốt thú vật lang thang. Chúng trộm áo quần trong một cửa hàng đồ cũ, dùng bàn chải cũ dán lên giả làm râu nhưng không bị ai phát hiện vì ở một thành phố lớn chẳng ai nhìn kỹ ai bao giờ. Hay như lúc ở trại nuôi nhốt, những con vật mong có một mái ấm cố làm ra vẻ dễ thương và xinh đẹp hơn khi có người đến lựa chọn và nhận nuôi thú cưng, rồi thất vọng và buồn tủi khi bị bỏ qua.

Những cảm xúc giận dữ, yêu ghét, đố kỵ trong các nhân vật hết như con người luôn tạo sức hút mạnh mẽ vì nhìn chúng rất "thật", do đó dễ dàng lấy được sự đồng cảm của người xem. Rõ ràng so với trước đây, nội dung phim hoạt hình hiện nay tinh tế, chất lọc hơn nhưng vẫn giữ được yếu tố hài hước cần có.

Thành công vang dội của các phim hoạt hình khiến mảng phim này trở thành "mảnh đất màu mỡ" để các hãng phim cạnh tranh đầu tư. Các hãng phim lớn như Walt Disney, Pixar, DreamWorks, Fox và Universal đều tham gia sản xuất phim hoạt hình để tìm kiếm lợi nhuận với các siêu phẩm của mình như *Chicken run*, *Vút bay*, *Đi tìm Nemo*, *Kỷ băng hà*, *Minions*, *Rô bốt biết yêu Wall-E*, *Những mảnh ghép cảm xúc*, *Nữ hoàng băng giá*, *The Boxtrolls*... Sự cạnh tranh không ngừng nghỉ giữa các hãng phim làm cho chất lượng phim hoạt hình tiến bộ lên theo từng ngày. Mỗi bộ phim được xuất xưởng đều có những nét đột phá để trở thành những trào lưu mới cho nền điện ảnh thế giới.

Các bộ phim hoạt hình ngày nay không chỉ chinh phục khán giả bằng

những ý tưởng sáng tạo, những nhân vật hoạt hình đáng yêu, những khung hình được xử lý một cách tỉ mỉ đến từng chi tiết mà còn bởi những câu chuyện đậm tính nhân văn - cái cốt lõi làm nên giá trị của một tác phẩm nghệ thuật.

1.4.2. Những cải tiến trong phương pháp làm phim búp bê

Đặc điểm của phim hoạt hình búp bê là toàn bộ các nhân vật, đạo cụ và cảnh dựng của bộ phim đều được làm thủ công với rất nhiều tâm huyết của các họa sĩ, các chuyên gia thiết kế, các nhà làm phim. Để diễn xuất trong phim hoạt hình búp bê các nghệ sĩ phải di chuyển, thay đổi động tác nhân vật từng ly một, chính vì vậy phim hoạt hình búp bê trước đây có khá nhiều hạn chế so với các thể loại phim hoạt hình khác. Việc cải tiến phương pháp làm phim là yếu tố then chốt giúp tăng năng suất làm việc và hiệu quả nghệ thuật của phim hoạt hình búp bê.

1.4.2.1. Cải tiến phương pháp tạo hình nhân vật

Làm phim hoạt hình búp bê thực tế không đòi hỏi nhiều kỹ thuật phức tạp, đơn thuần chỉ là việc di chuyển các vật thể rồi chụp lại hình ảnh của chúng. Nghe thì đơn giản nhưng để hoàn thành cho thật tốt thì lại khá tốn thời gian và công sức. Ngày nay, các nhân vật trong phim hoạt hình búp bê hiện đại không chỉ là những con rối nhồi bông hay được làm bằng gỗ như trước. Đầu tiên, các nhân vật được tạo hình chi tiết bằng đất sét sau đó được tạo khuôn bằng silicon. Để hoạt động của nhân vật được dễ dàng và chính xác, các nghệ sĩ sử dụng một hệ thống khung xương chuyên dụng được thiết kế theo tạo hình của nhân vật. Tiếp theo các nghệ sĩ sẽ đổ silicon vào khuôn để có được mẫu nhân vật hoàn chỉnh. Nhân vật sau đó sẽ được sơn vẽ, trang trí màu sắc theo đúng thiết kế. Bên cạnh việc tạo hình nhân vật và bối cảnh theo lối thủ công như trên, công nghệ in 3D cũng giúp các nghệ sĩ tạo hình phim hoạt hình búp bê rất nhiều trong khâu tạo hình nhân vật, các mô hình

lập đi lập lại đòi hỏi có độ chính xác cao đặc biệt như các trạng thái biểu cảm trên gương mặt nhân vật hoặc các cử chỉ của bàn tay sẽ được quét và tạo hình theo các trạng thái biểu cảm theo tạo hình của nhân vật trên máy vi tính, sau đó các máy in 3D sẽ hiện thực hóa các mô hình thành các chi tiết cụ thể để các nghệ sỹ có thể tô vẽ, trang trí trong các công đoạn sau. Để hoàn thiện chiếc mũ trắng của Chúa công Portley-Rind trong phim *The Boxtrolls*, các nghệ sỹ đã sử dụng tới 14 loại vải khác nhau, hơn 20.000 đạo cụ được chế tác hoàn toàn thủ công cho bộ phim. Ngay cả những trang phục nhỏ nhất của bộ phim là của Trứng khi còn bé: từ áo len đến tất em bé đều được làm hết sức tỉ mỉ [Hình 1.9 đến 1.10].

Để tăng tính sinh động cho tạo hình nhân vật trong quá trình diễn xuất, các nhà làm phim còn áp dụng phương pháp Rapid Prototyping (RP) - tạo mẫu sẵn các biểu cảm trên gương mặt, những chi tiết cử động tinh tế của bàn tay, bàn chân nhân vật. Khi diễn xuất, các nghệ sỹ chỉ việc tháo lắp các chi tiết phù hợp thay vào nhân vật giúp tạo thêm nhiều biểu cảm trên khuôn mặt của nhân vật mà không làm ảnh hưởng đến tạo hình của các con rối. Trước khi có RP, các nhà làm phim thường phải tạo biểu cảm cho các con rối bằng phương pháp thủ công là thay đổi trực tiếp trên nhân vật. Điều này đã hạn chế cách nhân vật biểu lộ cảm xúc. Cách đây 21 năm, nhân vật chính trong *The Nightmare Before Christmas* chỉ có tổng cộng vài trăm kiểu biểu cảm, nhân vật Coraline trong bộ phim cùng tên có hàng trăm nghìn trạng thái biểu cảm trong khi con số này của nhân vật Norman trong *ParaNorman* và Eggs trong *Hội quái hộp (The Boxtrolls)* là hơn một triệu. Rapid Prototyping đã đưa công nghệ sản xuất hoạt hình búp bê lên một tầm cao mới bằng việc kết hợp giữa stopmotion và công nghệ ghi hình kỹ thuật số hiện đại. Chất lượng hoạt hình tốt đến mức người xem sẽ có cảm tưởng hình ảnh được thực hiện bằng các kỹ xảo 3D

trên vi tính chứ không phải những tấm ảnh chụp các con búp bê đất sét. Tuy nhiên để có được những hình ảnh hoàn hảo như vậy nhóm nghệ sỹ của xưởng phim Laika phải mất từ 3 đến 6 tháng để tạo ra một nhân vật tùy thuộc vào độ phức tạp. Tạo hình đầu tiên của nhân vật phản diện Archibald Snatcher trong *Hội quái hộp (The Boxtrolls)* làm mất 6 tháng, các nhân vật phụ mất khoảng 3 tháng. Tất cả các nhân vật đều có nhiều phiên bản, trong đó có 25 bé Trứng, 15 Archibald Snatcher. Tổng số bộ phim cần 185 con rối. Đây thực sự là một con số hết sức ấn tượng nếu so sánh với phim hoạt hình búp bê Việt Nam thường chỉ sử dụng một con rối duy nhất.

Bên cạnh việc tạo hình theo tỷ lệ thông thường, việc sử dụng máy in 3D giúp các nhà làm phim tạo được những nhân vật phim hoạt hình búp bê với tỷ lệ không tương. Trong thời gian gần đây, ekip "Wallace and Gromit" tiếp tục gây bất ngờ với bộ phim hoạt hình búp bê mới kể về chuyến phiêu lưu của Dot, câu chuyện có nội dung tương tự câu chuyện *Alice lạc vào xứ sở diệu kỳ*. Đây được xem là một kỷ lục của dòng phim hoạt hình búp bê chỉ với các đạo cụ làm phim siêu nhỏ, đó là những vật dụng hàng ngày bé xíu như cúc áo, đinh ốc, miếng vải, v.v... đã làm nên một chuyến phiêu lưu rất hấp dẫn của Dot. Ekip làm phim đã tạo 50 chuyển động khác nhau của nhân vật Dot với một chiếc máy in 3D. Mỗi chuyển động sau khi in 3D được trau chuốt lại bằng tay rất tỉ mỉ và chính xác theo tỷ lệ đã tính toán. Đặc biệt là các nhà làm phim bắt buộc phải làm phim qua ống kính hiển vi bởi đây là một bộ phim có bối cảnh nhỏ nhất từ trước tới giờ.

1.4.2.2. Sử dụng máy tính và các phần mềm làm phim hiện đại

Công việc diễn hoạt phim hoạt hình búp bê thực sự khó khăn hơn rất nhiều nếu không có sự hỗ trợ của công nghệ đồ họa máy tính hiện đại. Ngày nay, chỉ với những chiếc máy ảnh phổ biến, cùng với hệ thống chiếu sáng cơ

bản các nhà làm phim hoạt hình đã có thể bắt tay vào sáng tạo nên các tác phẩm của mình. Các phần mềm stopmotion chuyên dụng như Dragon Flame, Dragon Stopmotion có thể giúp các nhà làm phim ghi được những khuôn hình chính xác, có thể điều khiển ống kính để lấy được hiệu quả tốt nhất về mặt hình ảnh, giúp các nhà làm phim biên tập nội dung cảnh quay trực tiếp và xem lại hiệu quả cuối cùng. Có thể cùng lúc đồng bộ diễn xuất với thoại của nhân vật trực tiếp trong lúc quay phim. Việc làm phim hoạt hình búp bê chưa bao giờ dễ dàng như lúc này, phim hoạt hình *Hội quái hộp (The Boxtrolls)* các đoạn phim đa số được ghi hình bằng máy ảnh Canon 5D, chỉ một số cảnh quay đặc biệt sử dụng máy quay RED cùng 2 máy quay khác kỹ xảo. Ví dụ trong bối cảnh dinh thự của Chúa Sâm-Panh trong *Hội quái hộp*, ê-kíp thực hiện cảnh quay với chiếc camera đặc biệt với khả năng cân bằng và chống rung hoàn hảo để lia theo từng chi tiết và cử động nhỏ nhất và mỗi cử động sẽ được camera chụp lại 2 bức hình khác nhau theo các góc độ đã được tính toán kỹ lưỡng để khi ghép lại sẽ tạo nên hiệu ứng 3D chân thực trên màn ảnh.

Một nhược điểm của phim hoạt hình búp bê so với những bộ phim hoạt hình làm theo thể loại khác đó là thiếu các cảnh phim ở dạng đại cảnh bởi phần bối cảnh nên được dựng sẵn trong phim trường nên các bộ phim hoạt hình búp bê thường được diễn ra tại các địa điểm có không gian hẹp hơn, khán giả sẽ ít cơ hội được chiêm ngưỡng đại cảnh hùng vĩ choáng ngợp hay những khung trời bao la bát ngát như trong các phim hoạt hình 3D bom tấn của Pixar hay Dreamwork. Tuy nhiên bằng sự hỗ trợ của các phần mềm chuyên dụng mới những điều đó đã được khắc phục. Bộ phim mới của Laika là *Kubo and the Two Strings*, người xem đã được chiêm ngưỡng nhiều phân cảnh hoành tráng như sóng thần đại dương hay những màn hoá phép ảo diệu.

Có thể nói, máy vi tính cùng với những phần mềm đồ họa hiện đại đã góp phần không nhỏ vào việc hoàn thiện hình ảnh các phim hoạt hình búp bê gần đây giúp các bộ phim tạo được những hiệu quả tạo hình mà trước đây với cách làm truyền thống không thể nào có được.

1.4.3. Ứng dụng thành tựu của nghệ thuật làm phim hoạt hình búp bê sang các lĩnh vực khác

Xuất hiện ngay từ thuở sơ khai của điện ảnh, phim hoạt hình búp bê và vẫn luôn là một trong những kỹ thuật làm phim có sức mê hoặc lớn đối với khán giả bởi tính độc đáo và những hiệu ứng đặc biệt mà nó tạo ra... Khi hàng ngàn bức ảnh tĩnh được chỉnh sửa và sắp đặt trình tự định sẵn thì các nhân vật và khung cảnh sẽ trở nên vô cùng sống động. Phép màu điện ảnh quả thực được tạo ra từ đôi bàn tay của họa sĩ. Mà không một máy quay nào có thể tạo ra. Trong một thế giới đã quá bội thực với những thước phim hoạt hình 3D chau chuốt thì kỹ thuật làm phim hoạt hình búp bê - stopmotion quả là một món ăn lạ miệng. Chính vì vậy trong thời gian qua rất nhiều tập đoàn, doanh nghiệp, hãng sản xuất đã sử dụng kỹ thuật làm phim hoạt hình búp bê để làm các TVC quảng cáo cho doanh nghiệp của mình. Có thể nói tới những TVC *Nestle Quality Street Diwali* - Công ty Nestle, *The Making of "Paper"* - Công ty Honda, *New BP Ultimate* - Công ty BP, *Mama Europa* [Hình 1.12].

Trong lĩnh vực giải trí bằng sự lao động nghiêm túc đầy sáng tạo của mình, các nghệ sỹ hoạt hình cho chúng ta thấy sức mạnh thuyết phục của một kỹ thuật làm phim đã hơn 100 tuổi. Phim hoạt hình búp bê với thế mạnh về mặt tạo hình của người nghệ sỹ và sự độc đáo của kỹ thuật làm phim cũng được sử dụng để tạo ra những clip ca nhạc ấn tượng như *Moving On*- Video ca nhạc của Ainslie Henderson [Hình 1.13].

Tiểu kết chương 1

Phim hoạt hình búp bê là thể loại phim hoạt hình sử dụng nhân vật là các con búp bê, các bức tượng nhỏ, những đồ chơi hay thậm chí là hoa quả, đồ vật. Những nhân vật - búp bê được chuyển động bằng cách nắn từng ly để điều khiển dáng nhân vật từng hình một. Khi những hình ảnh đó chiếu liên tục thì phép màu điện ảnh sẽ hiện ra, người xem sẽ có cảm giác sự chuyển động. Phim búp bê có ưu thế căn bản là có hình khối, có chiều sâu, được chiếu sáng giống như môi trường tự nhiên nên tạo được cảm giác không gian, thời gian dễ dàng. Do đó, phim búp bê có khả năng thể hiện nhiều ý tưởng kịch bản phong phú.

Trước đây, sự chuyển động của nhân vật búp bê không được khéo léo, tinh vi như nhân vật vẽ tuy nhiên hiện nay những phim hoạt hình búp bê được đầu tư kỹ lưỡng dưới sự hỗ trợ của các phần mềm đồ họa máy tính các nhân vật được chuyển động vô cùng mềm mại.

Nghệ thuật tạo hình phim hoạt hình búp bê là một hình thức sáng tạo nghệ thuật đặc biệt. Được xây dựng trên cơ sở nghệ thuật tạo hình nhưng tạo hình phim hoạt hình búp bê cũng có những đòi hỏi sáng tạo riêng. Nghệ thuật tạo hình phim hoạt hình búp bê đòi hỏi họa sĩ không chỉ nắm vững phương tiện biểu hiện của nghệ thuật tạo hình mà còn phải kết hợp vận dụng phương tiện biểu hiện của nghệ thuật điện ảnh.

Nghệ thuật tạo hình phim hoạt hình búp bê không đứng một cách độc lập với các nhân tố khác mà có mối quan hệ mật thiết với kịch bản, công tác đạo diễn, diễn xuất, âm thanh, dựng phim để tạo nên hiệu quả hình tượng nghệ thuật cao nhất. Nghệ thuật tạo hình phim hoạt hình búp bê không chỉ sáng tạo về hình dáng bên ngoài của nhân vật mà bao gồm cả bối cảnh, diễn xuất, động tác của nhân vật, nhằm diễn tả được đặc điểm, tính cách, tâm lý nhân vật.

Phim hoạt hình búp bê trước đây chủ yếu là các phim hoạt hình ngắn,

tuy nhiên hiện nay do sự phát triển vượt bậc về công nghệ vật liệu tạo hình và các phần mềm đồ họa máy tính, nhiều tác phẩm điện ảnh thể loại phim hoạt hình búp bê đã ra đời như *Phi đội gà bay (Chicken run)*, *Hội quái hộp (The Boxtrolls)*, *Cô dâu ma*, *Cừu quê xuống phố* thu được những thành công vang dội về mặt nghệ thuật và doanh thu. Hoạt hình búp bê đã có chỗ đứng ngang bằng với các thể loại phim hoạt hình khác.

Ở các lĩnh vực khác như truyền thông, giải trí phim hoạt hình búp bê cũng được sử dụng rộng rãi tạo nên những hiệu quả hình ảnh hết sức ấn tượng.

Chương 2

ĐẶC ĐIỂM NGHỆ THUẬT TẠO HÌNH PHIM HOẠT HÌNH BÚP BÊ VIỆT NAM VÀ GIẢI PHÁP PHÁT TRIỂN

Để thấy rõ được đặc điểm nghệ thuật tạo hình phim hoạt hình búp bê Việt Nam rất cần một cái nhìn khái quát về lịch sử.

2.1. Khái quát lịch sử hình thành và phát triển phim hoạt hình búp bê Việt Nam

Năm 1962, hoạt hình Việt Nam đã cho ra đời bộ phim búp bê đầu tiên *Chú thỏ đi học*. Các tác giả phim Nguyễn Tích và Đỗ Trần Hiệt, sau khi thực tập về làm phim búp bê tại Tiệp khắc hai năm, đã bắt tay xây dựng tác phẩm của mình. Từ một truyện ngụ ngôn quen thuộc với hai nhân vật "nhanh như thỏ" và "chậm như rùa", những cảnh như Thỏ chơi khăng, nhênh nhang bắt bướm hái hoa, hoặc lúc vất chân lên cổ mà chạy như có động cơ phản lực lắp vào người của đạo diễn Nguyễn Tích đã bộc lộ chất dí dỏm, tươi vui của tâm hồn trẻ em. Quay phim Đỗ Trần Hiệt trong chức trách tạo hình khối bằng ánh sáng đã ghi được một số hình ảnh đẹp. Hoạ sĩ Ngô Đình Chương có lối cách điệu hoá nhân vật và phong cảnh làm cho phim không rơi vào sự rườm rà, tỉ mỉ. Với những nét nhạc duyên dáng và ca khúc xinh xắn, nhạc sĩ Tô Hải, đã góp phần diễn đạt tính cách tương phản của hai nhân vật. *Chú thỏ đi học* được các em thích thú và dư luận hoan nghênh.

Như vậy là mới ra đời vắn vện 3 năm, 1960-1962, vượt qua mọi khó khăn về cơ sở vật chất, nhân lực các hoạ sĩ Việt Nam đã sản xuất được cả 3 hình loại của phim hoạt hình là hoạt họa, cắt giấy, búp bê mà mỗi loại đều có những kết quả nhất định, khẳng định tinh thần "dám nghĩ dám làm" và nhiệt tình sáng tác phục vụ trẻ em của đội ngũ này. Từ đó, các nghệ sỹ hoạt

hình nước nhà có cơ hội nắm bắt sâu hơn nữa các phương tiện biểu hiện của hoạt hình đồng thời mở rộng thêm đề tài bám sát cuộc sống, sinh hoạt của các em nhỏ cũng như công cuộc kháng chiến chống Mỹ cứu nước của dân tộc ta.

2.1.1. Giai đoạn 1965 - 1975

Năm 1965, cuộc chiến tranh phá hoại của giặc Mỹ bước vào giai đoạn quyết liệt. Trong hoàn cảnh phải sơ tán, những tưởng khó khăn sẽ cản trở sự phát triển của nền hoạt hình nước nhà vốn còn non trẻ. Nhưng thật đáng khâm phục, chúng ta đã liên tiếp cho ra đời những tác phẩm đạt chất lượng nghệ thuật cao như *Chuyện Ông Gióng* (1970, ĐD Ngô Mạnh Lân), *Kặm Phạ - Nàng Ngà* (1971, ĐD Hoàng Sùng, Nguyễn Tích)...

Với thể mạnh của một người được học tập làm phim búp bê tại Tiệp Khắc, đạo diễn Đỗ Trần Hiệt có nhiều phim thể loại này. Có thể kể đến các tác phẩm: *Em làm thợ xây* (1967) bộ phim hoạt hình màu đầu tiên của Việt Nam, *Ong, Bướm, Kiến* (1972), *Lật đật và Phòng phênh* (1973), *Chiếc đèn hoa chuối* (1974). Nhờ sự công phu trong kỹ thuật thể hiện, phim của ông có sự chau chuốt nhưng vẫn không kém phần dí dỏm, vui tươi.

Năm 1970 phim búp bê ba cuốn *Chuyện Ông Gióng* (ĐD Ngô Mạnh Lân) phim thần thoại đầu tiên và công phu nhất của hoạt hình Việt Nam được sản xuất. Tuy lấy đề tài dân gian nhưng *Chuyện Ông Gióng* vẫn mang đậm hơi thở thời đại, cổ vũ tinh thần đánh giặc của nhân dân ta [Hình 2.1].

Chuyện Ông Gióng được bố cục thành sáu đoạn, mỗi đoạn đều có tính độc lập, song vẫn có sự liên hệ chặt chẽ giữa chúng với nhau. Hình tượng Gióng là một nhân vật có tính khái quát cao, do vậy những người làm phim đã tạo dựng nhân vật giàu tính tượng trưng, gần gũi mà hào hùng. Tạo hình trong phim vì thế giàu tính dân gian, vừa có những bối cảnh lớn lại có khá nhiều cảnh tinh tế trong diễn xuất tâm lý nhân vật. Âm nhạc theo đó có sự

khỏe khoắn, hùng dũng nhưng cũng không kém phần duyên dáng, giàu màu sắc dân ca. Chính nhờ những bộ phận cấu thành trong phim có chất lượng tốt mà *Chuyện Ông Gióng* trở thành một chỉnh thể nghệ thuật có sức mạnh biểu cảm cao, lôi cuốn khán giả, trở thành một trong những tác phẩm mẫu mực của nền điện ảnh hoạt hình Việt Nam. Tham gia Liên hoan phim ngắn Quốc tế Leipzig (Cộng hòa dân chủ Đức), phim được tặng giải Bò câu vàng. Đây là giải Vàng quốc tế đầu tiên và duy nhất của hoạt hình Việt Nam tính đến thời điểm hiện nay.

Một thành công tiếp theo của loại phim búp bê là *Kặm Phạ - Nàng Ngà* (1971, ĐD Hoàng Sùng, Nguyễn Tích) [Hình 2.2]. Được xây dựng trên cơ sở một số truyện dân gian Lào, bộ phim ca ngợi lịch sử đấu tranh của nhân dân Lào vì cuộc sống tự do và hạnh phúc. Với nội dung ly kỳ, cuốn hút, cùng ngôn ngữ tạo hình phù hợp tính cách nhân vật, bộ phim đã được tặng giải Bông sen vàng tại Liên hoan phim Việt Nam lần thứ II (1973).

Cùng với đồng thoại còn có những phim mang đề tài về cuộc sống thường nhật, về ước mơ của các em. Mong muốn trở thành công nhân xây dựng với ý thức lao động có sáng tạo là nội dung phim búp bê *Em làm thợ xây* (1967, biên kịch Khương Thanh Hà, đạo diễn Đỗ Trần Hiệt). Làm bộ phim thứ hai, Đỗ Trần Hiệt đã khéo sử dụng thao tác cải tiến theo kiểu hư cấu của hoạt hình, như rải vữa, đặt gạch xây từng hàng dài, dùng cầu bập đê chuyển gạch lên cao, kỹ thuật trát tường nhanh, dùng bóng hơi bay lên đặt ngôi sao trên đỉnh cột ống khói..., tạo nên những chi tiết vui, những nét dí dỏm. cần nói thêm rằng, trong khi chiến tranh diễn ra ác liệt ở cả hai miền đất nước, vẫn có phim đề cao lòng yêu lao động xây dựng là một việc làm đáng khích lệ

Có thể nói, giai đoạn 65-75 là giai đoạn phát triển khá rực rỡ của hoạt hình Việt Nam nói chung và phim hoạt hình búp bê nói riêng. Chúng ta đã có

phim màu, làm nhiều phim có độ dài lớn, bối cảnh hoành tráng, nhân vật đông. Từ chỗ tìm hiểu, nắm bắt các phương tiện biểu hiện, hoạt hình nước nhà đã làm chủ kỹ thuật, không ngừng tiếp thu, sáng tạo nhằm xây dựng cho mình một phong cách đậm tính dân tộc.

Những giải thưởng cao quý tại các Liên hoan phim trong và ngoài nước chính là thành quả xứng đáng dành cho những người làm hoạt hình đã không ngừng lao động nghệ thuật hăng say, nắm bắt và phản ánh kịp thời nhịp thở của sự nghiệp xây dựng và bảo vệ Tổ quốc.

2.1.2. Giai đoạn 1975 - 1990

Đất nước thống nhất, việc mở rộng đề tài, giáo dục các em lòng hăng say học tập, khám phá khoa học phục vụ công cuộc xây dựng và tái thiết đất nước được những người làm hoạt hình nhận định là rất cần thiết. Phim hoạt hình búp bê cũng từng bước thay đổi nội dung và tạo hình phù hợp với nhu cầu đó.

Giai đoạn này xuất hiện những phim về đề tài khoa học kỹ thuật như phim *Chiếc máy kéo màu đỏ* (đạo diễn Đỗ Trần Hiệt), phim về đề tài đấu tranh với thói hư tật xấu như phim *Mưa* (1978, đạo diễn Đỗ Trần Hiệt) về thói không tôn trọng tập thể trong nhà nhiều tầng, *Trọng tài* (1982, đạo diễn Hoàng Thái) mỉa mai tệ ăn hối lộ... Những Phim đồng thoại có chất lượng nghệ thuật như *Cá sấu giữa rừng* (1975, đạo diễn Hoàng Thái), *Kiến đỏ* (1983, đạo diễn Hữu Hồng). Đáng chú ý nhất là phim búp bê của Đỗ Trần Hiệt *Cái mũ của vịt con* (1982), bộ phim dành được giải "Bông sen vàng" đầu tiên của ông (LHPVN lần VI, 1983). Qua sự việc vịt trời đẻ lang, tác giả Vân Anh nói lên tình yêu thương với những trẻ thiếu tình cảm gia đình. Với những đóng góp nhiều hiệu quả của tạo hình (họa sĩ Bùi Mạnh Hùng) và của quay phim (Viết Tuế), đạo diễn đã tạo được một tác phẩm búp bê mang vẻ trữ tình: quả trứng lăn lóc

trên bãi cát bờ sông; vịt con ra đời bờ ngõ trước cảnh tượng thiên nhiên; phút trú mưa dưới gốc nâm; lủi thủi trong đêm trăng sáng; bất giác nhớ mẹ khi thơ thân bên hàng rào... những chi tiết ấy đã đem lại xúc động cho khán giả!

Phim thần thoại, cổ tích, dã sử như *Phim Ngựa thần Tây Sơn, Dũng sĩ Đăm Đông* - là những tác phẩm đánh dấu sự tìm tòi có kết quả trên cơ sở truyền thống nghệ thuật dân tộc. Phim *Dũng sĩ Đăm Đông* đã được tặng giải "Bông sen vàng" tại LHPVN VIII-1988.

2.1.3. Giai đoạn 1990 - 2005

Từ năm 1989, điện ảnh nước nhà chuyển dần sang cơ chế thị trường. Do chưa kịp thích nghi với hoàn cảnh mới, hoạt hình nước nhà không tránh khỏi sự lúng túng. Vấn đề kinh phí đầu tư, nhu cầu thị hiếu khán giả, chất lượng phim và nguồn nhân lực, đội ngũ làm hoạt hình trở thành những vấn đề cốt lõi gây ảnh hưởng đến sự phát triển của hoạt hình Việt Nam giai đoạn này.

Đây cũng là giai đoạn đi xuống nhanh chóng của thể loại phim hoạt hình búp bê, sự đầu tư không đúng mức về mặt kỹ thuật, nội dung, kinh phí và tạo hình khiến phim hoạt hình búp bê Việt Nam không còn có những tác phẩm chất lượng như những giai đoạn trước. Một số phim làm búp bê làm trong giai đoạn này như *Ngôi nhà chung* (1994, đạo diễn Bảo Quang), *Vợ chồng Ama và con báo* (1996, đạo diễn Bảo Quang) đều có chất lượng nghệ thuật không cao.

Đầu những năm 2000, công nghệ làm phim hoạt hình trên máy vi tính bắt đầu được các nghệ sỹ hoạt hình sử dụng sáng tác các tác phẩm của mình đặc biệt là công làm phim hoạt hình 3D khiến phim hoạt hình búp bê không còn được đưa vào sản xuất.

2.1.4. Giai đoạn 2005 đến nay

Công nghệ làm phim hoạt hình trên thế giới ngày càng phát triển

manh mẽ, khán giả Việt Nam cũng dễ dàng được tiếp cận và bị cuốn hút bởi những bộ phim hoạt hình "bom tấn" của Walt Disney, Pixar, Dreamwork, Paramount Picture... Đó là chưa kể những phim hoạt hình truyền hình trên các kênh Disney, Cartoon Network... và phim hoạt hình tràn ngập ở các hàng băng đĩa cũng như trên các trang mạng internet. Đây cũng chính là khó khăn to lớn của hoạt hình búp bê Việt Nam trên con đường phát triển và hội nhập.

Các nghệ sỹ hoạt hình Việt Nam cũng đã có nhiều thay đổi như tiếp thu công nghệ hiện đại để sản xuất những nhiều phim hoạt hình bằng công nghệ mới như *Ve vàng và Dế lử* (Phim 3D, đạo diễn Phùng Văn Hà), *Người con của Rồng* (Phim 3D, đạo diễn Minh Trí), *Cậu bé cờ lau* (Phim 3D, đạo diễn Phùng Văn Hà) đã có được rất nhiều tiên bộ

Vài năm gần đây xuất hiện một số phim hoạt hình do các công ty tư nhân, các nhóm làm phim độc lập sản xuất đến với người xem qua sóng truyền hình và mạng internet gây được nhiều ấn tượng tốt như *Dưới bóng cây* của công ty Colory, *Xin Chào Bút Chì* của Công ty Trách nhiệm hữu hạn Hoạt hình Xin Chào Bút Chì (Hi Pencil Studio) [Hình 2.5]. Maia JSC với series phim ca nhạc *Hát cùng siêu chíp*, S18 Studio với series phim *Hào khí ngàn năm*, Sunrise media với series phim *Quà tặng cuộc sống*...

Tuy nhiên, ngay cả những người trong nghề cũng cho rằng mặc dù máy móc kỹ thuật hiện đại cũng được đầu tư nhiều, có đội ngũ trẻ tham gia làm phim song vẫn chưa có những phim thực sự bứt phá. Mô hình phát triển để hoạt hình Việt nam tìm được chỗ đứng trong lòng khán giả vẫn còn là một bài toán nan giải.

2.2. Một số đặc điểm nghệ thuật tạo hình phim hoạt hình búp bê Việt Nam

Ngay từ những ngày đầu thành lập phim Hoạt hình Việt Nam nói

chung, Phim hoạt hình búp bê Việt Nam nói riêng đã mang trong mình trọng trách vinh quang nhưng nặng nề là cổ vũ tinh thần yêu nước, yêu hòa bình, yêu lao động, đề cao tính nhân văn, tinh thần dân tộc, chống giặc ngoại xâm, khuyến khích học hỏi, khám phá khoa học... cho các em thiếu nhi. Nhìn lại chặng đường tuy gian khó nhưng vinh quang đó ta nhận thấy rõ ràng tính khuynh hướng của tác phẩm, nhận thấy tinh thần trách nhiệm của các tác giả trước cuộc sống, trước các vấn đề xã hội, gắn bó với những chuyển mình của đất nước. Trải qua những giai đoạn lịch sử khác nhau với những yêu cầu, đòi hỏi khác nhau trong quá trình làm phim, ở mỗi giai đoạn phát triển ta lại thấy được những dấu ấn, tiến bộ trong sáng tác, đặc biệt là trong nghệ thuật tạo hình phim hoạt hình búp bê Việt Nam mang những đặc điểm cơ bản như sau:

2.2.1. Nghệ thuật tạo hình phim hoạt hình búp bê đã có một truyền thống quý báu

Sau hơn 50 năm phát triển, với vai trò là món ăn tinh thần, góp phần hình thành nên tính cách, lối sống, giáo dục tình yêu quê hương đất nước, tình yêu lao động... cho các em thiếu nhi, các nghệ sỹ hoạt hình búp bê Việt nam đã không ngừng sáng tạo, sử dụng tối đa những lợi thế vốn có của thể loại, phát huy những giá trị quý báu về tạo hình, về văn hóa của dân tộc tạo nên những thước phim có giá trị nghệ thuật, đa dạng về phong cách thể hiện ở rất nhiều đề tài khác nhau như ngụ ngôn, cổ tích, đồng thoại, các vấn đề xã hội, những sinh hoạt thường ngày của các em.

Những thành công đáng kể đó được ghi nhận sự đánh giá cao tại các kỳ liên hoan phim trong nước và quốc tế như *Chuyện Ông Gióng* - huy chương danh dự khi phim chiếu tại LHPQT Maxcova năm 1971, giải "Bồ câu vàng" LHPQT Laixích (Cộng hòa dân chủ Đức) năm 1971 giải "Bông sen vàng"

LHPVN lần II năm 1973 , phim *Kặm Phạ - Nàng Ngà* giải "Bông sen vàng" tại LHPVN lần II năm 1973, phim *Cái mũ của vịt con* giải "Bông sen vàng" LHPVN lần VI năm 1983...

Có thể nói phim hoạt hình búp bê đã thật sự trở thành người bạn thân thiết của nhiều thế hệ thiếu nhi Việt Nam và hơn hết đó là tình yêu của khán giả nhỏ tuổi. Nhà bình luận phim Ruxacôva đã viết:

Xuất hiện đầu tiên trên màn ảnh (phim được chiếu khai mạc Cuộc thi phim cho thiếu nhi) là bộ phim tuyệt vời của những người bạn chúng ta từ nước Việt Nam dân chủ cộng hoà: *Chuyện Ông Gióng* - đó là một phim búp bê. Tất cả trong phim đều có tính chất thần thoại: cả những trái núi hình như được tạo nên bởi những viên ngọc quý, cả những vòm lá như đúc toàn bằng vàng bằng bạc, cả bộ giáp đỏ rực của chàng dũng sĩ cưỡi ngựa sắt tiêu diệt quân thù... [6, tr.163].

Có thể nói các nhà làm phim hoạt hình búp bê Việt Nam đã khai phá và tạo nên một nền tảng về mặt nghệ thuật tạo hình, nghệ thuật làm phim để các nhà làm phim sau này có thể khai thác, rút kinh nghiệm và phát triển những giá trị quý báu đó trong con đường sáng tạo nghệ thuật của mình.

Tuy nhiên, bên cạnh những ưu điểm trên, phim hoạt hình búp bê cũng còn những hạn chế như: Cấu trúc kịch bản phim một số phim còn đơn giản, cốt truyện dễ nắm bắt. Trong một số tác phẩm các tác giả mới chỉ tập trung vào việc truyền tải nội dung chứ chưa thật sự đưa vào tác phẩm các yếu tố khoa trương, cường điệu đặc trưng của phim hoạt hình, ít phim xây dựng được các lớp nội dung phong phú kích thích sự suy luận, sự say mê tìm tòi sáng tạo của các em. Ví dụ như phim *Đào Dưa* (đạo diễn Đỗ Trần Hiệt) phim búp bê về sự tích quả dưa hấu của An Tiêm, tuy các tác giả có sử dụng thêm những trường đoạn như cuộc đấu

tranh giữa gia đình An Tiêm với thú dữ trên đảo làm tăng thêm kịch tính hay các hoạt cảnh con thuyền lên đênh trên biển nhưng nhìn chung bộ phim cũng mới chỉ là các hoạt cảnh truyền tải được nội dung câu truyện chứ chưa khắc họa được sự khốc liệt trong cuộc đấu tranh chinh phục tự nhiên để sinh tồn của con người. Về yếu tố tạo hình, một số phim hoạt hình đặc biệt là những phim làm sau thời kỳ Đổi mới như *Vợ chồng Ama* và *con báo, Ngôi nhà chung* (đạo diễn Bảo Quang) việc sơ sài trong thiết kế bối cảnh và tạo hình nhân vật khiến phim hoạt hình búp bê trở nên khô cứng, thiếu sinh động dẫn tới việc hạn chế rất nhiều sự bay bổng trong nội dung tác phẩm.

Yếu tố giáo dục là một trong các yếu tố được đề cao hàng đầu trong phim hoạt hình búp bê Việt Nam nhưng việc đặt nặng yếu tố này cộng với việc khai thác các đề tài thiếu đa dạng những bối cảnh sinh hoạt đời thường quá gằn gỏi khiến nội dung phim hoạt hình búp bê Việt Nam nặng tính tư tưởng, giáo huấn thiếu những tác phẩm có tính giải trí, hài hước, sinh động.

2.2.2. Nghệ thuật tạo hình phim hoạt hình búp bê dựa vào nguồn văn học dân gian phong phú

Việt nam có nguồn văn học dân gian dồi dào phong phú, Những giá trị vật chất và tinh thần đó được chắt lọc và bảo tồn và được truyền từ thế hệ này sang thế hệ thông qua quá trình đấu tranh lâu dài với kẻ thù ngoại xâm và kẻ thù tự nhiên. Đó là các truyện cổ tích, truyện thần thoại, thơ ca, truyện ngụ ngôn, đồng thoại... đây là những chất liệu vô cùng quý báu để các nhà làm phim có thể tìm tòi những phương thức biểu hiện nghệ thuật, gằn gỏi với tâm lý thiếu nhi, có khả năng mở rộng và phát huy sức tưởng tượng ngộ nghĩnh, qua đó gửi gắm những ý tứ kín đáo của mình. Đây chính là cơ sở đầu tiên để các nghệ sỹ Việt Nam khai thác và tạo được nhiều tác phẩm tốt.

Tuy có số lượng không nhiều nhưng phim hoạt hình búp bê thần thoại, cổ tích, dã sử lại có không ít phim có chất lượng cao, góp phần hoàn chỉnh bộ mặt chung của nghệ thuật tạo hình phim hoạt hình búp bê. Ở thể loại này có thể nói đến những tác phẩm có giá trị như phim búp bê ba cuốn *Chuyện Ông Gióng* (1970, ĐD Ngô Mạnh Lân) phim thần thoại đầu tiên và công phu nhất của hoạt hình Việt. Lấy đề tài dân gian nhưng *Chuyện Ông Gióng* vẫn mang đậm hơi thở thời đại, cổ vũ tinh thần yêu nước đánh giặc ngoại xâm của nhân dân ta. Phim hoạt hình búp bê *Chuyện Ông Gióng* là tình yêu đất nước nồng nàn mỗi khi có giặc ngoại xâm tới thì một cậu bé mới 3 tuổi như cũng biết vươn mình trở thành tráng sĩ đánh tan quân thù. Thánh Gióng tượng trưng sức mạnh quật cường và ý chí kiên quyết chống ngoại xâm của dân tộc ta. Hình ảnh cậu bé lên ba "sinh ra chẳng nói, chẳng cười trơ trơ" khi giặc đến bỗng bật dậy đòi vũ khí, rồi vươn vai lớn lên vùn vụt, trở thành chàng dũng sĩ khổng lồ cưỡi ngựa sắt, vung tre gai đánh tan quân giặc. Hình tượng đó mang tính tượng trưng nghệ thuật thật độc đáo. Đó là những hình ảnh bình dị như những cảnh bà con xóm làng tấp nập gánh gạo, gánh cà, nấu cơm, khâu áo nhộn nhịp đầy tình nghĩa. Những cảnh đi trẩy hội, những trò đánh đu, đánh vật, múa võ, rước sư tử mang sắc thái rộn ràng tươi vui, gợi lại truyền thống văn hoá dân tộc mạnh mẽ. Phim *Ngựa thần Tây Sơn, Dũng sĩ Đăm Đông* - những tác phẩm đánh dấu sự tìm tòi có kết quả trên cơ sở truyền thống nghệ thuật dân tộc. Phim *Dũng sĩ Đăm Đông* (1986, kịch bản Hoài Giang, đạo diễn Lê Thanh). Câu chuyện dân gian Ba-na như một huyền thoại anh hùng về chàng Đăm Đông mồ côi đã dám đương đầu quyết liệt với Quỷ rừng, giải thoát cho người chị có công nuôi mình từ thừa lọt lòng, trả lại sự sống cho dân bản và cảnh vật. Bên cột nhà sàn lung linh ánh trăng vàng, cậu bé Đăm Đông trong nô mê màng chìm vào lời ru ngọt ngào của chị - một khuôn hình khái quát niềm hạnh phúc thanh bình và chất thi vị dạt dào của con người và đất rừng Tây

Nguyên. Những cảnh chiến khốc liệt giữa Đăm Đông và Quỷ ác diễn ra lúc trên không, lúc dưới đất với nhịp điệu khẩn trương tạo nên một không gian huyền thoại hùng tráng, những cảnh buôn làng hồi sinh với những âm thanh toả sáng của công chiêng ngày hội như ngợi ca công lao của chàng dũng sĩ dựng nên bức tranh hùng vĩ của đất nước bởi chất anh hùng hoà quyện với chất trữ tình trong xử lý không gian của nghệ thuật tạo hình phim hoạt hình búp bê.

Văn hóa dân gian Việt Nam nổi rõ ở cách cảm, cách nghĩ mang tính ẩn dụ, ví von, so sánh, liên tưởng, lấy cảnh tả tình, lấy chuyện xưa kể chuyện nay, mượn câu chuyện của các con vật để nói chuyện người thông qua ca dao, tục ngữ và đặc biệt là qua các câu truyện đồng thoại. Trong hoạt hình thế giới, đồng thoại là thể phim chủ yếu dành cho trẻ em và được sản xuất khá nhiều so với các thể phim khác. Thế giới đồng thoại là những câu chuyện ngắn gọn mượn con vật để nói về con người với ý nghĩa khẳng định hoặc phê phán, hoặc để giải trí. Ở thể loại phim hoạt hình búp bê ngụ ngôn, đồng thoại các nghệ sĩ phim hoạt hình búp bê Việt Nam đã khai thác yếu tố này để làm nên những thước phim vừa hấp dẫn vừa có giá trị giáo dục sâu sắc.

Hoạt hình Việt Nam, như trên đã nói, cũng lấy đồng thoại làm nguồn cảm hứng sáng tạo. Có lẽ đây là địa hạt mà các nhà làm phim có điều kiện rộng rãi trong việc tìm tòi phương thức biểu hiện nghệ thuật, gần gũi với tâm lý thiếu nhi, có khả năng mở rộng và phát huy sức tưởng tượng ngộ nghĩnh, qua đó gửi gắm những ý tứ kín đáo của mình. Kịch bản truyện đồng thoại mang được chất ngây thơ trong sáng độc đáo của trẻ em và chứa đựng ý nghĩa sâu xa để nhấn nhủ tới người xem. Phim búp bê *Chú đất nung* (1965, đạo diễn Đỗ Trần Hiệt) xuất phát từ trò chơi thường gặp ở trẻ em Việt Nam, hay nghịch đất, nặn "con giống". Từ đó, tác giả nói lên hai tính cách - năng nổ rèn luyện nên dày dặn, trưởng thành, ấy là chú đất nung rắn chắc, còn nhút nhát,

lười biếng, sợ nước sợ lửa thì kết cục vẫn chỉ là anh đất nhão. Phim búp bê với *Những chiếc áo ấm* (1968, kịch bản của Võ Quảng). Với chủ đề mình vì mọi người, mọi người vì mình, truyện phim kể về những con vật nhỏ trong rừng tìm cách may cho thỏ một chiếc áo vì thỏ đang bị rét cóng. Từ đó xưởng may áo ấm ra đời. Phim xây dựng theo lối xếp đặt truyền thống, chiếc áo được hình thành dần qua một chuỗi sự việc lặp đi lặp lại - từ chỗ có kim (lông Nhím) phải đi tìm chỉ (chị Tằm), có kim chỉ phải tìm người cắt vải (đôi cày Bộ ngựa), muốn cắt đúng phải tìm người kẻ vạch (Óc sên), cắt xong phải tìm người khâu áo (chim Ô rộc). Cứ vậy, sự đồng tâm nhất trí đã liên kết họ lại thành sức mạnh, làm nên một việc có ích. Nhân vật và phong cảnh của phim vừa gần gũi với thật lại vừa nên thơ trong những hình thể trang trí đẹp mắt, tạo nên cảnh sắc khu rừng tuy mùa đông giá lạnh nhưng ấm áp tình người. Âm nhạc của phim là những giai điệu vui tươi, dễ nhớ, đồng thời là những ca khúc ngắn, nhẹ nhàng, gần với lối hát vắn của trẻ em. Những chiếc áo ấm đã có nhiều khung cảnh đẹp về bố cục, hài hoà về màu sắc, đem lại rung động thẩm mỹ. Cảm tưởng của Hồng Kỳ, học sinh lớp 7, Hà nội viết: "*Ký ức của em sẽ ghi lại hình ảnh chứa chan tình bạn của những con vật nhỏ bé nhưng sức mạnh đoàn kết lại lớn lao không thể nào so sánh được*" [6.tr.155].

Phim búp bê *Giấc mơ bay* (1976, biên kịch Việt Linh, đạo diễn Hữu Đức) Bộ phim kể về câu chuyện Một chú bé lười học ước mong được như ông Trời chỉ đi chơi, khỏi phải học. Ông Trời đã đổi chỗ cho chú. Do khi ở hạ giới chú học dốt nên khi lên thiên đình chú không biết cách làm mưa. Qua câu chuyện chú bé hiểu ra là muốn làm gì, trước hết phải học cho giỏi... Phim nói về một hiện tượng thiên nhiên - mưa, các tác giả đã khéo léo trình bày câu chuyện trong một cấu trúc chặt chẽ, có những hình ảnh Thiên đình hấp dẫn: bày tiên nữ, tiêu đồng múa hát, sự xuất hiện độc đáo của các Thần, sự có mặt của "cậu ông Trời" - cóc tía...

Có thể nói, nguồn văn học dân gian phong phú là một trong những yếu tố giúp phim hoạt hình búp bê Việt Nam có được một số lượng tác phẩm khá lớn, đa dạng ở thể loại và đặc biệt là trong số đó không ít những tác phẩm có giá trị về mặt nghệ thuật và nội dung. Các nghệ sĩ phim hoạt hình búp bê Việt Nam bằng sự nhạy bén trong quan sát và tài năng trong cách thể hiện nghệ thuật đã khai thác hiệu quả nguồn chất liệu quý giá đó để tạo được dấu ấn dân tộc trong các sáng tác của mình.

2.2.3. Nghệ thuật tạo hình phim hoạt hình búp bê mang đậm bản sắc văn hóa dân tộc và hơi thở của thời đại

Tính chất dân tộc là một nét điển hình trong phim hoạt hình búp bê Việt Nam. Bên cạnh những đề tài, câu chuyện có nguồn gốc từ văn học, lịch sử dân tộc, tính dân tộc còn thể hiện đặc sắc ở tạo hình phim từ màu sắc đường nét, bố cục, chất liệu...

Là một giá trị luôn được đề cao trong văn hóa nghệ thuật nói chung, cũng như trong nghệ thuật tạo hình, nghệ thuật điện ảnh và trong phim hoạt hình búp bê nói riêng tính dân tộc là một cụm từ bao hàm nghĩa khá rộng, biểu hiện cụ thể khác nhau ở các lĩnh vực khác nhau. Trong đời sống văn hóa, tính dân tộc biểu hiện ở những phong tục tập quán, quan niệm, tâm lý, tính cách..., trong văn học, tính dân tộc biểu hiện ở ngôn từ, chữ viết, luật vần trong thi ca..., trong âm nhạc, tính dân tộc biểu hiện ở làn điệu, ca từ...

Trong phim hoạt hình búp bê, tính dân tộc không chỉ hiểu một cách giản đơn, thông thường ở những dấu ấn mang màu sắc địa phương trong phong cảnh, trang phục, bài trí... mà còn là cái gì sâu xa hơn, phức tạp hơn, truyền cảm hơn, ấy là cái hồn, cái chất bên trong, là tâm hồn Việt Nam. Đó là những quy tắc, cách thức nhìn nhận và phản ánh hiện thực vào tác phẩm nghệ thuật của người nghệ sĩ.

2.2.3.1. Bản sắc dân tộc trong tạo hình phim hoạt hình búp bê Việt Nam

Trong tạo hình bối cảnh, ưu thế lớn và rõ ràng nhất của phim hoạt hình búp bê so với các thể loại phim hoạt hình khác đó là bối cảnh trong phim hoạt hình búp bê là không gian có chiều sâu thật nhưng trong phim hoạt hình búp bê của các nghệ sĩ Việt Nam tạo hình bối cảnh chỉ gọi lên những không gian vừa đủ để gọi chiều sâu và tả cảnh vật thiên nhiên. Đó chính là sự kết hợp nhuần nhuyễn giữa gọi và tả trong quan niệm thẩm mỹ của dân tộc. Cách nhìn này khác hẳn lối diễn tả thường thấy trong hoạt hình các nước châu Âu hoặc phương Tây không gian ba chiều sâu thẳm theo luật thấu thị khoa học, chính xác, lối "tả chân", "thật như thật". Nó cũng khác lối diễn tả hoàn toàn cường điệu, cố ý giả định của một ước lệ định sẵn tạo nên cảm giác "thật trong cái giả" rất gần với nghệ thuật hoạt hình không gian ba chiều được gợi ý bởi không gian hai chiều. Không dừng lại ở lối biểu hiện đó mà nghệ thuật tạo hình bối cảnh phim hoạt hình búp bê Việt Nam còn có những tìm tòi, bổ sung, đổi mới của lối bố cục điện ảnh, của lối nhìn hiện đại, làm cho không gian bức tranh thêm rộng, thêm phong phú bằng những góc độ sắc nhọn hơn, bất ngờ hơn. Chính ưu điểm đó trong phim của ta đã lôi kéo sự chú ý của người xem, đã đem lại những ấn tượng tốt đẹp về tạo hình của phim hoạt hình búp bê Việt Nam.

Tạo hình nhân vật trong phim hoạt hình búp bê Việt Nam thường theo lối cách điệu vừa độ, gần với thực, nhã nhặn mà có duyên, dùng đường nét làm phương tiện biểu hiện cơ bản, không phải là những hình thể được cường điệu quá đáng, bị bóp méo hẳn đi, hoặc giống thật như sao chép tự nhiên [6, tr.106].

Cách nhìn và lối phản ánh hiện thực dựa trên nguyên tắc tả ý mà không tả chân, tả tình mà không tả thực, nghiêng về tô điểm, trang trí hiện thực mà không phô diễn kỹ thuật sao chép hiện thực. Nó là cách rung cảm của nghệ sĩ phương Đông nói chung, đồng thời mang được sắc thái dân tộc

của ta. *Chuyện ông Gióng* (Ngô Mạnh Lân) có tạo hình nhân vật mang dấu ấn của điêu khắc, chạm khắc dân gian Việt Nam với dáng vẻ, phong thái của Thánh Gióng mang nét uy nghi, đẹp đẽ, thần thánh của tượng hay phù điêu các vị thánh, thần, anh hùng dân tộc. Hình tượng Gióng - nhân vật anh hùng có tính khái quát, không rơi vào những chi tiết vụn vặt. Hình Gióng lớn được dàn dựng theo lối so sánh tượng trưng: mỗi lần vươn vai thì từ cây tre cây đa đến núi rừng, đất nước như cũng lớn lên cùng Gióng, chứng kiến sự trưởng thành của Gióng. Mẹ Gióng hiền hậu, nồng nàn tình cảm, thương yêu con như người Mẹ - Tổ Quốc, dám hy sinh con mình cho nghĩa lớn. Trong những trường đoạn chiến đấu tạo hình nhân vật được bộc lộ đầy đủ khả năng diễn đạt với tạo hình đẹp trong những tư thế sinh động, có nhịp điệu nội tại phù hợp với tình cảm, tạo nên không khí căng thẳng, khẩn trương. Những dáng điệu lạnh lùng, đe dọa đoạn đầu phim gây được không khí căng thẳng lo lắng. Những cảnh bà con xóm làng tấp nập gánh gạo, gánh cà, nấu cơm, khâu áo đã tạo được không khí nhộn nhịp đầy tình nghĩa. Những cảnh đi trả hội, những trò đánh đu, đánh vật, múa võ, rước sư tử mang sắc thái rộn ràng tươi vui, gợi lại truyền thống văn hoá dân tộc mạnh mẽ. Phim *Kặm phạ - Nàng Ngà* dựa theo tích truyện của Lào, có bối cảnh và trang phục nhân vật từ con người, thiên nhiên, những công trình kiến trúc điêu khắc của Lào nhưng qua tạo hình của họa sỹ Mai Long chúng ta vẫn thấy những nét mềm mại, uyển chuyển tạo hình trong tranh dân gian, chạm khắc cổ rất Việt Nam. Hình tượng nhân vật Phi Nọi, đó là "cậu bé nhà Trời" nhanh nhẹn, yêu đời, tinh nghịch nhưng tốt bụng, luôn xuất hiện giúp đỡ người nghèo vào đúng lúc cần thiết nhất. Với nét mặt tươi tắn dưới bờm tóc ngộ nghĩnh, với chiếc khèn trong tay xen lẫn tiếng cười trong trẻo và dáng điệu sinh động, Phi Nọi thoáng ẩn thoáng hiện làm cho rừng núi trở nên bí hiểm nhưng có sức sống. Nàng Ngà là một nhân vật xuất sắc của phim, chẳng những ở vẻ kiều diễm, ở hình thức cân đối, mà còn được bộc lộ

trong diễn xuất dịu dàng, uyển chuyển. Những cảnh như nàng Ngà từ trong ngà voi bước ra (theo truyền, nàng là con gái chúa Voi ẩn trong chiếc ngà của chúa), cảnh nàng Ngà ngồi dệt vải, khâu áo trên nhà sàn, cảnh nằm chết ngất khi nghe phải tiếng kêu độc của con chồn bay là những cảnh thật đẹp về bố cục khuôn hình, về phân bố màu sắc, ánh sáng và về sức quyến rũ nghệ thuật.

Trong nghệ thuật tạo hình búp bê Việt nam, màu sắc không phải là yếu tố biểu hiện độc lập, nhiều khi còn phụ thuộc vào đường nét, nhưng thường là sự hòa hợp nhịp nhàng, tươi tắn mà hiền dịu, rực rỡ mà sâu lắng gần bó, không phải lối hoà sắc gắt gao, chua khé, thậm chí sặc sỡ một cách hoang phí. Ngay cả khi sử dụng màu phẩm là những màu nguyên chất, tưởng như khi xếp cạnh nhau chúng sẽ tương phản nhau chan chát, nhưng hoạ sĩ Việt Nam đã khéo đặt chúng rất đúng chỗ, làm cho mỗi màu đều rung lên trong phạm vi của mình, đồng thời tỏa ra xung quanh để kết gắn với màu đứng cạnh và cùng nhau tạo nên sự hoà hợp tươi nhã, khỏe nhưng trầm, vui mà dịu dàng đúng mực. Từ năm 1967 trở đi, khi ngôn ngữ biểu hiện của phim hoạt hình Việt Nam được làm giàu thêm bằng một phương tiện diễn tả có nhiều hiệu lực hơn, một thành phần tạo hình hết sức quan trọng - đó là màu sắc. Ngay ở những phim màu đầu tiên, màu sắc đã góp một tiếng nói biểu cảm mạnh, phục vụ khá đắc lực cho chủ đề tác phẩm. Màu sắc trong phim hoạt hình Việt Nam chịu ảnh hưởng bởi màu sắc trong tranh dân gian không chỉ ở thể loại tranh khắc gỗ dân gian mà cả ở thể loại tranh khác như tranh sơn mài, tranh khắc gỗ. Các màu nguyên chất như xanh, đỏ, vàng, trắng được đặt cạnh nhau nhưng lại không bị chênh mà làm tôn nhau lên, khiến hình ảnh nhân vật rực rỡ, tươi sáng. Dựa trên cơ sở nghệ thuật tạo hình truyền thống, nhiều nghệ sĩ tạo hình phim hoạt hình búp bê Việt Nam đã có những sự tìm tòi và thử nghiệm như phim *Chuyện Ông Gióng* (1970, đạo diễn Ngô Mạnh Lân)

màu sắc vang lên rực rỡ và thắm chắc, hùng tráng trong sự liên kết những màu nguyên như đỏ, vàng, nâu với màu xám trung gian, màu đen nền nã, vừa có sự tương phản mạnh, vừa có sự hòa hợp như bảng màu của tranh sơn mài. Phim *Yết Kiêu* (1976, đạo diễn Hoàng Thái) khai thác phong cách của tranh dân gian với những hình thể giản dị và màu sắc tươi rực trong một không gian khoáng đạt hay *Dũng sĩ Đăm Dông* (1986, đạo diễn Lê Thanh) đã dựa vào phong cách tạo hình của đồng bào Tây Nguyên với những hoa văn, họa tiết cùng lối bố cục đối xứng hóa và bảng màu trầm dịu nhưng mang đầy vẻ hào hùng của núi rừng.

Thành công trong việc khai thác tinh hoa của nghệ thuật tạo hình dân tộc đã góp phần không nhỏ tạo nên thành công cho các tác phẩm phim hoạt hình búp bê Việt Nam. Góp phần tạo nên những nét độc đáo trong nghệ thuật tạo hình phim hoạt hình búp bê Việt Nam.

2.2.3.2. Bản sắc dân tộc diễn xuất phim hoạt hình búp bê Việt Nam

Những phim hoạt hình búp bê lấy đề tài từ văn hóa dân gian như truyện cổ tích, truyền thuyết hay những câu chuyện đồng thoại làm chất liệu sáng tác vốn dĩ đã có lợi thế khi thể hiện những nét dân tộc trong tạo hình dựa vào những đặc điểm về bối cảnh, trang phục nhân vật, đồ dùng, họa tiết trang trí. Tuy nhiên, tính dân tộc không chỉ thể hiện qua những chi tiết cụ thể ấy mà còn thể hiện ở tính cách nhân vật, thông qua diễn xuất.

Mặc dù ưu điểm về mặt tạo hình bối cảnh và nhân vật phim hoạt hình búp bê có giá trị rất lớn trên màn ảnh, nhưng những ưu điểm đó sẽ không phát huy được hết cái hay, cái đẹp của mình nếu sự chuyển động của nhân vật phim hoạt hình búp bê còn khô khan, thiếu sinh khí. Bởi phim hoạt hình búp bê không chỉ là nghệ thuật tạo hình - nghệ thuật không gian, mà còn là nghệ thuật thời gian của sự chuyển động, phim hoạt hình búp bê không phải chỉ có hình mà còn phải hoạt, bởi chỉ có hình và hoạt mới trở thành hình tượng màn ảnh của phim hoạt hình búp bê.

Hoạt trong phim hoạt hình búp bê Việt Nam không nên hiểu chỉ là sự chuyển động, sự di chuyển vị trí của hình khối và đường nét. Cái hoạt trong phim hoạt hình búp bê Việt Nam có hình thức là hình, nhưng lại có nội dung là nhân vật có tâm hồn, có hành động, có tình cảm được xây dựng bằng những tính cách riêng, mang tâm tư tình cảm, tính cách của con người Việt Nam. Tính cách ấy quyết định sự sống, sự chuyển động của nhân vật trên màn ảnh phim hoạt hình búp bê Việt Nam. Nó phải là những hành động mang tính kịch để thể hiện tính cách của nhân vật. Hành động đó được diễn đạt thông qua các chi tiết thực - chi tiết mà nghệ sĩ tạo hình đã tìm tòi chắt lọc từ những hoạt động sinh hoạt của con người Việt Nam để thể hiện, tuy thực nhưng không phải là y như thật ở ngoài đời, mà là cái cốt lõi nhất, đặc trưng nhất. Chính vì vậy, sự sống động trong diễn xuất của của phim hoạt hình búp bê Việt nam không những biểu hiện bằng những dáng điệu, động tác, cử chỉ mà còn biểu hiện bằng trạng thái tình cảm bộc lộ thái độ của nó trước những sự việc bên ngoài hay ngay trong bản thân nhân vật.

Phim *Cá sấu ngựa răng* (1974, biên kịch Phong Thu, đạo diễn Hoàng Thái), hành động nhân vật được khai thác khía cạnh hài, như Cá sấu tung các con vật lên cao rồi há to miệng ra nuốt chửng, như Cá sấu lăn lộn vì "ngựa răng", như việc Khi đội mũ hoa, chống gậy giả làm thầy lang đi chữa răng cho Cá sấu, cũng như việc Khi quăng dây vào họng Cá sấu để kéo các bạn ra. Việc nghiên cứu kỹ lưỡng những hoạt động của các em thiếu nhi Việt Nam trong lao động, vui chơi giúp bộ phim trở nên gần gũi, có sức hấp dẫn. Phim hoạt hình búp bê của *Cái mũ của vịt con* (1982, đạo diễn Đỗ Trần Hiệt) qua sự câu chuyện vịt trời đẻ lang, tác giả đã nói lên tình yêu thương với những trẻ thiếu tình cảm gia đình. Với những đóng góp nhiều hiệu quả của tạo hình, đạo diễn đã tạo được một tác phẩm búp

bê mang vẻ trữ tình với nhiều hoạt cảnh diễn xuất rất thú vị như hoạt cảnh quả trứng lăn lóc trên bãi cát bờ sông, hoạt cảnh chú vịt con ra đời bờ ngõ trước cảnh tượng thiên nhiên, hoạt cảnh vịt con phút trú mưa dưới gốc nham, lủi thúi trong đêm trăng sáng, cảm xúc khi bắt giặc nhớ mẹ khi thơ thẩn bên hàng rào... những chi tiết ấy đã đem lại xúc động cho khán giả. Phim là sự kết hợp giữa ý tứ trong kịch bản, tạo hình nhân vật ngộ nghĩnh đáng yêu, là thiên nhiên đêm rằm Trung thu lung linh vui vẻ của các em thiếu nhi Việt Nam đã đem lại cho khán giả cảm thụ nghệ thuật tình cảm gần gũi, đầm ấm và hấp dẫn.

Bằng những hình ảnh không cầu kỳ một tác phẩm xinh xắn là *Những hoạ bút chì* (1985, đạo diễn Hoàng Thái), bằng những diễn xuất ngộ nghĩnh và giản dị, đạo diễn đã tạo cho phim sức truyền cảm với những hoạt cảnh như bút chì gọt đầu để làm việc, Cậu bé bút chì Xanh lá cây nằm đắp chăn ngủ quên khi các bạn dạo chơi trong bức tranh vừa hoàn thành... Bên cạnh việc miêu tả sinh hoạt của các em thiếu nhi Việt Nam, bộ phim còn gợi liên tưởng về thái độ đối với việc chăm chỉ lao động xây dựng đất nước.

Nhờ tài năng sáng tạo, khả năng quan sát nhạy bén, trí tưởng tượng phong phú các nghệ sĩ phim hoạt hình búp bê Việt Nam đã mang lại cho nhân vật hoạt hình búp bê Việt Nam những chuyển động đậm chất dân gian, dân tộc trong nghệ thuật diễn xuất.

2.2.3.3. Kết hợp yếu tố dân tộc và hiện đại đã tạo nên bản sắc riêng của phim hoạt hình búp bê Việt Nam

Tạo hình phim hoạt hình búp bê Việt Nam đã có những thành công nhất định trong việc tạo dựng nên ngôn ngữ tạo hình búp bê đặc trưng của Việt Nam. Việc kết hợp hai yếu tố dân tộc và hiện đại để tạo nên một phong cách riêng là cần thiết và tất yếu để phát triển hoạt hình Việt Nam có phong cách riêng, bản sắc riêng trong bối cảnh hiện nay khi phim hoạt

hình nước ngoài tràn ngập thị trường và đa dạng về đề tài so với phim hoạt hình trong nước.

Mặc dù nghệ thuật tạo hình phim hoạt hình búp bê Việt Nam đã được kế thừa rất nhiều từ vốn quý của dân tộc trong nghệ thuật tạo hình và cũng đã khéo léo để tiếp thu, vận dụng vào phim. Tuy nhiên, nếu chỉ có vậy vẫn chưa đủ để diễn tả cuộc sống, con người đương đại và truyền tải những thông điệp của cuộc sống đương đại một cách hấp dẫn, có thuyết phục và đi vào lòng khán giả. Bởi thế nghệ thuật tạo hình phim hoạt hình búp bê không chỉ cần mang đậm tính dân tộc mà cũng cần phải mang tính hiện đại. Tính dân tộc và tính hiện đại là hai mặt của một thể thống nhất. Sự kết hợp tính dân tộc và tính hiện đại trong nghệ thuật tạo hình phim hoạt hình búp bê là một đòi hỏi tất yếu bởi nghệ thuật tạo hình phim hoạt hình búp bê có thể giàu tính dân tộc nhưng muốn chinh phục được người xem đương đại phải cần đến những phương tiện biểu hiện, cách thức diễn đạt mang tính hiện đại.

Nếu chỉ có yếu tố dân tộc mà không có yếu tố hiện đại thì phim hoạt hình búp bê Việt Nam nói chung, trong đó có nghệ thuật tạo hình phim hoạt hình búp bê nói riêng sẽ tự làm hạn chế khả năng sáng tạo trong hình thức biểu hiện và truyền đạt nội dung tác phẩm. Ngược lại, nếu chỉ có yếu tố hiện đại mà quên đi yếu tố dân tộc thì phim hoạt hình búp bê Việt Nam sẽ không tạo được chỗ đứng cho riêng mình trong nền hoạt hình thế giới.

Một số phim hoạt hình búp bê Việt Nam đã kết hợp được yếu tố dân tộc và hiện đại trong phim. Điển hình là những phim hoạt hình búp bê có đề tài phản ánh cuộc sống hiện đại như phim búp bê *Chú đất nung* (1965, đạo diễn Đỗ Trần Hiệt), *Giấc mơ bay* (1976, biên kịch Việt Linh, đạo diễn Hữu Đức), *Những họa sỹ bút chì* (1985, biên kịch Như Mai, đạo diễn Hoàng Thái), *Trọng tài* (1982, đạo diễn Hoàng Thái), *Trái tim búp bê*

(1987, đạo diễn Hoàng Thái), *Tướng Tô he* (1988, đạo diễn Lê Thanh)... Phim búp bê *Chú đất nung*, thông qua tạo hình gân gũ, thân quen xuất phát từ trò chơi thường gặp ở trẻ em Việt Nam, hay nghịch đất, nặn "con giống", tác giả nói lên hai tính cách - năng nổ rèn luyện nên dày dặn, trưởng thành, ấy là chú đất nung rắn chắc; còn nhút nhát, lười biếng, sợ nước sợ lửa thì kết cục vẫn chỉ là anh đất nhão. Phim *Giấc mơ bay* (1976, biên kịch Việt Linh, đạo diễn Hữu Đức) sự kết hợp giữa giấc mơ của một cậu bé không chăm học và cổ tích "Cóc kiện trời", thông qua tạo hình nhân vật đẹp, màu sắc rực rỡ của họa sĩ Mai Long trong những hình ảnh Thiên đình hấp dẫn, bầy tiên nữ, tiểu đồng múa hát, sự xuất hiện độc đáo của các thần, sự có mặt của "cậu ông Trời" - Cóc tía. Câu chuyện hiện đại khuyến khích lòng hiếu học của các em thiếu nhi được miêu tả hết sức sinh động, bên cạnh đó các em còn được lý giải những hiện tượng thiên nhiên. Phim *Trái tim búp bê*, *Tướng tô he* các tác giả đã thể nghiệm những sáng tạo mới bằng việc kết hợp giữa các cảnh quay thật và các nhân vật như búp bê, các con giống tô he mang lại những trải nghiệm đầy thú vị. Phim búp bê *Mâm lá xanh* có một lối tạo hình lạ mắt. Phim sử dụng, hay nói đúng hơn, tìm thấy vẻ biểu cảm từ hình dáng của những gốc cây khô, những cành cây rừng, những hòn đá v.v... mà tạo nên nhân vật phim. Các tác giả *Mâm lá xanh* có một thể nghiệm rất đáng hoan nghênh và đã đem lại những cảm xúc thú vị, bất ngờ thông qua một tìm tòi rất thú vị về chất liệu tạo hình đem lại sự phong phú và độc đáo cho nghệ thuật tạo hình phim hoạt hình búp bê Việt Nam.

Sự kết hợp những tích truyện dân gian liên hệ với bối cảnh hiện đại với suy nghĩ của con người hiện đại hay khai thác kết hợp giữa cách làm phim truyền thống với công nghệ làm phim hiện đại giúp các nhà làm phim hoạt hình búp bê Việt Nam đa dạng hóa được đề tài sáng tác của mình, tạo nên sức lôi cuốn cho nghệ thuật tạo hình phim hoạt hình búp bê Việt Nam.

2.3. Thuận lợi và thách thức đối với nghệ thuật tạo hình phim hoạt hình búp bê Việt Nam hiện tại

2.3.1. Những thuận lợi trong việc phát triển phim hoạt hình búp bê Việt Nam

Mặc dù điều kiện kinh tế đất nước còn rất nhiều khó khăn nhưng hàng năm nhà nước vẫn dành một khoản kinh phí đặt hàng Hãng phim hoạt hình Việt Nam sản xuất các bộ phim hoạt hình mà không đặt nặng mục tiêu thu hồi vốn. Đây là một thuận lợi không nhỏ vì thông qua khoản kinh phí đầu tư ban đầu này Hãng phim hoạt hình Việt Nam nếu tận dụng tốt sẽ có điều kiện duy trì hoạt động nghiên cứu, sáng tạo, đầu tư công nghệ để cải tiến kỹ thuật làm phim. Thực tế trong những năm qua cho thấy các phim hoạt hình do Hãng phim hoạt hình Việt Nam sản xuất cũng đã có những bước chuyển biến nhất định.

Việt Nam là một đất nước có bề dày lịch sử, một đất nước có cộng đồng các dân tộc anh em phong phú với kho tàng văn hóa dân với nghệ thuật điêu khắc gian độc đáo. Đó là chất liệu vô cùng quý giá cho các nhà làm phim khai thác.

Trong những năm qua tuy cơ chế có nhiều thay đổi nhưng hoạt hình Việt Nam vẫn duy trì được một đội ngũ các nghệ sĩ làm phim tài năng, giàu tâm huyết với nghề. Bên cạnh Hãng phim hoạt hình Việt Nam với bề dày truyền thống và những thành tựu rất đáng ghi nhận trong việc sản xuất phim hoạt hình búp bê thì ngày càng có nhiều nhóm bạn trẻ yêu thích phim hoạt hình cũng đã bắt đầu tổ chức, tập hợp nhau lại thành các nhóm làm việc để chia sẻ Kinh nghiệm làm việc và sự đam mê với phim hoạt hình. Đáng kể như Colory Animation đã từng là hiện tượng với phim hoạt hình ngắn "*Dưới Bóng Cây*", được rất nhiều bạn trẻ và cộng đồng mạng yêu thích hiện đang sản xuất Series hoạt hình 3D "*Cùng Làm Dũng Sĩ*" phát

sóng trên truyền hình và được rất nhiều bạn nhỏ đón xem và mỗi trưa thứ 7 trên VTV3. Công ty TNHH Hoạt hình Xin Chào Bút Chì (Hi Pencil Studio) được thành lập vào tháng 06/2012. Hiện công ty đang sản xuất series phim hoạt hình "*Xin Chào Bút Chì*" - loạt phim hoạt hình búp bê - stop motion đầu tiên của Việt Nam được phát sóng định kỳ vào lúc 17g20 thứ bảy và chủ nhật hàng tuần trên kênh HTV7. Với nhiều khán giả nhí, bộ phim hoạt hình "*Xin chào bút chì*" không còn xa lạ. Với 60 tập phim ngắn, ekip sản xuất của Xin chào bút chì đã thể hiện những nỗ lực tuyệt vời trong việc đưa đến cho khán giả nhí độ tuổi từ 4 đến 12 nhiều bài học bổ ích. Phim nhận được nhiều phản hồi tích cực từ phụ huynh và các em nhỏ. Maia JSC với series phim ca nhạc "*Hát cùng siêu chip*", S18 Studio hiện đang gia công series phim hoạt hình lịch sử 1000 tập "*Hào khí ngàn năm*", Sunrise media với series phim "*Quà tặng cuộc sống*".

Nhân lực ngành sản xuất phim hoạt hình Việt Nam trong nhiều năm qua chủ yếu đến từ chuyên ngành thiết kế mỹ thuật phim hoạt hình của trường Đại học Sân khấu - Điện ảnh Hà Nội, sinh viên tốt nghiệp các trường mỹ thuật và một số ít ỏi các họa sỹ được nhà nước cử đi đào tạo nước ngoài. Tuy nhiên trong những năm gần đây do nhu cầu nhân lực của ngành này hiện có khá nhiều trung tâm, trường đại học tuyển sinh và đào tạo chuyên ngành họa sỹ phim hoạt hình. Có thể kể đến như trung tâm đào tạo mỹ thuật đa phương tiện ARENA, VTC Academy, Comic Media Academy - Viện Truyện tranh và Hoạt hình...

Phim hoạt hình Việt Nam nói chung và phim hoạt hình búp bê Việt Nam nói riêng có số lượng khán giả tiềm năng đông đảo. Theo kinh nghiệm ông Par Nark Jong, Giám đốc Trung tâm Văn hóa Hàn Quốc tại Việt Nam chia sẻ tại Lễ hội phim hoạt hình Việt Nam-Hàn Quốc (VKAF), ở Hàn Quốc, một bộ phim hoạt hình được cho là thành công phải gồm hai yếu tố:

“*được phát sóng rộng rãi và bán được nhiều sản phẩm ăn theo nhân vật hoạt hình*” [15]. Việc có nhiều khán giả tiềm năng sẽ là một thuận lợi rất lớn cho việc phát triển Phim hoạt hình búp bê Việt Nam sau này bởi phim hoạt hình búp bê là một sản phẩm văn hóa không giống như các sản phẩm tiêu dùng thông thường bị giới hạn bởi các tiêu chí về giá trị thương hiệu, chất liệu hay thị hiếu để phân loại đối tượng sử dụng sản phẩm. Khán giả phim hoạt hình có thể yêu thích những nàng công chúa lộng lẫy bước ra từ các bộ phim bom tấn của Walt Disney hiện đại nhưng vẫn bị cuốn theo những xích mích không có hồi kết giữa "mèo già" Tom và người hàng xóm chuột Jerry tinh nghịch. Khán giả có thể trầm trồ trước những bối cảnh huy hoàng, những hiệu ứng 3D tân kỳ trong phim "*Nữ hoàng băng giá*", "*Kung fu Panda*", "*Công chúa tóc dài*" v.v... Nhưng vẫn thích thú trước những trò tinh nghịch của những chú cừu đất sét trong phim hoạt hình búp bê *Shaun the Sheep*. Nhằm chinh phục, lôi kéo khán giả đến với những bộ phim hoạt hình do Việt Nam sản xuất. Một trong những giải pháp của Công ty TNHH một thành viên Hãng Phim hoạt hình Việt Nam là ngày 9/1/2013 rạp Thánh Gióng - rạp chiếu phim hoạt hình đầu tiên trên cả nước với 150 chỗ ngồi được khai trương tại khuôn viên của Hãng Phim hoạt hình Việt Nam (đường Trần Phú, Hà Nội). Đây sẽ là địa điểm chuyên chiếu các bộ phim hoạt hình mới nhất do hãng sản xuất và cũng là nơi phát hành các đĩa phim hoạt hình của hãng. Bên cạnh đó, Hãng Phim hoạt hình Việt Nam cũng cho ra mắt chương trình "Phim hoạt hình đặc sắc" phát thường xuyên trên kênh truyền hình thiếu nhi Kids TV - VTC11 từ 17g-17g20 hằng ngày.... Các em nhỏ hiện tại cũng có thể xem phim hoạt hình thông qua thiết bị điện tử như máy tính bảng hay điện thoại di động. Từ năm 2012, Hãng phim hoạt hình Việt Nam đã phối hợp triển khai phát hành phim trên mạng điện thoại MobiFone và sau đó là Vinaphone, Viettel. Tại địa chỉ website <http://phimhoathinhvietnam.com/>

khán giả yêu thích phim hoạt hình có thể xem được gần như tất cả các bộ phim hoạt hình từ trước đến nay do Hãng phim hoạt hình Việt Nam sản xuất.

Công nghệ hiện đại, môi trường internet phát triển hiện nay cũng giúp việc học tập, tiếp thu ý tưởng mới từ các phim hoạt hình búp bê nổi tiếng trở nên dễ dàng. Việc mở cửa hội nhập với kinh tế và văn hóa thế giới cũng giúp các nghệ sỹ hoạt hình Việt Nam có điều kiện giao lưu và học hỏi các kinh nghiệm làm phim của các nước có nền hoạt hình tiên tiến trên thế giới. Lễ hội phim hoạt hình Việt Nam - Hàn Quốc cũng đã được tổ chức tại Việt Nam năm 2014, 2015, 2016 với sự tham gia của đông đảo các nhà làm phim hình của hai nước, các nhà làm phim hoạt hình Việt Nam có cơ hội được giao lưu, học hỏi những kinh nghiệm quý báu của nền công nghiệp hoạt hình Hàn Quốc. Trong dịp này, các nhà làm phim Việt Nam đã có được những hỗ trợ nhất định phát triển sản phẩm của mình và có cơ hội giới thiệu sản phẩm ra thị trường thế giới.

Đây thật sự là những tín hiệu vui, chắc chắn phim hoạt hình nước nhà nói chung, phim hoạt hình búp bê nói riêng sẽ có những chuyển biến tích cực và người xem sẽ được chứng kiến nhiều bộ phim hấp dẫn trong thời gian tới.

2.3.2. Những khó khăn thách thức

Phim hoạt hình Việt Nam nói chung và phim hoạt hình búp bê Việt Nam nói riêng đã có những bộ phim hấp dẫn, có được vị trí nhất định trong lòng khán giả. Tuy nhiên sau Đổi mới, khi đất nước mở cửa hội nhập với kinh tế và văn hóa thế giới thì hiện nay phim hoạt hình Việt Nam vẫn lúng túng về cơ chế, không có những thay đổi phù hợp. Việc sản xuất phim vẫn hoàn toàn phụ thuộc vào nguồn kinh phí từ số phim nhà nước đặt hàng hàng năm.

Khó khăn lớn nhất ở thời điểm hiện tại là việc phim hoạt hình Việt Nam vẫn chưa tìm ra mô hình phát triển phù hợp, chậm đổi mới và tiếp thu những tiến bộ trong việc sản xuất phim hoạt hình thế giới, thiếu những bộ

phim hoạt hình dài hơi để cho khán giả đủ nhớ tên và có được những nhân vật được khán giả yêu thích khiến phim hoạt hình Việt Nam rất khó tạo được dấu ấn trong lòng khán giả bởi lẽ phim đã ít lại chẳng có được một nhân vật hoạt hình nào đáng kể như "*Chuột Mickey*", "*Tom và Jerry*", "*Vịt Donald*"... Trong một thời gian dài phim hoạt hình VN chỉ loay hoay với một số chuyện dân gian quen thuộc, với những nhân vật được tạo hình quá đơn giản và khô khan, thiếu sức sống, na ná giống nhau, ít sự cách điệu. Có đến cả tháng khán giả nhỏ tuổi mới được xem một phim hoạt hình VN, với độ dài khoảng 10 phút; trong khi đó phim hoạt hình nước ngoài được chiếu ào ạt trên các kênh truyền hình cáp như Cartoon network, Disney Channel... Ngay cả kênh hoạt hình Bibi, chiếu trên kênh VCTV8, do VN sáng lập cũng vắng bóng phim hoạt hình nội.

Khó khăn thứ hai bắt nguồn từ thời kỳ đầu Đổi mới cũng là thời điểm mà lứa nghệ sĩ đầy tài năng và nhiệt huyết của thời kỳ đầu đã bước vào buổi xế chiều của sự nghiệp sáng tác cộng với cơ sở vật chất, kỹ thuật của phim hoạt hình Việt Nam sau một thời gian dài không được đầu tư nên tụt hậu rất xa về công nghệ so với thế giới dẫn tới những suy giảm mạnh mẽ về chất lượng phim và đội ngũ sản xuất phim hoạt hình. Ở thời điểm hiện tại khi kinh tế đất nước đã có những tiến bộ vượt bậc so với thời kỳ trước, mặc dù nhà nước đã bước đầu đầu tư những công nghệ tiên tiến cho việc sản xuất phim hoạt hình thì với đội ngũ ít ỏi, thiếu đồng bộ việc làm chủ những công nghệ làm phim hiện đại của thế giới gặp rất nhiều khó khăn.

Ở những thể loại phim hoạt hình mà các nghệ sĩ Việt Nam đã từng làm chủ kỹ thuật và có những thành tựu nhất định như phim hoạt hình búp bê việc lúng túng trong việc tìm ra mô hình phát triển dẫn tới việc hoạt hình búp bê không còn được duy trì sản xuất.

Khi đánh giá về những khó khăn thách thức của phim hoạt hình Việt Nam ở thời điểm hiện tại, Đạo diễn, NSND Phạm Minh Trí người đầu tiên làm phim hoạt hình dài tập *Cuộc phiêu lưu của ông vàng* (10 tập, 15 phút/tập) và phim hoạt hình chiếu rạp về tuổi thơ của vua Lý Công Uẩn - *Người con của Rồng* nói:

Hiện nay, kịch bản phim hoạt hình viết quá cũ, đi theo lối mòn, đóng khung trong thời lượng. Hiện Nhà nước (Cục Điện ảnh) tài trợ 10 - 15 phim hằng năm cho Hãng phim hoạt hình VN thì dành cho phim 10 phút là chủ yếu, phim đề tài lịch sử dài 30 phút là hãn hữ. Thời lượng làm giới hạn hình thức kịch bản, 10 phút phải kể 1 câu chuyện và rút ra bài học gì đó Ngày trước, các nhà văn (Tô Hoài, Phạm Hồ, Nguyễn Kiên) viết nhiều cho hoạt hình, vì thế kịch bản có chất văn học cao. Hiện tại, ngành khai thác theo hướng mời bất cứ bạn trẻ nào có ý tưởng đang làm ở các lĩnh vực khác viết hoạt hình, vì thế các tác giả này thường là ngẫu hứng nhất thời, không đi dài hơi. Đội ngũ chuyên nghiệp vô cùng hẻo, gần như không còn mấy ai [18].

2.4. Giải pháp cho sự phát triển phim hoạt hình búp bê Việt Nam

Trong những năm vừa qua, mặc dù điều kiện kinh tế xã hội còn nhiều khó khăn, tuy nhiên Đảng và nhà nước vẫn luôn tạo mọi điều kiện có thể để các loại hình văn hóa nghệ thuật trong đó có thể loại phim hoạt hình có điều kiện phát triển phục vụ tốt cho nhu cầu học tập, giải trí và thưởng thức văn hóa nghệ thuật của nhân dân. Là cánh chim đầu đàn, nơi có truyền thống sáng tác, bề dày kinh nghiệm và tụ hội của nhiều nghệ sỹ tài năng trong lĩnh làm phim hoạt hình, Hãng phim hoạt hình Việt Nam đã được nâng cấp về cơ sở vật chất, trang thiết bị hiện đại đặc biệt dù chưa nhiều nhưng vẫn có một số lượng phim đặt hàng nhất định để sản xuất và

duy trì hoạt động. Bản thân về phần Hãng phim hoạt hình Việt Nam trong những năm qua cũng đã không ngừng đổi mới nâng cao chất lượng nghệ thuật và đầu tư nghiên cứu những công nghệ sản xuất hiện đại. Một số phim gần đây của hãng làm theo công nghệ làm phim 3D như *Càng to càng nhỏ* của đạo diễn Trịnh Lâm Tùng, *Cậu bé cờ lau* của đạo diễn Phùng Văn Hà... có được chất lượng nghệ thuật tương đối tốt và khán giả đón nhận. Tuy nhiên trong xu thế hội nhập ngày càng mạnh mẽ của Việt Nam với thế giới Hoạt hình Việt Nam chắc chắn sẽ không chỉ có một mình Hãng phim hoạt hình Việt Nam đứng cô độc nữa mà ngày càng có nhiều những nhóm làm phim tư nhân, những công ty truyền thông thậm chí cả các công ty sản xuất phim hoạt hình nước ngoài tham gia đầu tư sản xuất phim hoạt hình. Thực tế trong các kỳ liên hoan phim quốc gia trong những năm gần đây một số phim có các nhóm nghệ sỹ độc lập tham gia như phim *Thỏ và Rùa* của đạo diễn Huỳnh Vĩnh Sơn hay *Người con của Rồng* (phim trong dịp kỷ niệm 1000 năm Thăng Long) đạo diễn Phạm Minh Trí có sự tham gia sản xuất của Sao La Studio. Kinh nghiệm cho thấy mặc dù không có hãng phim hoạt hình do nhà nước đầu tư nhưng với sự tiến bộ kỹ thuật cộng nguồn nhân công ổn định và rẻ, hơn 40 năm qua, các quốc gia châu Á như Nhật Bản, Hàn Quốc, Đài Loan, Philippines, Malaysia, Thái Lan, Ấn Độ, Trung Quốc, Indonesia... trở thành địa chỉ lý tưởng để những hãng phim ở Hollywood (cũng như Canada và Tây Âu) thiết lập và xây dựng các cơ sở sản xuất phim hoạt hình. Ngành công nghiệp này biến châu Á thành một nơi cung cấp phim hoạt hình cho thế giới. Đến nay, khoảng 90% phim hoạt hình Mỹ đều được gia công sản xuất ở châu lục này. Hãng Sparx có trụ sở ở TP. Hồ Chí Minh với nhân lực là các nghệ sỹ hoạt hình Việt Nam đã gia công sản xuất rất nhiều phim cho Hollywood như *Igor*, *Zoe Zazoke*, *Gazoon*, *Câu*

chuyện Giáng sinh thú vị (2004) của Walt Disney.. Bởi vậy nhu cầu thay đổi cơ chế quản lý để đầu tư phát triển ngành hoạt hình bên cạnh việc đầu tư trọng tâm cho Hãng phim hoạt hình Việt Nam là rất cần thiết.

2.4.1. Nhận thức rõ vị trí, vai trò và tiềm năng phát triển của nghệ thuật tạo hình phim hoạt hình búp bê

Nghệ thuật tạo hình phim hoạt hình búp bê có vai trò đặc biệt quan trọng trong phim hoạt hình búp bê, nghệ thuật tạo hình phim hoạt hình búp bê không chỉ mang lại hiệu quả thẩm mỹ cho bộ phim mà còn góp phần không nhỏ trong việc truyền tải ý tưởng, nội dung kịch bản, giúp người xem có được ấn tượng sâu sắc về tác phẩm. Trong công tác diễn xuất việc nghệ thuật tạo hình nhân vật cũng giúp tăng cường tính cách điệu, tính khoa trương, cường điệu trong diễn xuất của nhân vật. Một nhân vật hoạt hình được thiết kế tốt, có tính thẩm mỹ cao còn có được cuộc sống bên ngoài tác phẩm, trường hợp các chú cừu trong phim hoạt hình búp bê *Shaun the sheep* là một ví dụ tiêu biểu. Không chỉ là những nhân vật hoạt hình trong bộ phim, hình ảnh các chú cừu còn được sử dụng để làm đồ chơi, búp bê, hình dán trên quần áo, tranh ảnh. Việc có được những nhân vật hoạt hình được khán giả yêu thích cũng giúp cho hãng phim có điều kiện đầu tư sản xuất các tác phẩm phim hoạt hình liên quan. Series *Shaun the sheep* ban đầu chỉ là những bộ phim ngắn mang tính giải trí tuy nhiên sau đó British Broadcasting Corporation Animation đã sử dụng câu chuyện của những chú cừu ngộ nghĩnh để đầu tư làm phim điện ảnh *Cừu quê xuông phố* tạo được tiếng vang và hiệu quả kinh tế không nhỏ.

Ở Việt Nam, số lượng phim hoạt hình được trong hơn 50 năm qua là không nhỏ nhưng do các bộ phim chủ yếu là các phim hoạt hình ngắn nên ấn tượng với khán giả về mặt tạo hình và nội dung tác phẩm là rất hạn chế. Việc làm những phim hoạt hình ngắn không chỉ gây những lãng phí không ít cho

công tác tạo hình, khiến các nghệ sĩ không có điều kiện khai thác sâu vào tạo hình nhân vật. Trong công tác diễn xuất nhiều khi các họa sĩ vừa quen với việc diễn xuất một nhân vật thì bộ phim đã kết thúc. Khán giả vì thế cũng không có được những nhân vật hoạt hình yêu thích.

Để tăng chất lượng của phim hoạt hình búp bê Việt Nam, trước hết cần quan tâm nhận thức rõ tầm quan trọng của nghệ thuật tạo hình phim hoạt hình để có được những bộ phim với tạo hình độc đáo, hấp dẫn, giàu tính thẩm mỹ thu hút được sự quan tâm yêu thích của khán giả.

2.4.2. Quan tâm đến việc xây dựng đội ngũ làm phim hoạt hình búp bê

Nghệ thuật làm phim hoạt hình búp bê Việt Nam mặc dù đã đạt được những thành tựu nhất định tuy nhiên ở thời điểm hiện nay không còn được duy trì sản xuất một phần cũng do không có được đội ngũ kế tục xứng đáng. Sau thế hệ các nghệ sĩ phim hoạt hình búp bê được đào tạo chuyên sâu và bài bản tại những nước có truyền thống sản xuất phim hoạt hình búp bê như Tiệp Khắc, Liên Xô... các nghệ sĩ của Việt Nam đặc biệt là các nghệ sĩ trẻ có rất ít cơ hội được học tập, tham quan, trau dồi kỹ thuật làm phim này.

Mặc dù trường Đại học Sân khấu - Điện ảnh Hà Nội trong những năm qua vẫn liên tục đào tạo các họa sĩ làm phim hoạt hình tuy nhiên phim hoạt hình búp bê cũng mới chỉ được giới thiệu trong quá trình giảng dạy chứ không có những bài giảng, những giáo trình chuyên sâu để sinh viên có điều kiện tìm hiểu và trải nghiệm kỹ thuật làm phim hoạt hình búp bê để từ đó khơi dậy cảm hứng sáng tạo, nhiệt huyết theo đuổi nghệ thuật làm phim này.

Chính vì vậy việc đầu tư nghiên cứu, đào tạo các kỹ năng, đặc biệt là sự chia sẻ kinh nghiệm từ những nghệ sĩ đi trước thông qua các khóa ngắn hạn, các dự án phim hoạt hình búp bê ngắn. Các khóa học tại các nước có nền hoạt hình tiên tiến, các liên hoan phim, các buổi hội thảo nghề nghiệp là hết sức cần thiết.

Nghệ thuật tạo hình trong phim hoạt hình đóng góp vai trò quyết định trong việc tạo nên sự hấp dẫn của một bộ phim. Phim hoạt hình búp bê Việt Nam mặc dù đã có những thành công nhất định trong việc khai thác tinh hoa của nghệ thuật tạo hình dân tộc để tạo nên nhân vật các nhân vật có đặc điểm tạo hình riêng. Tuy nhiên do điều kiện cơ sở vật chất còn thiếu thốn và lạc hậu, nguyên liệu dùng trong công tác tạo hình nhân vật và bối cảnh chủ yếu là những nguyên liệu sẵn có như gỗ, giấy, vải, dây đồng v.v nên các nhân vật nhìn chung còn rất thô sơ, thiếu sức biểu cảm đặc biệt là biểu cảm mặt và bàn tay. Không chỉ những phim hoạt hình ngắn mà ngay cả những phim hoạt hình dài được đầu tư công phu việc tạo hình các mẫu nhân vật như *Chuyện Ông Gióng, Khăm Phạ và Nàng Ngà...* Biểu cảm trên gương mặt nhân vật trong các tình huống diễn xuất chỉ là nhắm mở mắt hoặc nhấp nháy miệng nên hạn chế rất nhiều trong việc khai thác nội tâm nhân vật khiến nhân vật thiếu sinh động, khó khăn cho công tác tạo hình và diễn xuất.

Phim hoạt hình búp bê thế giới phát triển mạnh mẽ trong thời gian gần đây có góp công rất lớn của chất liệu tạo hình và công nghệ sản xuất phim hiện đại. Tuy kỹ thuật làm phim không có nhiều thay đổi nhưng tạo hình các nhân vật trong phim hoạt hình trở nên sinh động hơn rất nhiều nguyên do nghệ sĩ phim hoạt hình búp bê thế giới đã áp dụng các vật liệu tạo hình hiện đại như silicon, clay polymer, cao su, nhựa chuyên dụng trong việc tạo các mô hình nhân vật từ hình dáng bên ngoài đến những chi tiết phức tạp như những khớp chuyển động của khung xương bên trong. Ở những chuyển động chi tiết, những biểu cảm khó công nghệ rapid prototyping giúp các nghệ sĩ rất nhiều trong việc đảm bảo tính chính xác, phong phú của công tác diễn xuất. Bên cạnh đó, các phần mềm đồ họa máy tính cũng góp phần đáng kể làm tăng chất lượng hình ảnh, năng xuất và hiệu quả trong quá trình sản xuất phim.

Chính vì vậy, để tăng hiệu quả nghệ thuật về mặt tạo hình phim hoạt hình búp bê, để tạo được những nhân vật hoạt hình búp bê có tạo hình phong phú, tính cách đa dạng, có chuyển động phức tạp và đặc biệt là có thể điều khiển dễ dàng và chính xác hơn trong khâu diễn xuất góp phần tăng hiệu quả nghệ thuật phim. Phim hoạt hình búp bê Việt Nam cần đầu tư vật liệu tạo hình, trang thiết bị hiện đại để có thể hỗ trợ tốt nhất cho các nghệ sĩ trong việc công tác sáng tác. Tuy nhiên, bên cạnh đó các nghệ sĩ Việt Nam cũng cần chủ động tìm tòi, học hỏi để có thể tiếp thu hiệu quả những thành tựu của phim hoạt hình búp bê thế giới.

2.4.3. Quan tâm tới nhu cầu giải trí của khán giả phim hoạt hình búp bê Việt Nam

Phim hoạt hình búp bê Việt nam đã rất thành công góp phần xây dựng nên tính cách con người Việt Nam, giáo dục truyền thống yêu nước yêu hòa bình cho nhiều lớp thiếu niên nhi đồng. Tuy nhiên trong tình hình hiện nay, trước một đà thay đổi chóng mặt của đời sống văn hóa xã hội sự tiếp xúc với văn hóa thế giới ngày càng sâu sắc, khi nhu cầu giải trí ngày càng tăng cao, sự phát triển về nhân cách, tư duy ngày càng nhanh và rõ giữa các lứa tuổi của thiếu niên, nhi đồng Việt Nam thì phim hoạt hình búp bê Việt Nam cũng cần có những bước thay đổi phù hợp về nội dung và lứa tuổi.

Phim hoạt hình búp bê Việt nam cần đa dạng hóa về đề tài, các câu chuyện cần có cấu trúc tình huống phức tạp hơn để gợi trí tò mò hấp dẫn khán giả. Tuy nhiên cũng cần xác định loại thể loại nội dung, đối tượng khán giả mà phim hoạt hình búp bê Việt Nam có khả năng đáp ứng nhu cầu của họ tốt nhất.

Hoạt hình búp bê Việt Nam cần phân lứa tuổi một cách cụ thể hơn để có tạo hình và nội dung phù hợp. Chuyên gia sản xuất phim hoạt hình nổi tiếng Nhật Bản, ông Takamasa Sakurai khi đến Việt Nam đã bày tỏ: "*Mỗi bộ*

phim hoạt hình Nhật Bản đều nhằm đến những đối tượng khán giả riêng. Họ đã tạo nên những nhân vật không mang quốc tịch Nhật Bản, mà dành cho mọi người trên thế giới ở mọi lứa tuổi" [17].

Hoạt hình búp bê Việt Nam nên làm phim hoạt hình dài tập bởi hiện tại thường có thời lượng từ 6 tới 10 phút với số lượng ít ỏi nên rất khó tiếp cận và tạo được dấu ấn trước các phim hoạt hình dài tập nước ngoài chiếu liên tục nhiều tập trên các kênh sóng Bibi, Cartoon Network, Disney Chanel... phim hoạt hình ngoài tính nghệ thuật còn có tính giải trí, thương mại cao bởi sự hấp dẫn, sinh động với những đặc thù riêng. Ngoài việc nâng cao tính nghệ thuật của hoạt hình cũng cần phải lưu ý đến việc nâng cao tính giải trí. Nhiều nhân vật hoạt hình trên thế giới như Mickey, Donan, Kitty, Doraemon,... không chỉ là nhân vật hoạt hình trên phim ảnh mà còn là một mà còn được sử dụng để quảng bá cho của những sản phẩm thương mại có sức thu hút lớn, mang lại những lợi ích kinh tế khổng lồ.

2.4.4. Phát huy bản sắc dân tộc trong tạo hình để tạo được dấu ấn Việt Nam trên màn ảnh Hoạt hình búp bê thế giới

Khai thác vốn quý từ văn hóa, nghệ thuật dân tộc, tham khảo từ các nghệ thuật khác như đồ họa, biếm họa, văn học, thi ca, truyện dân gian... để vận dụng vào tạo hình nhân vật là rất cần thiết để tạo nên bộ mặt riêng cho hoạt hình Việt Nam, đồng thời phải thể hiện theo cách nhìn hiện đại, phù hợp với tâm lý, thị hiếu người xem hiện nay. Hiện nay, hoạt hình Việt Nam cũng có rất nhiều phim với lối tạo hình nhân vật, diễn xuất gây được sự chú ý đến người xem song chưa thật sự kỹ lưỡng về tạo hình, tinh tế về diễn xuất. Điều đó đòi hỏi người họa sĩ phải học hỏi rất nhiều về tâm lý, tính cách con người, nhất là của con người Việt Nam đương đại.

Liên hoan phim là một dấu ấn và sự đánh giá, ghi nhận tốt cho những sáng tạo mới. Thông qua liên hoan phim các nghệ sĩ làm phim hoạt hình

búp bê có điều kiện cọ xát, so sánh, cạnh tranh với các tác phẩm hoạt hình búp bê thế giới và cũng thông qua đó các nghệ sỹ phim hoạt hình búp bê Việt Nam có thể giới thiệu những nét đặc sắc trong nghệ thuật tạo hình phim hoạt hình búp bê Việt Nam. Thông qua các liên hoan phim chúng ta cũng có thể mời được các nhóm làm phim, các đạo diễn, họa sỹ Việt Nam và thế giới có kinh nghiệm tham gia để chia sẻ kinh nghiệm làm phim. Cũng thông qua đó chúng ta có thể tiếp thu được các quy trình và kỹ thuật làm phim mới. Các nghệ sỹ gạo cội cũng có thể truyền đạt kinh nghiệm, tiếp lửa cho đội ngũ sáng tạo kế tiếp.

Liên hoan phim cũng là một sự kiện có khả năng thu hút công chúng, thông qua đó, các nhà làm phim có thể quảng bá tốt hơn nữa sản phẩm của mình tới công chúng. Các nhà đầu tư cũng có thể tìm ra những sản phẩm có tiềm năng để đầu tư, hỗ trợ.

Tạo cơ hội bình đẳng giữa công ty làm phim hoạt hình nhà nước và công ty làm phim hoạt hình tư nhân cũng là một yếu tố góp phần phát huy bản sắc dân tộc trong tạo hình để tạo được dấu ấn Việt Nam trên màn ảnh Hoạt hình búp bê thế giới. Có thể nhận thấy rõ rằng mặc dù tình hình sản xuất phim hoạt hình của nước nhà còn rất khó khăn nhưng nếu điếm qua các chương trình truyền hình chúng ta có thể thấy không ít các kênh có chiều thường xuyên các chương trình phim hoạt hình Việt nam như VTV3 với *Quà tặng cuộc sống*, VTV1 với *Hào khí ngàn năm*, HTV7 với *Xin chào bút chì*. Các công ty truyền thông và các nhóm sản xuất đã hết sức nỗ lực để có được sản phẩm tốt cho công chúng và duy trì sự phát triển cho doanh nghiệp mình. Một số công ty trong số đó đã bước đầu có những sản phẩm chất lượng đạt tầm khu vực.

Bên cạnh đó cộng đồng người các nghệ sỹ làm phim hoạt hình ngày càng phát triển rộng khắp, các dự án nhóm, dự án cá nhân làm phim hoạt hình

để trau dồi kỹ năng và tích lũy kinh nghiệm sáng tạo liên tục mở ra. Trong những bước tiến của hoạt hình Việt thời gian qua, không thể không nhắc tới " làn gió " mới từ các công ty, nhóm làm phim tư nhân. Thành công của Colory Studio sau dự án phim ngắn Dưới bóng cây khiến nhiều người phải giật mình, có cái nhìn khác về phim hoạt hình trong nước. NSND, Đạo diễn Phạm Minh Trí chia sẻ:

“Họ là những gương mặt mang đến luồng sinh khí mới, tác động mạnh mẽ đến những người làm phim hoạt hình thuộc thế hệ cũ. Sự xuất hiện của họ sẽ giúp tăng tính cạnh tranh trong môi trường sản xuất phim hoạt hình hiện nay...” [16].

Chính vì vậy, bên cạnh việc đầu tư nguồn vốn cho Hãng phim hoạt hình nhà nước cũng nên đấu thầu kịch bản, đấu thầu sản xuất thông qua đó có thêm nguồn sản xuất, động lực sáng tạo mới và hỗ trợ các nhóm làm phim có cơ hội phát triển.

Tiểu kết chương 2

Từ khi ra mắt bộ phim hoạt hình búp bê đầu tiên đầu tiên năm 1962 - phim búp bê *Chú thỏ đi học* tác giả Nguyễn Tích và Đỗ Trần Hiệt, hoạt hình búp bê Việt Nam cũng đã hơn 50 tuổi và có một số lượng phim nhất định, khai thác ở nhiều đề tài, trong đó rất nhiều bộ phim có giá trị *Chuyện Ông Gióng* - Huy chương danh dự khi phim chiếu tại LHPQT Maxcova năm 1971, giải "Bồ câu vàng" LHPQT Leipzig (Cộng hòa dân chủ Đức) năm 1971 giải "Bông sen vàng" LHPVN lần II năm 1973 , phim *Kặm Phạ - Nàng Ngà* giải "Bông sen vàng" tại LHPVN lần II năm 1973, *Cái mũ của vịt con* "Bông sen vàng " LHPVN lần VI năm 1983.

Do biết kế thừa và phát huy những giá trị quý báu trong văn hóa dân tộc như nghệ thuật tranh dân gian, điêu khắc trong tạo hình, các nghệ sỹ tạo hình phim hoạt hình búp bê Việt nam đã có những thành công nhất định trong

việc tạo dựng nên ngôn ngữ tạo hình búp bê đặc trưng của Việt Nam.

Phim hoạt hình búp bê Việt Nam không chỉ có tính giáo dục, tính giải trí cao mà còn góp phần trong việc hình thành nhân cách con người Việt Nam. Tuy nhiên bước vào thời kỳ mở cửa, khi cơ chế có những thay đổi, phim hoạt hình búp bê Việt Nam đã không có những thay đổi phù hợp trong khi hiện dẫn tới việc sản xuất ngày một ít và chất lượng ngày càng sa sút. Trong lúc đó điện ảnh hoạt hình thế giới có những bước tiến mạnh mẽ về nội dung và kỹ thuật thể hiện, họ không chỉ làm những phim hoạt hình 2D, 3D mà còn có những tìm tòi mang tính đột phá ở thể loại phim hoạt hình búp bê như *Phi đội gà bay (Chicken run)*, *Hội quái hộp (The Boxtrolls)*...

Trong nỗ lực tìm lại vị trí của mình, phim hoạt hình Việt Nam đã đầu tư công nghệ làm phim 2D, 3D, trang thiết bị, cải tiến nội dung, tìm thêm nhiều cách tiếp cận với công chúng tuy nhiên điều đáng tiếc là có sự đứt gãy trong quá trình phát triển của nghệ thuật làm phim hoạt hình búp bê Việt Nam do nhiều nguyên nhân chủ quan và khách quan.

Cần có những giải pháp để phát triển phim hoạt hình búp bê Việt Nam để phim hoạt hình búp bê Việt Nam có thể tìm lại được vị trí xứng đáng trong lòng khán giả.

KẾT LUẬN

Phim hoạt hình búp bê là thể loại phim hoạt hình đặc biệt, phim búp bê có ưu thế hơn các thể loại phim hoạt hình khác là có hình khối, có chiều sâu, được chiếu sáng giống như môi trường tự nhiên nên tạo được cảm giác không gian, thời gian dễ dàng. Do đó, phim búp bê có khả năng thể hiện nhiều ý tưởng kịch bản phong phú. Tạo hình phim hoạt hình búp bê là một hình thức sáng tạo nghệ thuật đặc biệt. Được xây dựng trên cơ sở nghệ thuật tạo hình nhưng tạo hình phim hoạt hình búp bê cũng có những đòi hỏi sáng tạo riêng. Tạo hình phim hoạt hình búp bê đòi hỏi họa sĩ không chỉ nắm vững phương tiện biểu hiện của nghệ thuật tạo hình mà còn phải kết hợp vận dụng phương tiện biểu hiện của nghệ thuật điện ảnh.

Nghệ thuật tạo hình phim hoạt hình búp bê có mối quan hệ mật thiết với kịch bản, công tác đạo diễn, diễn xuất, âm thanh, dựng phim để tạo nên hiệu quả hình tượng nghệ thuật cao nhất. Nghệ thuật tạo hình phim hoạt hình búp bê không chỉ sáng tạo về hình dáng bên ngoài của nhân vật mà bao gồm cả bối cảnh, diễn xuất, động tác của nhân vật, nhằm diễn tả được đặc điểm, tính cách, tâm lý nhân vật.

Việc nắm vững công nghệ sản xuất phim hoạt hình búp bê so với các thể loại làm phim khác cũng có nhiều thuận lợi bởi tạo hình phim hoạt hình búp bê không chỉ là những nhân vật được chế tác cầu kỳ, kỹ lưỡng mà có thể là những đối tượng hết sức gần gũi như đồ vật, hoa quả... nên khả năng sáng tạo trong công tác tạo hình, công tác đạo diễn, công tác diễn xuất vô cùng phong phú và đa dạng.

Từ khi ra mắt bộ phim hoạt hình búp bê đầu tiên đầu tiên năm 1962 - phim búp bê *Chú thỏ đi học* tác giả Nguyễn Tích và Đỗ Trần Hiệt. Tuy là thể loại phim hoạt hình được sản xuất không nhiều như các thể loại phim khác nhưng ngay từ đầu phim hoạt hình búp bê đã biết kế thừa và phát huy những

giá trị quý báu trong văn hóa dân tộc như nghệ thuật tranh dân gian, điêu khắc trong tạo hình. Tính khoa trương, cường điệu đầy thú vị và nhuần nhuyễn trong cách kể chuyện. Sự say mê tìm tòi những phương pháp sáng tạo mới trong cách thể hiện nên đã gặt hái được nhiều thành tích đáng tự hào tại các kỳ liên hoan phim như *Chuyện Ông Gióng* - Huy chương danh dự khi phim chiếu tại LHPQT Maxcova năm 1971, giải "Bò câu vàng" LHPQT Leipzig (Cộng hòa dân chủ Đức) năm 1971 giải "Bông sen vàng" LHPVN lần II năm 1973, phim *Kặm Phạ - Nàng Ngà* giải "Bông sen vàng" tại LHPVN lần II, năm 1973, *Cái mũ của vịt con* "Bông sen vàng" LHPVN lần VI năm 1983...

Tuy nhiên bước vào thời kỳ mới, khi cơ chế có những thay đổi, phim hoạt hình búp bê Việt nam đã không có những thay đổi phù hợp trong khi điện ảnh hoạt hình thế giới có những bước tiến mạnh mẽ về nội dung và kỹ thuật thể hiện dẫn tới việc sản xuất ngày một ít và chất lượng ngày càng xa sút.

Hoạt hình Việt Nam cũng đã có nhiều thay đổi tuy nhiên với số nhân lực ít ỏi với điều kiện sản xuất còn rất nhiều hạn chế so với các hãng phim hoạt hình thế giới thì ngoài việc ứng dụng những công nghệ sản xuất hiện đại như công nghệ làm phim hoạt hình 3D, hoạt hình vi tính thì còn cần phải phát huy những phương pháp sản xuất phim hoạt hình khác, những phương pháp tạo hình, phương pháp sản xuất phim hoạt hình độc đáo mà hoạt hình Việt Nam từng nắm vững và có những kinh nghiệm quý báu. Phim hoạt hình búp bê là một trong những giải pháp như vậy.

Ở thời điểm hiện tại, công nghệ sản xuất phim hoạt hình búp bê trên thế giới đã có rất nhiều tiến bộ, với sự hỗ trợ của công nghệ vi tính, công nghệ vật liệu, công nghệ in 3D các phim hoạt hình búp bê đã tạo được vị trí tương đương với các tác phẩm điện ảnh hoạt hình làm theo thể loại 3D thời thượng. *The Boxtrolls, The Nightmare Before Christmas, Shaun the Sheep...* là những ví dụ tiêu biểu.

Việt Nam có một kho tàng văn hóa dân gian phong phú và giàu bản sắc, đó sẽ là nguồn chất liệu đa dạng cho các nhà làm phim hoạt hình búp bê sáng tạo. Việt nam có nguồn nhân lực phong phú, cộng đồng các bạn trẻ yêu phim hoạt hình không ngừng mở rộng. Trong thời điểm công nghệ thông tin phát triển, việc tiếp thu tri thức của thế giới về qui trình sáng tạo, qui trình sản xuất ngày càng dễ dàng.

Cần có những giải pháp để phát triển phim hoạt hình búp bê Việt Nam để phim hoạt hình búp bê Việt Nam có thể tìm lại được vị trí xứng đáng trong lòng khán giả.

TÀI LIỆU THAM KHẢO

* Tài liệu tiếng Việt

1. Lê Thế Anh (2012), *Ảnh hưởng của tranh dân gian Đông Hồ tới nghệ thuật tạo hình phim hoạt hình Việt nam*, Luận văn Sau đại học, Trường Đại học Sân khấu và Điện ảnh Hà Nội, Hà Nội
2. Bùi Hồng Gấm (2006), *Yếu tố văn hóa dân gian trong phim hoạt hình Việt Nam*, Luận văn Sau đại học, Trường Đại học Văn hóa.
3. Trần Duy Hinh (2006), *Giáo trình Lịch sử điện ảnh thế giới*, NXB Văn hóa thông tin, Hà Nội.
4. Ngô Mạnh Lân, Trần Ngọc Thanh (1977), *Phim hoạt họa Việt Nam*, NXB Văn hóa, Hà Nội
5. Ngô Mạnh Lân, Trương Qua, Trần Ngọc Thanh (1997) *Phim hoạt hình Việt Nam*, Viện nghệ thuật lưu trữ Điện ảnh Việt Nam, TP HCM.
6. Ngô Mạnh Lân (1999), *Hoạt hình nghệ thuật thứ tám - Vài nét về sự phát triển của nghệ thuật hoạt hình Thế giới và hoạt hình Việt Nam*, NXB Văn hóa thông tin, Hà Nội.
7. Nguyễn Thành Nhân (2006), *Nghệ thuật rối và một số đặc trưng của sân khấu rối Việt Nam*, Nxb Văn học, Hà Nội.
8. Nhiều tác giả (2005), *Phim hoạt hình - Tài liệu năm 1966 - 1983, Điện ảnh - Truyền hình VN qua báo chí*, tập 1, Viện Sân khấu, Hà Nội.
9. Nhiều tác giả (2005), *Phim hoạt hình - Tài liệu năm 1984 - 1988, Điện ảnh - Truyền hình VN qua báo chí*, tập 2, Viện Sân khấu, Hà Nội.
10. Nhiều tác giả (2005), *Phim hoạt hình - Tài liệu năm 1999 - 2004, Điện ảnh - Truyền hình VN qua báo chí*, tập 3, Viện Sân khấu, Hà Nội.
11. Nhiều tác giả (2005), *Phim hoạt hình - Tài liệu năm 2004 - 2005, Điện ảnh - Truyền hình VN qua báo chí*, tập 4, Viện Sân khấu, Hà Nội.
12. Lê Huyền Trang (2012), *Tạo hình nhân vật trong phim hoạt hình Việt Nam*, Luận văn Sau đại học, Trường Đại học Sân khấu và Điện ảnh, Hà Nội.

*** Tài liệu tiếng nước ngoài**

13. Barry JC Purves (2008), *StopMotion Passion Process and Performance - Làm phim hoạt hình búp bê hấp dẫn và hiệu quả*, Focal Press.
14. Susannah Shaw (2004), - *StopMotion Craft Skills for Model Animation - Những kỹ thuật tạo mẫu nhân vật cho phim hoạt hình búp bê*, Focal Press.

*** Báo điện tử**

15. Lan Anh (2014) *Phim hoạt hình Việt "dậm chân" đến bao giờ?*, <http://www.tienphong.vn/van-nghe/phim-hoat-hinh-viet-dam-chan-den-bao-gio-770214.tpo> (lần cuối truy cập: 19/04/2016).
16. Minh Ngọc (2012) *Chặng đường khó khăn của hoạt hình Việt*, <http://thanhnien.vn/van-hoa/chang-duong-kho-khan-cua-hoat-hinh-viet-441503.html> (lần cuối truy cập: 28/02/2016).
17. Vương Tâm (2010) *Để tìm ra nhân vật phim hoạt hình Việt Nam!?*, <http://hanoimoi.com.vn/Tin-tuc/Van-hoa/318671/de-tim-ra-nhan-vat-phim-hoat-hinh-viet-nam> (lần cuối truy cập: 28/02/2016).
18. Việt Văn (2015) *Phim hoạt hình Việt đứng rất thấp ngay trong khu vực!*, <http://laodong.com.vn/van-hoa/phim-hoat-hinh-viet-dung-rat-thap-ngay-trong-khu-vuc-380333.blđ> (lần cuối truy cập: 1/04/2016).

***Tài liệu tham khảo bằng hình ảnh**

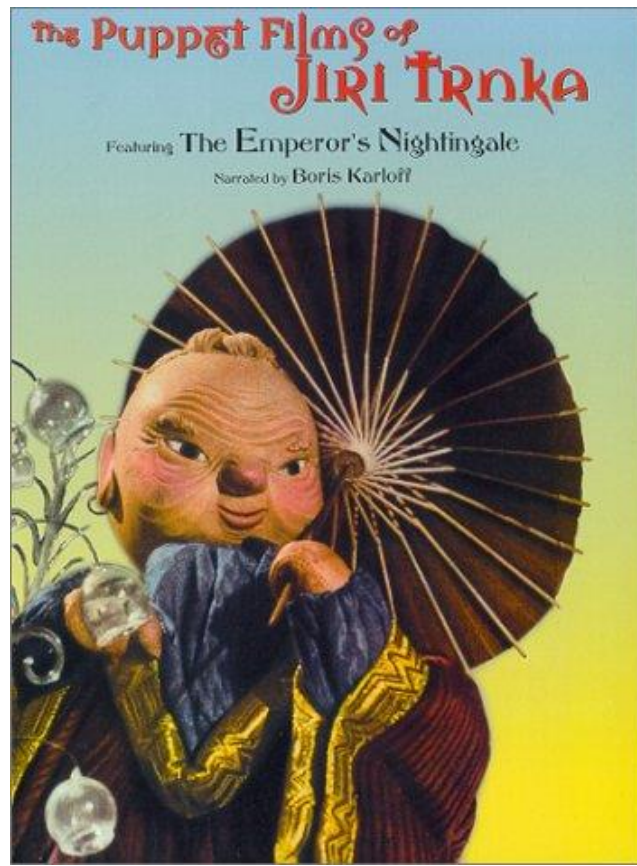
Hình 1.1 - Poster và một số cảnh phim *The Cameraman's Revenge* (1910, Đạo diễn: Starevich)

Nguồn: <https://www.youtube.com/watch?v=vIC0Sb6pLvI>

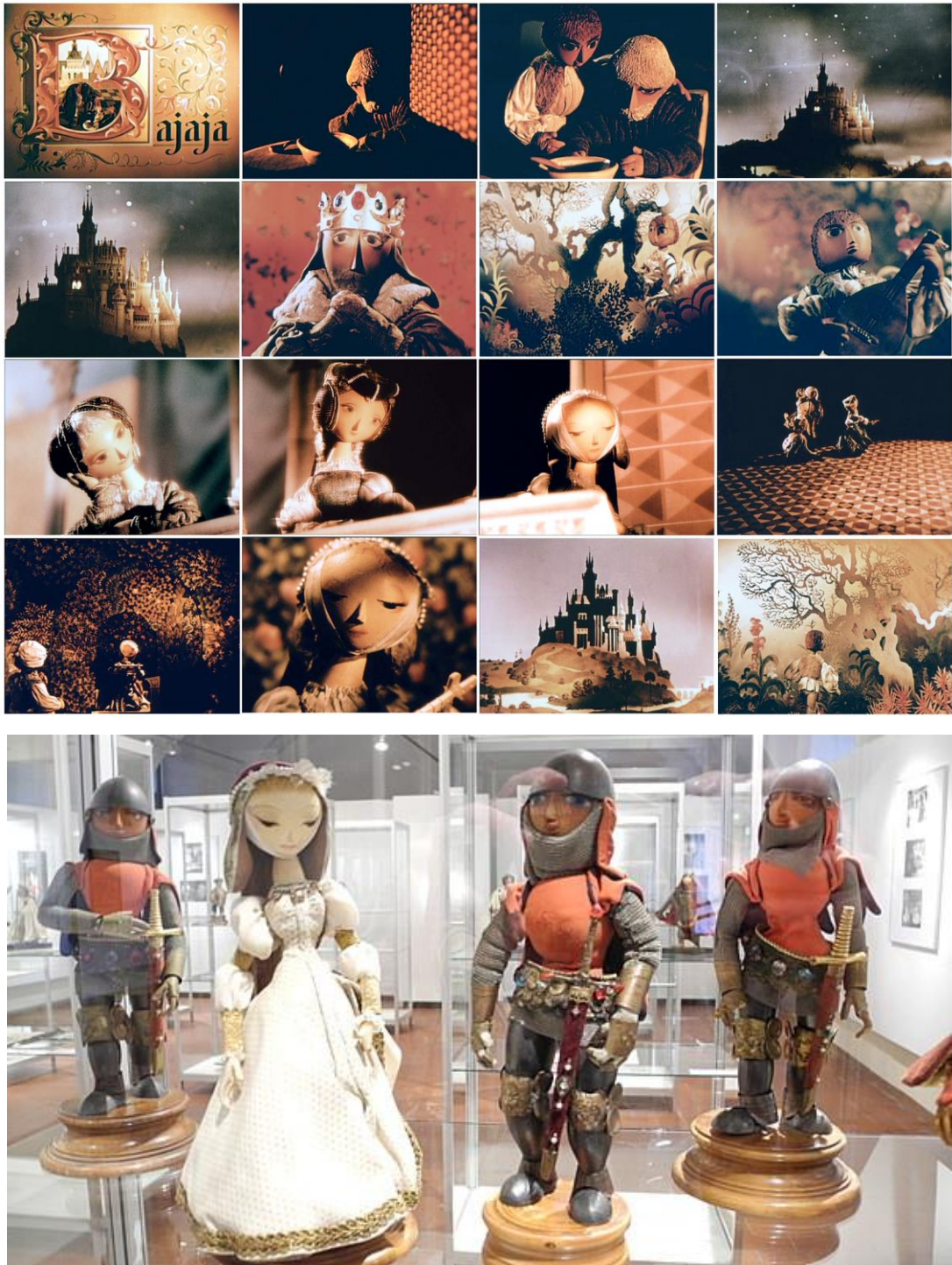
Hình 1.2 - Một số cảnh phim *The Tale of the Fox* (1930, Đạo diễn: Starevich)

Nguồn: <https://www.youtube.com/watch?v=RxsdTCSfnxc>

Hình 1.3 - Poster và cảnh phim *The Emperor's Nightingale*
(1949, Đạo diễn: Trnka)

Nguồn: <https://www.youtube.com/watch?v=Mpqlr9r4m34>

Hình 1.4 - Một số cảnh phim và tạo hình nhân vật phim *Hoàng tử Bajaja* (1950, Đạo diễn: Trnka)

Nguồn: <https://www.youtube.com/watch?v=zgP7-5Uq6wQ>

Hình 1.5 - Phim hoạt hình *Phi đội gà bay (Chicken run)*
(2000, Đạo diễn: Nick Park, Peter Lord) Aardman Animations
Nguồn: <http://www.aardman.com/>

Hình 1.6 - Phim hoạt hình *Shaun the Sheep*
(2000, Đạo diễn: Mark Burton, Richard Starzak) Aardman Animations
Nguồn: <http://www.aardman.com/>

Hình 1.7 - Phim hoạt hình *Quái hộp (The Box trolls)*
(2014, Đạo diễn: Graham Annable, Anthony Stacchi) Laika

Nguồn: <http://www.laika.com/>

Hình 1.8 - Thiết kế bối cảnh phim *Quái hộp (The Box trolls)*

Nguồn: <http://www.laika.com/>

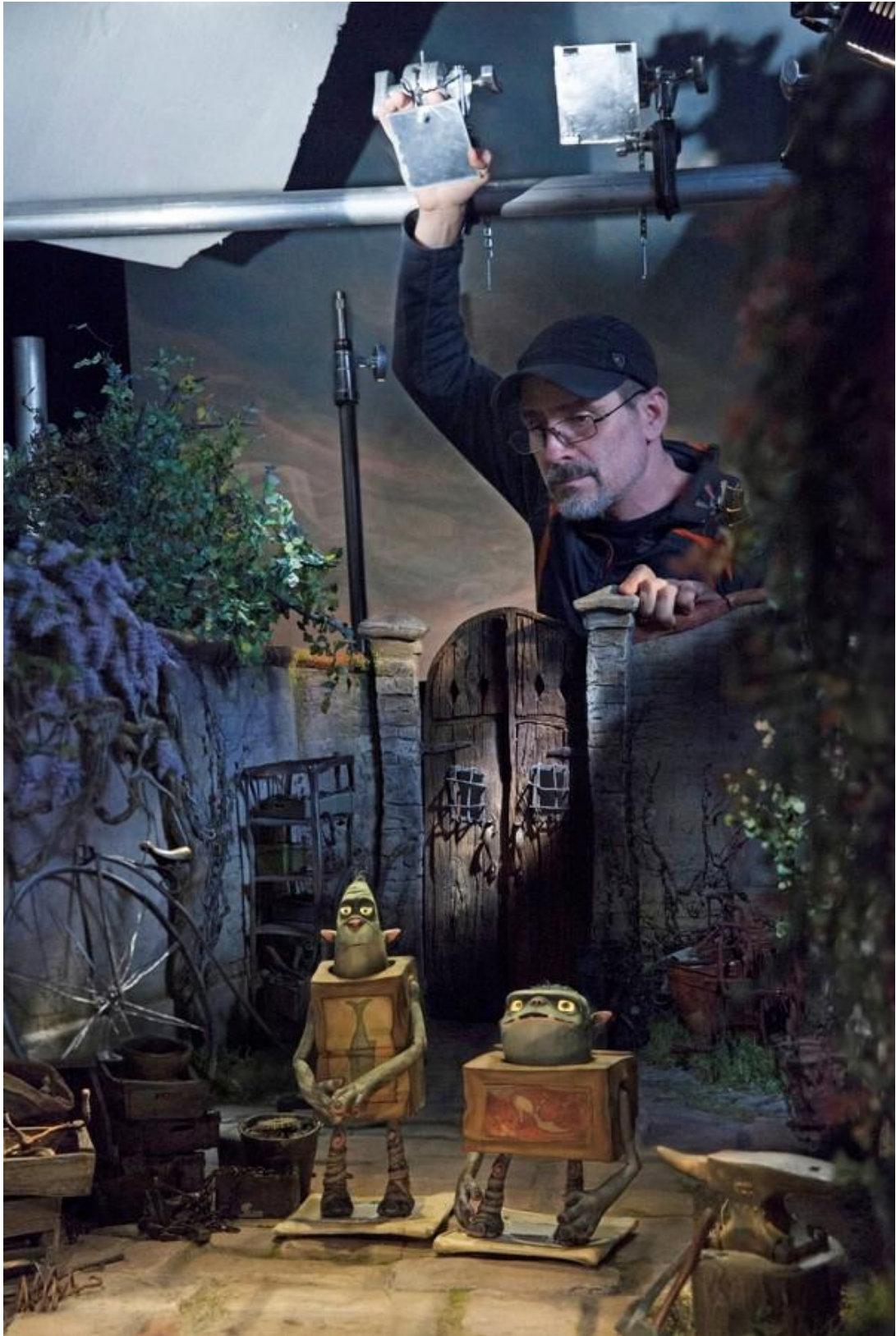
Hình 1.9 - Tạo hình nhân vật phim *Quái hộp (The Box trolls)*

Nguồn: <http://www.laika.com/>

Hình 1.10 - Tạo hình nhân vật phim *Quái hộp (The Box trolls)*

Nguồn: <http://www.laika.com/>

Hình 1.11 - Diễn xuất phim *Quái hộp (The Box trolls)*

Nguồn: <http://www.laika.com/>

Hình 1.12 *Phim quảng cáo Mama Europa*

Nguồn: <https://www.youtube.com/watch?v=GWadWL93hkA>

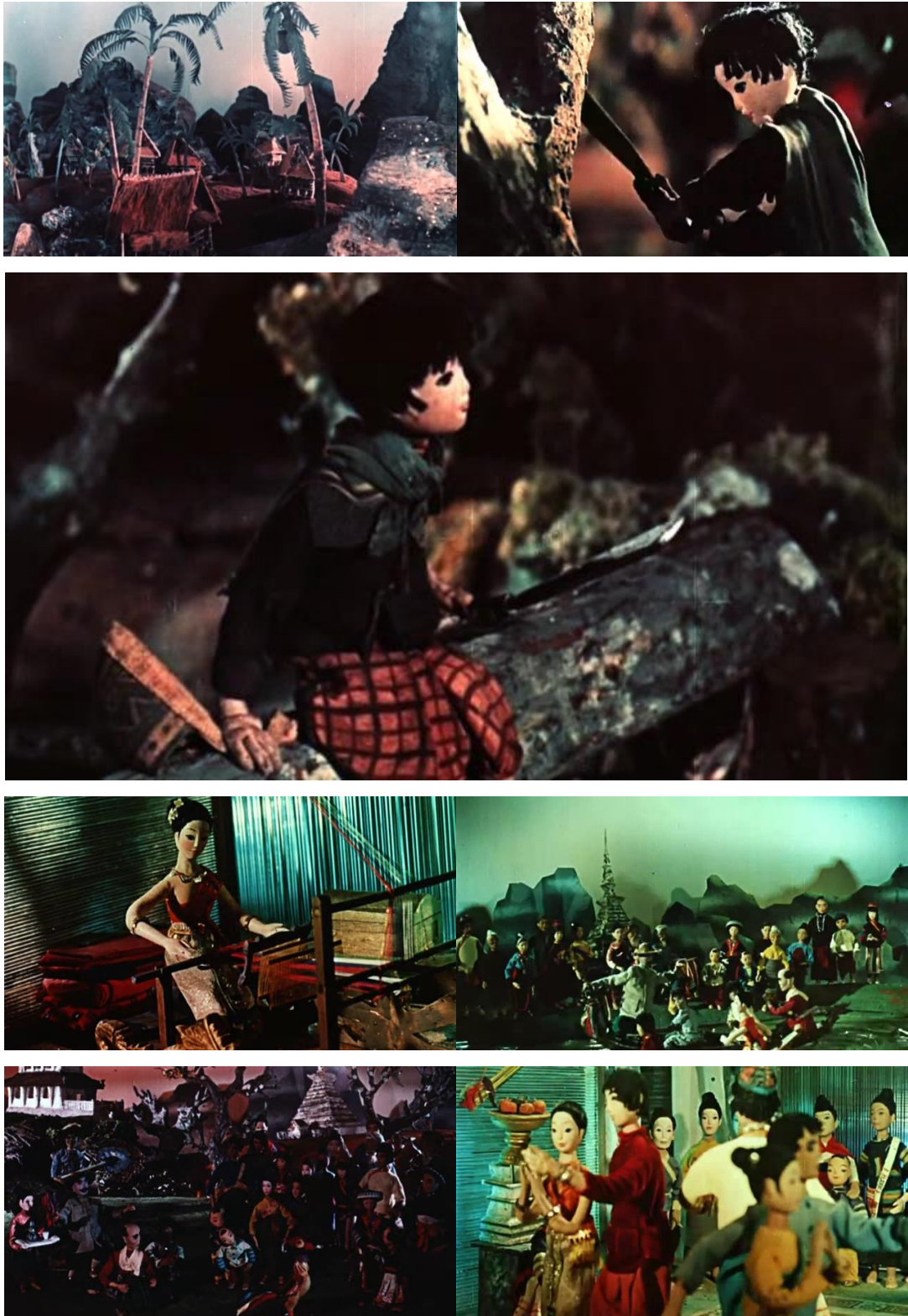
Hình 1.13 *Video clip: Moving On (ca sĩ Ainslie Henderson)*

Nguồn: <https://www.youtube.com/watch?v=aWPgJkOdUZU>

Hình 2.1 - Phim *Chuyện Ông Gióng* (1970, ĐD Ngô Mạnh Lân)

Nguồn: https://www.youtube.com/watch?v=_UIVDRo9Ejc

Hình 2.2 - Phim *Kham Pha - Nàng Nga* (1971, ĐD Hoàng Sùng - Nguyễn Tích)

Nguồn: <https://www.youtube.com/watch?v=P31tZtQHJC4>

Hình 2.3 - Phim *Dễ thôi mà* (1977, ĐD Hoàng Thái)
Nguồn: <https://www.youtube.com/watch?v=V6QHIM2A090>

Hình 2.4 - Phim *Thỏ trắng tìm bạn* (1980, ĐD Lê Thanh)

Nguồn: <https://www.youtube.com/watch?v=tXgs5j11bgg>

Hình 2.5 - Series phim *Xin chào bút chì* (Hi Pencil Studio)

Nguồn: <https://www.youtube.com/watch?v=KIPEynliLlo>

PHIM MỤC

* Phim hoạt hình búp bê Việt Nam

1. *Chuyện ông Gióng* (Đạo diễn Ngô Mạnh Lân, sản xuất năm 1970)
2. *Chiếc mũ của vịt con* (Đạo diễn Đỗ Trần Hiệt sản xuất năm 1983)
3. *Dũng sĩ Đăm Đông* (Đạo diễn Nguyễn Tài sản xuất năm 1986)
4. *Kặm phạ - Nàng Ngà* (Đạo diễn Hoàng Sùng, Nguyễn Tích sản xuất năm 1971).
5. *Những họa sĩ bút chì* (Đạo diễn Hoàng Thái sản xuất năm 1985)
6. Chùm phim *Xin chào bút chì* (Điện Quân Media) - HTV7
7. Các phim hoạt hình Việt Nam tại địa chỉ: <http://www.phimhoathinh.edu.vn>

* Phim hoạt hình búp bê thế giới

1. *Phi đội gà bay - Chicken Run* (Đạo diễn Nick Park, Peter Lord, Aardman Animation, Dreamwork Sản xuất năm 2000).
2. *Cô dâu ma - Corpse Bride* (Đạo diễn Tim Burton, Mike Johnson, Laika Entertainment, Tim Burton Productions sản xuất năm 2005).
3. *Shaun the Sheep* (Đạo diễn Nick Park, British Broadcasting Corporation Animation sản xuất năm 2007).
4. *Coraline* (Đạo diễn Henry Selick, Laika Entertainment sản xuất năm 2009).
5. *The Boxtrolls* (Đạo diễn Graham Annable, Anthony Stacchi, Laika Entertainment sản xuất năm 2014).

***Một số tác phẩm tiêu biểu của tác giả luận văn**

Phim hoạt hình nhiều tập *Vườn nhiệt đới*

Phim được sản xuất bởi: Cục sở hữu trí tuệ Việt Nam và Cơ quan hợp tác quốc tế JICA Nhật Bản

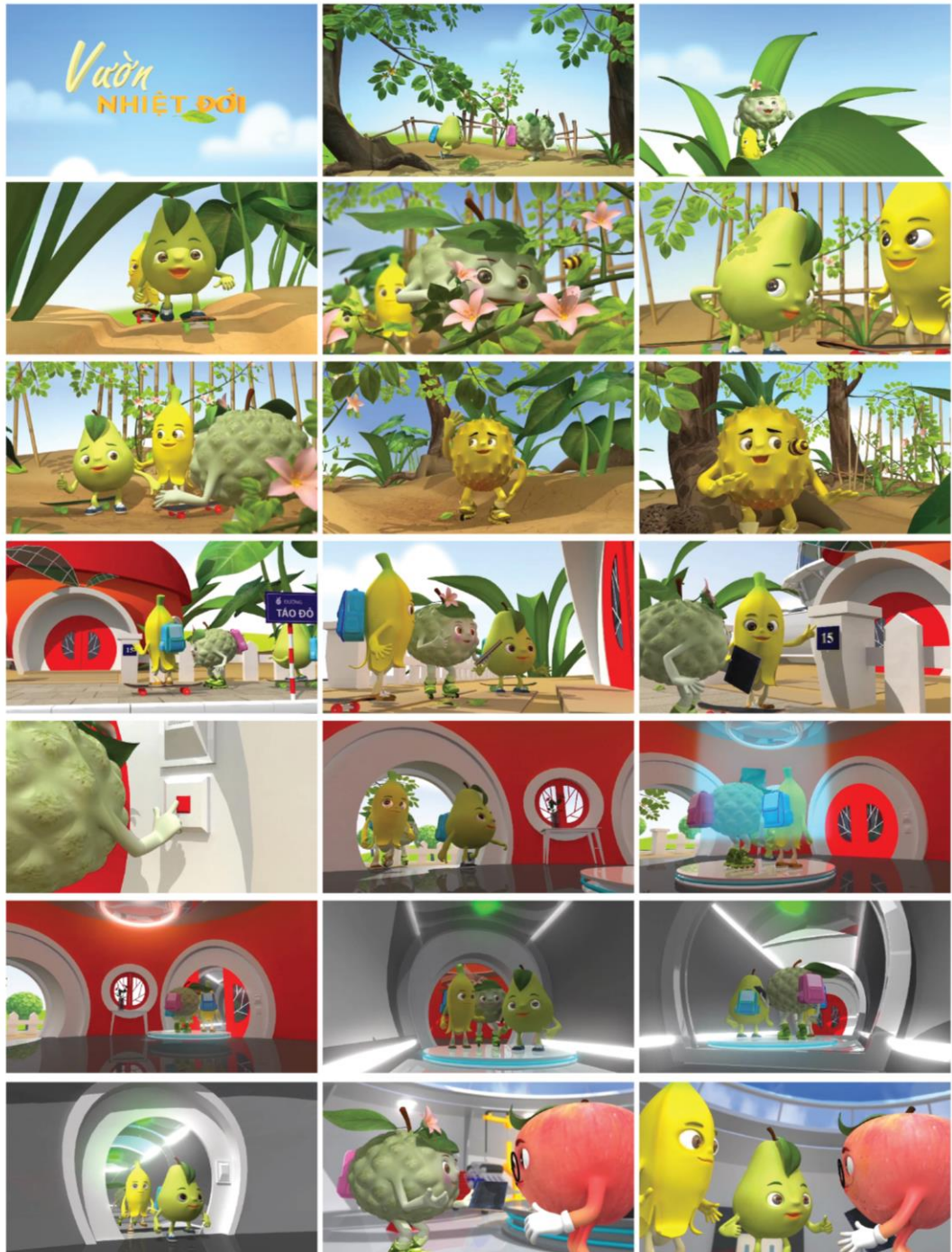
Đơn vị thực hiện: Công ty cổ phần truyền thông Ani – AniMEDIA

Đạo diễn: Nguyễn Quang Trung

Năm sản xuất: 2014

Một số hình ảnh trong phim *Vườn nhiệt đới*
(Nguồn kênh VTV7 – Đài truyền hình Việt Nam)

Một số hình ảnh trong phim *Vườn nhiệt đới*
 (Nguồn kênh VTV7 – Đài truyền hình Việt Nam)

Một số hình ảnh trong phim *Vườn nhiệt đới*
 (Nguồn kênh VTV7 – Đài truyền hình Việt Nam)